

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА
COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME

Преглед на практика на Съда 2020 г.

Настоящият документ представлява извлечение от Годишния доклад за 2020 г. на Европейския съд по правата на човека, Съвет на Европа.

Всеки, който желае да възпроизведе и/или преведе целия или част от този документ в печатен, онлайн или друг формат следва да се свърже publishing@echr.coe.int за допълнителни инструкции.

Когато цитирате този документ, моля посочете източника „Годишен доклад за 2020 г. на Европейския съд по правата на човека, Съвет на Европа“

© Съвет на Европа/Европейски съд по правата на човека, 2021 г

Този документ е достъпен за изтегляне на адрес: www.echr.coe.int ([Case-Law/CaseLaw Analysis/Overview of the Court's case-law](#)).

За актуализации на публикациите следете акаунта на Съда в Twitter на адрес https://twitter.com/ECHR_CEDH.

СЪДЪРЖАНИЕ

ЮРИСДИКЦИЯ И ДОПУСТИМОСТ.....	5
Юрисдикция на държавите (член 1) ²	5
Допустимост (членове 34 и 35).....	8
„ОСНОВНИ“ ПРАВА	14
Право на живот (член 2)	14
Забрана на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание (член 3).....	19
Забрана на робството и принудителния труд (член 4).....	28
Право на свобода и сигурност (член 5) ⁶⁴	31
ПРОЦЕСУАЛНИ ПРАВА.....	33
Право на справедлив съдебен процес в гражданското производство (член 6 § 1).....	33
Право на справедлив съдебен процес в наказателното производство (член 6 § 1)	35
Презумпция за невиновност (член 6 § 2)	45
Други права в наказателното производство.....	47
ДРУГИ ПРАВА И СВОБОДИ.....	55
Право на зачитане на личния и семейния живот, жилището и кореспонденцията (член 8).....	55
Свобода на изразяване (член 10).....	64
Право на ефективни средства за защита (член 13) ¹⁵²	73
Забрана на дискриминацията (член 14)	75
Обща забрана на дискриминацията (член 1 от Протокол № 12).....	77
Право на свободни избори (член 3 от Протокол № 1)	78
Забрана за колективно експулсиране на чужденци (член 4 от Протокол № 4)	84
Процедурни гаранции във връзка с експулсирането на чужденци (член 1 от Протокол № 7).....	88
СЪВЕЩАТЕЛНИ МНЕНИЯ (ЧЛЕН 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 16 ¹⁹³)	91
СПРАВЕДЛИВО ОБЕЗЩЕТИЕ (ЧЛЕН 41)	92
ДРУГИ РАЗПОРЕДБИ НА КОНВЕНЦИЯТА	94
Ограничения, които не са уредени в Конвенцията (член 18)	94
Междудържавни дела (член 33)	94

Преглед на практика

Този преглед съдържа подбор от страна на Юрисконсулта на най-интересните дела от 2020 г.

През 2020 г.¹ голямата камера постанови десет решения по същество, две решения по допустимост и второто си консултативно становище по Протокол № 16 към Конвенцията.

В решението си по делото *Словения срещу Хърватия* голямата камера се произнесе по компетентността на Съда (член 32 от Конвенцията) да разгледа междудържавно дело (член 33) относно твърдяно нарушение на правата по Конвенцията на юридическо лице, което не може да бъде определено като „неправителствено“ по смисъла на член 34.

Съгласно член 1 голямата камера разгледа делото на чуждестранни граждани, които кандидатстват за виза в посолство или консулство в чужбина (*M.N. и други срещу Белгия*).

Що се отнася до член 34, голямата камера повтори общия принцип и изброява изключенията по въпроса дали акционерите на дадено дружество имат „статут на жертви“ (*Albert и други*). Разясни също така практика относно понятието „друга процедура за международно разследване или уреждане на спорове“ по смисъла на член 35 § 2 (b) от Конвенцията (*Selahattin Demirtaş (№ 2)*).

В делото *S.M. срещу Хърватия* голямата камера за първи път анализира приложимостта на член 4 конкретно към трафика и експлоатацията на жени с цел проституция и се произнася по обхвата на задълженията на държавата по тези въпроси.

По дела, отнасящи се до член 6 § 1, голямата камера изясни по-специално обхвата и значението на понятието „съд, създаден със закон“ (*Guðmundur Andri Ástráðsson*) и на „наказателно обвинение“ в съответствие с критериите Engel (*Gestur Jónsson и Ragnar Halldór Hall*); призна също така връзката между обхвата на „наказателен“ в член 6 и този на същото прилагателно в член 7 от Конвенцията (пак там).

1. Прегледът е изготвен от Дирекцията на Юрисконсулта и не обвързва Съда.

2 Преглед на практиката на Съда

Във второто си съвещателно мнение по Протокол № 16, този път в отговор на искане от Арменския конституционен съд, Съдът разясни значението на такива мнения и разглежда аспекти от практика си по член 7 (*Съвещателно мнение*, искане № P16-2019-001).

В решението си по делото *Magyar Kétfarkú Kutya Párt* голямата камера разглежда в съответствие с член 10 въпроса за предвидимостта на закон за свободата на изразяване на мнение за политическите партии в контекста на избори или референдум.

Съгласно член 3 от Протокол № 1 тя определи обхвата на „адекватните и достатъчни гаранции“, необходими за ефективното разглеждане на изборни спорове (*Mugemangango*). В този контекст тя изясни и понятието за национален „орган“ по смисъла на член 13 от Конвенцията.

По делото *Selahattin Demirtaş (№ 2)* Съдът се произнесе по отнемането на имунитета на опозиционен член на парламента и продължителното му задържане под стража във връзка с негови политически изказвания по членове 5, 10 и 18 от Конвенцията и член 3 от Протокол № 1.

Делото N.D. и N.T. срещу Испания касае незабавното и принудително връщане на чужденци от сухопътна граница след опит на голям брой от тях да я преминат незаконно, възползвайки се от големия си брой; Голямата камера установи, че извеждането им е било съвместимо с член 4 от Протокол № 4, взет самостоятелно и във връзка с член 13 от Конвенцията.

По член 1 от Протокол № 7 тя се произнесе по експулсирането на законно пребиваващи чужденци по съображения, свързани с националната сигурност, въз основа на класифицирана информация, която не им е била предоставена (*Muhammad u Muhammad*).

Накрая, във връзка с член 41 от Конвенцията, голямата камера разглежда присъждането на справедливо обезщетение по отношение на имущество, включително когато то се намира извън територията на държавата ответник (*Molla Sali*).

През тази година чрез други свои решения Съдът доразви практиката си, включително относно компетентността си да разглежда (и допустимостта на) жалби в контекста на трансфера на осъден затворник от една държава членка в друга за изтърпяване на остатъка от наказанието му (*Makuchyan u Minasyan*) и на арбитражно решение (*Platini*); той също така разглежда понятията за преки и непреки жертви по член 34 от Конвенцията (*Akbaу u други*) и изчерпването на вътрешноправните средства за защита (член 35 § 1) по делото на неправителствена организация, действаща на национално ниво като представител на интересите на жалбоподателите (*Beizaras u Levickas*).

Във връзка с различните права и свободи по Конвенцията Съдът разработи редица нови и важни принципи по член 2 относно трансфера на затворници от една държава в друга

(*Makuchyan u Minasyan*) и прилагането на схема за защита на свидетели от страна на националните органи (*A u B срещу Румъния*).

В рамките на член 3 Съдът разгледа условията за достъп до питейна вода в ромските лагери (*Hudorovič u други*) и лошите условия на живот на възрастни лица, търсещи убежище, които са били лишени от нормално жилище (*N.H. u други срещу Франция*). По въпроса за домашното насилие практиката на Съда обхваща и кибертормоза (*Buturugă*) и установи задълженията на държавата да защитава децата от малтретиране от страна на техните родители (*Association Innocence en Danger u Association Enfance et Partage*). По делото *M.K. u други срещу Полша*. Съдът разгледа ситуацията на жалбоподатели, които, пристигнали на граничен пункт, не са допуснати да подадат молба за убежище и са върнати в третата държава, от която са дошли, с риск от верижно връщане в държавата им по произход; Съдът подчерта също така задълженията на държавата-ответник след посочване на временна мярка съгласно правило 39. За първи път Съдът установи, че експулсирането би довело до риск от нарушение на член 3 поради малтретиране на основание сексуална ориентация, на което хомосексуален жалбоподател би бил изложен в държавата си по произход (*B u C срещу Швейцария*).

По член 5 § 1 (е) Съдът се произнесе по конкретен казус на жалбоподател, на когото е предоставен статут на бежанец в една държава от ЕС, а след това е задържан в друга държава в очакване на разглеждане на искане за екстрадиция от държавата му по произход (*Shiksaitov*).

Други дела, представляващи интерес за практиката, са разгледани по член 6 относно давностния срок за иск за обезщетение за телесни увреждания (*Sanofi Pasteur*) и използването на подбуждане [бел. ред. на лице] от страна на полицията с цел постигане на осъждането [му] (*Akbaу u други*). За първи път Съдът разгледа приемането като доказателство в наказателно производство на показания, които са били изтръгнати от лица чрез малтретиране, без участието или одобрението на представители на държавата (*Ćwik*). И накрая, в решението по делото *Farzaliyev* той изясни практика си относно приложимостта на член 6 § 2.

Той също така хвърли светлина върху практика си относно предвидимостта на наказателно осъждане по член 7 от Конвенцията (*Baldassi u други*) и правото на обжалване в наказателното производство, гарантирано от член 2 от Протокол № 7 (*Saqueti Iglesias*).

По член 8 от Конвенцията бяха разгледани границите на понятието „личен и семеен живот“ (*Evers*), защитата на данните (*Breyer*) и за първи път въпросът за кибертормоза като аспект на насилието срещу жени (*Buturugă*), достъпът до питейна вода в ромски лагер (*Hudorovič u други*) и накрая — професионална санкция в света на спорта (*Platini*).

Съдът се произнесе по съвместимостта с член 10 на организиран бойкот (*Baldassi u другу*), по правото на свобода на изразяване на обвиняем в наказателно производство (*Miljević*) и по правото на ефективни средства за защита по член 13 от Конвенцията (*М.К. и другу срещу Полша, Beizaras u Levickas*, и *Association Innocence en Danger and Association Enfance et Partage*).

Той разгледа също така неизпълнението от страна на държава на присъда за лишаване от свобода, постановена в друга държава за престъпление от омраза на расова основа (*Makuchyan u Minasyan*). Той подчерта необходимостта от наказателноправен отговор на вербалната агресия и директните физически заплахи, породени от хомофобия (*Beizaras u Levickas*).

По делото *М.К. и другу срещу Полша* Съдът се произнесе по член 4 от Протокол № 4 във връзка с лица, търсещи убежище. На последно място, той разгледа за първи път твърдяна дискриминация на работното място по признак бременност съгласно по 1 от Протокол № 12 (*Napotnik*).

Освен това практика на Съда отчете взаимодействието между Конвенцията и правото на ЕС по дела, отнасящи се по-специално до лица, търсещи убежище (*Н.Н. и другу срещу Франция*), експулсирането на хомосексуалист (*В и С срещу Швейцария*), защитата на данните (*Breyer*) и правото на бременна жена да не бъде подлагана на дискриминация (*Napotnik*).

В редица казуси Съдът отчете и взаимодействието между Конвенцията и международното право или международни и европейски организации (например *Slovenia срещу Хърватия, М.Н. и другу срещу Белгия, Mugemangango* и *Napotnik*) и в контекста на трафика на хора (*С.М. срещу Хърватия*), мигранти и лица, търсещи убежище (*Н.Д. и Н.Т. срещу Испания, Н.Н. и другу срещу Франция*), домашното насилие (*Association Innocence en Danger u Association Enfance et Partage*) и трансфера на осъдени затворници в друга държава (*Makuchyan u Minasyan*).

Съдът се позова по-специално на работата на UNHCR (*В и С срещу Швейцария, Shiksaitov*), МОТ (*С.М. срещу Хърватия*), Венецианската комисия (*Mugemangango, Selahattin Demirtaş (№ 2)*) и ECRJ (*Beizaras u Levickas*).

Голямата камера потвърди принципа на хармонично тълкуване на Конвенцията и други международноправни инструменти (*С.М. срещу Хърватия*).

Заслужава да се отбележи също така, че през тази година Съдът разви практиката си по позитивните задължения на държавите членки по Конвенцията, особено в областта на насилието срещу жени (*Buturugă*) и подбуждането към омраза и насилие (*Beizaras et Levickas*), защитата на децата от малтретиране от страна на родителите им (*Association Innocence en Danger u Association Enfance et Partage*) и защитата от малтретиране от частни лица (*Ćwik*), принудителната проституция (*С.М. срещу*

Хърватия), достъп до питейна вода (*Hudorović и други*) и санкциите в областта на професионалния спорт (*Platini*).

Накрая Съдът отново се произнесе по обхвата на свободата на преценка, която трябва да се предостави на държавите — страни по Конвенцията (*Mugemangango, Sanofi Pasteur, Saquetti Iglesias, Breyer, Platini, Hudorović и други, Miljević, Association Innocence en Danger, Association Enfance et Partage и Napotnik*).

ЮРИСДИКЦИЯ И ДОПУСТИМОСТ

Юрисдикция на държавите (член 1)²

Решението по делото *M.N. и други срещу Белгия*³ се отнася до това дали произнасянето на дадена държава по заявление за виза и обжалването на този отказ от страна на жалбоподателя пред съдилищата на държавата могат да създадат юрисдикционна връзка.

Жалбоподателите, сирийска двойка и двете им непълнолетни деца, пътуват до Бейрут, където подават молби за краткосрочна виза до белгийското посолство, за да им бъде позволено да пътуват до Белгия и да подадат молба за убежище там поради конфликта в Алепо. Молбите им са разгледани и отхвърлени от Службата за чужденци в Белгия и след като са уведомени от белгийското посолство за тези решения, жалбоподателите подават жалби пред белгийските съдилища без успех.

Жалбоподателите излагат оплаквания по член 3 и член 13 от Конвенцията, като подържат, че отказът да им бъдат издадени визи ги е изложил на риск от лошо третиране, за което не са имали ефективно средство за защита, а по член 6 § 1 и член 13 — от неоправданото неизпълнение на някои съдебни решения, постановени първоначално в тяхна полза. След десезиране в полза на голямата камера, последната обявява жалбата за недопустима по отношение на оплакванията им по членове 3 и 13 от Конвенцията, като установява, че жалбоподателите не са били под юрисдикцията на Белгия. След това тя преквалифицира втората жалба по член 6 § 1 и установява, че независимо от въпроса за юрисдикцията, член 6 § 1 е неприложим, тъй като въпросното изпълнително производство не засяга „гражданско“ право по смисъла на установената практика на Съда.

Това решение на голямата камера е интересно, тъй като в него се разглежда въпросът дали дадена държава упражнява контрол и власт, а оттам и юрисдикция, върху лица, които подават молби за визи в посолства и консулства в чужбина. Тя установява, че държавата-ответник не е упражнявала екстратериториална юрисдикция, като е разглеждала заявленията за виза, и че жалбите на жалбоподателите не са създали юрисдикционна връзка.

2. *Makuchyan и Minasyan срещу Азербайджан и Унгария*, № 17247/13, 26 май 2020 г. Вж. също член 2 (Право на живот — задължение за защита на живота) по-долу.

3. *M.N. и други срещу Белгия* (dec.) [GC], №. 3599/18, 5 май 2020 г.

6 Преглед на практиката на Съда

(i) Първият въпрос, който трябва да бъде разгледан, е дали при обработката на заявленията за виза държавата ефективно е упражнявала власт или контрол върху заявителите, по-специално чрез действията или бездействията на своите дипломатически или консулски представители, командировани в чужбина. Анализът на Съда се основава на редица фактори: жалбоподателите никога не са били на националната територия на Белгия; те нямат съществуващи семейни връзки или връзки в личния живот с тази държава; не твърдят и пред Съда, че юрисдикционната връзка произтича от контрола, упражняван от белгийските власти на сирийска или ливанска територия. Освен това Съдът намира, че не е от значение кой (дали белгийските власти на националната територия или дипломатическите представители в чужбина) е отговорен за вземането на решенията за издаване на визи, поради което не отдава значение на факта, че дипломатическите представители в този случай са изпълнявали само ролята на „пощенска кутия“. От решаващо значение обаче е, че при сравняването на настоящото дело и практиката на Европейската комисия по правата на човека относно действията и бездействията на дипломатическите служители (*X срещу Германия*⁴; *X срещу Обединеното Кралство*⁵; *S. срещу Германия*⁶; и *M. срещу Дания*⁷), Съдът констатира, че в настоящото дело не е налице нито една от свързващите връзки, които характеризират тези казуси. По-специално, жалбоподателите не са белгийски граждани, които искат да се възползват от закрилата на своето посолство. Освен това в нито един момент дипломатическите служители не са упражнявали *фактически* контрол върху жалбоподателите, които свободно са избрали да се явят в белгийското посолство в Бейрут, вместо да се обърнат към друго посолство, за да подадат заявленията си за виза. След това те са могли свободно и безпрепятствено да напуснат сградата на белгийското посолство.

Освен това, като се има предвид практика на Съда по казуси, при които длъжностни лица на държава, действащи извън нейната територия, чрез контрол върху сгради, самолети или кораби, в които са държани лица, упражняват власт и физически контрол върху тези лица (*Issa и други срещу Турция*⁸; *Al-Saadoon и Mufdhi срещу Обединеното Кралство*⁹; *Medvedyev и други срещу Франция*¹⁰; *Hirsi Jamaa и други срещу Италия*¹¹; и

4. *X срещу Германия*, № 1611/62, решение на Комисията от 25 септември 1969 г., не регистрирано.

5. *X срещу Обединеното Кралство*, № 7547/76, решение на Комисията от 15 декември 1977 г., Решения и доклади 12, стр. 73.

6. *S. срещу Германия*, № 10686/83, решение на Комисията от 5 октомври 1984 г., Решения и доклади 40, стр. 291.

7. *M. срещу Дания*, № 17392/90, решение на Комисията от 14 октомври 1992 г., Решения и доклади 73, стр. 193.

8. *Issa и други срещу Турция*, № 31821/96, 16 ноември 2004 г.

9. *Al-Saadoon и Mufdhi срещу Обединеното Кралство*, № 61498/08, ЕСПЧ 2010.

10. *Medvedyev и други срещу Франция* [GC], № 3394/03, ЕСПЧ 2010.

11. *Hirsi Jamaa и други срещу Италия* [GC], № 27765/09, ЕСПЧ 2012.

*Hassan срещу Обединеното Кралство*¹²⁾, административният контрол, упражняван от белгийската държава върху помещенията на нейните посолства, не е достатъчен, за да постави под нейна юрисдикция всяко лице, което влиза в тези помещения. И накрая, контекстът по делото е счетен за коренно различен от многобройните дела за експулсиране, в които жалбоподателите на теория са се намирали на територията на съответната държава — или на нейната граница — и следователно очевидно са попадали под нейната юрисдикция. Следователно в този случай не може да се установи упражняване на екстериториална компетентност на това основание.

(ii) На второ място, Съдът установява, че жалбоподателите не са могли едностранно да създадат екстериториална юрисдикционна връзка между тях и Белгия само чрез обжалване на решенията за издаване на визи пред белгийските съдилища.

Голямата камера счита, че становището на жалбоподателите не се основава на практиката на Съда. Тя се позовава, първо, на решението по делото *Markovic и други срещу Италия*¹³⁾, което касае граждански дела за обезщетение за вреди, заведени от граждани на бившата Сърбия и Черна гора пред италианските съдилища във връзка със смъртта на техни роднини по време на въздушни удари на НАТО: по това дело Съдът обявява за недопустими поради липса на юрисдикция всички оплаквания на жалбоподателите по същество, освен повдигнатото по член 6. След това Съдът се позовава на решението по делото *Güzelyurtlu и други срещу Кипър и Турция*¹⁴⁾, по което производството, създаващо юрисдикционна връзка с Турция по отношение на смъртни случаи, настъпили в контролираната от кипърското правителство зона на острова, е наказателно производство, образувано по инициатива на Турция (която контролира „Севернокипърската турска република“) в контекста на нейните процесуални задължения по член 2. Съдът счита, че това е много различно от разглежданото дело, което се отнася до административни производства, заведени от частни лица, които нямат никаква връзка с държавата, освен производствата, които те са започнали свободно и без изборът на държавата, в случая Белгия, да им е наложен по силата на някакво договорно задължение.

За разлика от това, становището на правителството се подкрепя от решението на Съда по дело *Abdul Wahab Khan срещу Обединеното Кралство*¹⁵⁾, на което се позовава голямата камера:

12. *Hassan срещу Обединеното Кралство* [GC], № 29750/09, ЕСПЧ 2014.

13. *Markovic и други срещу Италия* [GC], № 1398/03, ЕСПЧ 2006-XIV.

14. *Güzelyurtlu и други срещу Кипър и Турция* [GC], № 36925/07, 29 януари 2019 г.

15. *Abdul Wahab Khan срещу Обединеното Кралство* (dec.), № 11987/11, 28 януари 2014 г.

8 Преглед на практиката на Съда

В това решение Съдът пояснява, че самият факт, че жалбоподателят е завел дело в държава — страна по Конвенцията, с която няма никаква връзка, не може да бъде достатъчен, за да се установи юрисдикцията на тази държава спрямо него... Съдът счита, че ако се приеме обратното, това би означавало да се утвърди почти универсално прилагане на Конвенцията въз основа на едностранния избор на всяко лице, независимо в коя част на света се намира то, и следователно да се създаде неограничено задължение за договарящите държави да разрешат влизането на лице, което може да бъде изложено на риск от лошо третиране в противоречие с Конвенцията, извън тяхната юрисдикция...

Голямата камера добавя, че точно такава задължение би възникнало, ако решението на държавата по молба за имиграция е достатъчно, за да постави лицето, подало молбата, под нейната юрисдикция: лицето би могло да създаде юрисдикционна връзка чрез подаване на молба и по този начин да породи, в определени случаи, задължение по член 3, което иначе не би съществувало. Подобно разширяване на приложното поле на Конвенцията би довело и до отричане на утвърдения принцип на международното публично право, според който държавите — страни по Конвенцията, при спазване на договорните си задължения, имат право да контролират влизането, пребиваването и експулсирането на чужденци (*Ilias u Ahmed срещу Унгария*¹⁶).

(iii) Накрая голямата камера все пак уточнява, че горното заключение не накърнява усилията на държавите да улеснят достъпа до процедурите за предоставяне на убежище чрез своите посолства и/или консулски представителства (вж, *N.D. u N.T. срещу Испания*¹⁷ където Съдът разглежда по член 4 от Протокол № 4 дали възможността на жалбоподателите по това дело да поискат международна закрила в испанските посолства и консулства е била действително и ефективно достъпна за тях).

Допустимост (членове 34 и 35)

Статут на жертва (член 34)

Решението по делото *Albert u други срещу Унгария*¹⁸ се отнася до статута на жертва на акционери, които са загубили контрол върху своите банки, поставени под надзор.

Жалбоподателите са 237 индивидуални акционери в две спестовни банки. Те притежават общо 98% от акциите на едната банка и приблизително 88% от акциите на другата. Те излагат оплаквания по член 1 от Протокол № 1, като

16. *Ilias u Ahmed срещу Унгария* [GC], № 47287/15, § 125, 21 ноември 2019 г.

17. *N.D. u N.T. срещу Испания*, № 8675/15 и 8697/15, § 222, 3 октомври 2017 г.

18. *Albert u други срещу Унгария* [GC], № 5294/14, 7 юли 2020 г.

твърдят, че в резултат на Закона за интеграция от 2013 г. са претърпели трайна и драстична загуба на степента на контрол върху банките в полза на два централни органа, които са непряко притежавани от държавата. Поспециално, според тях правата им да създават и изменят учредителни договори, да приемат годишни отчети, да назначават членове на управителния съвет и да вземат решения относно акционерния капитал и изплащането на дивиденди са били прекомерно ограничени. Те не се оплакват от конкретно упражняване на правомощия от страна на двата централни органа или от произтичащи от това икономически вреди за дейността на банките. През януари 2019 г. камара на Съда постановява, че жалбоподателите не са посочили нито едно обстоятелство, което да оправдава вдигането на корпоративната завеса, и че следователно не могат да претендират, че са жертви на твърдяното нарушение, и заключава, че не е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1. Голямата камара потвърждава заключението на камарата относно статута на жертва на жалбоподателите и отхвърля жалбата като несъвместима *ratione personae* с разпоредбите на Конвенцията.

Решението на голямата камара заслужава да бъде отбелязано, тъй като, първо, то изяснява разликата между действията, за които се счита, че засягат правата на акционерите, и тези, които засягат дружеството, и се потвърждава решаващото значение на това разграничение за целите на определянето на статута на жертва на акционерите. На второ място, като потвърждава общия принцип, че акционерите не могат да претендират, че са жертви на действия и мерки, засягащи техните дружества, Съдът изяснява две ситуации, които представляват изключение от този принцип. Следователно настоящото решение съдържа изчерпателно изложение на практиката на Съда в това отношение.

(i) Съдът установява редица случаи, в които статутът на жертва на акционерите жалбоподатели е приет имплицитно по отношение на мерки, които пряко и неблагоприятно са засегнали собствеността на тези акционери или свободата им да се разпореждат с акциите си, или са ги задължили да продадат акциите си, или когато мерките са ограничили правомощията им да влияят на дружеството *спрямо* другите акционери, да действат като управители на дружеството или да гласуват. Тези дела са в съответствие с и илюстрират общия принцип, който разграничава мерките, насочени към правата на един жалбоподател като акционер, от нарушенията на правата на *дружеството* (вж. водещите дела *Agrotexim и други срещу Гърция*¹⁹ и *Olczak срещу Полша*²⁰). Въз основа на това Съдът пояснява следното:

19. *Agrotexim и други срещу Гърция*, 24 октомври 1995 г., Серия А № 330-А.

20. *Olczak срещу Полша* (dec.), № 30417/96, ЕСПЧ 2002-Х (извлечения).

10 Преглед на практиката на Съда

... действията, които засягат правата на акционерите, се различават от мерките или производствата, засягащи дружеството, тъй като както естеството на тези действия, така и предполагаемият им ефект засягат пряко и лично законните права на акционерите и надхвърлят обикновеното засягане на техните интереси в дружеството, като нарушават положението им в структурата на управление на дружеството.

(ii) Първото изключение от общия принцип, изключващ статута на жертва на акционерите по отношение на мерките, засягащи техните дружества, е ситуацията, „при която дружеството и неговите акционери толкова тясно се идентифицират един с друг, че е изкуствено да се прави разлика между тях“. Това може да се види в делата, заведени от акционери на малки или семейни дружества или кооперации, а именно когато едноличният собственик на дружество се оплаква от мерките, предприети по отношение на неговото дружество, или когато всички акционери на малка кооперация са се обърнали към Съда в качеството си на жалбоподатели, или когато един акционер в семейна фирма е подал жалба по Конвенцията и останалите акционери поне не са се противопоставили на това. В това отношение Съдът посочва, позовавайки се на *Ankarcrona срещу Швеция*²¹, че причината за приемането на статута на жертва в такива случаи е, че не е съществувал риск от различие в мненията на акционерите или на акционерите и борда на директорите по отношение на твърдяното нарушение на правата по Конвенцията или на най-подходящия начин за търсене на защита срещу това нарушение.

(iii) Вторият вид ситуация, при която Съдът може да пренебрегне отделната правосубектност на дружеството и да позволи на неговите акционери да подават жалби относно правата на дружеството, се отнася до наличието на „изключителни обстоятелства, по-специално когато е ясно установено, че е невъзможно“ засегнатото дружество да заведе дело пред Съда от свое име (цитираното по-горе решение *Agrotexim и други*). В случаите, попадащи в тази категория, самото наличие на мерки за външен надзор или контрол, наложени на въпросното дружество поради неговите финансови или други затруднения, обикновено се разглежда като важен, но не и единствен фактор. В конкретния случай Съдът е призован да изясни естеството на обстоятелствата, които могат да се считат за „изключителни“ за целите на предоставянето на статут на жертва на акционери. При анализа на съответните примери от практиката в това отношение Съдът посочва, че в тежест на акционерите е било да докажат, че лицето, на което е било възложено да се грижи за интересите на дружеството,

21. *Ankarcrona срещу Швеция* (dec.), № 35178/97, ЕСПЧ 2000-VI.

не е било в състояние или не е искало да повдигне въпросните оплаквания нито на национално равнище, нито на ниво Страсбург, или че жалбата по Конвенцията се е отнасяла до въпрос — като например отстраняването на редовен управител и назначаването на управител — по отношение на който е имало различие в мненията между управителя и акционерите, или е била свързана с различни действия на управителя, засягащи интересите на акционерите. Във всеки от случаите въпросът е такъв, че потенциалното му въздействие е могло да окаже сериозно влияние върху положението на акционерите, пряко или косвено. В това решение Съдът променя подхода си по следния начин:

...за да могат жалбоподателите да убедят Съда, че ангажирането от тяхна страна като акционери с въпрос, засягащ дружеството, е оправдано от „изключителни обстоятелства“, те трябва да представят *сериозни и убедителни причини, доказващи, че за дружеството е практически или ефективно невъзможно да се обърне към институциите по Конвенцията чрез органите, създадени съгласно неговия устав, и че следователно трябва да им бъде позволено да продължат с жалбата от името на дружеството.* [Подчертаването е добавено.]

(iv) Съдът прилага този тристепенен критерий към положението на жалбоподателите, като установява, че те не могат да се считат за жертви на оспорваните действия срещу дружествата. На първо място, макар че реформата е засегнала в значителна степен банките и техните уставни органи, ефектът ѝ върху правата на акционерите жалбоподатели е бил инцидентен и косвен. Не е имало изкуствено размиване на правото им на глас или пълно канселиране на акции. Размерът на индивидуалните дялови участия на жалбоподателите не им позволява да контролират нито една от банките, а влиянието им като група, неконсолидирано с никакво споразумение, е разпокъсано и слабо. На второ място, не е установено, че банките, които са акционерни дружества с многобройни акционери и с напълно делегирано управление, са „тясно свързани“ с жалбоподателите. Фактът, че последният би могъл да притежава „почти 100%“ от акциите в банките, не е от решаващо значение. На трето място, не са били налице изключителни обстоятелства, които да попречат на банките да се обърнат към Съда от свое име: банките са продължили да функционират; жалбоподателите, които са имали общо мнозинство при гласуването, са могли да наредят на банките да заведат съдебно производство от тяхно име; решенията на реформата и на надзорните органи са подлежали на съдебен контрол; и няма доказателства за неправомерен натиск върху банките в това отношение.

В междудържавното решение по делото *Slovenia срещу Хърватия*²² Съдът потвърждава практиката си, че юридическо лице, „което твърди, че е жертва на нарушение от страна на една от Високодоговарящите държави на правата, предвидени в Конвенцията или протоколите към нея“, може да подаде индивидуална жалба до Съда, при условие че е „неправителствена организация“ по смисъла на член 34 от Конвенцията.

Решението по делото *Akbaу и други срещу Германия*²³ касае лица, осъдени в резултат на подбуждане от страна на полицията към извършване на престъпления. В него Съдът разяснява практика си относно възможността за прехвърляне [бел ред. на друго лице] на оплакване по член 6 относно въвеждане в заблуждение [бел. ред. на нейния починал съпруг].

В по-общ план решението съдържа изчерпателен преглед на практиката на Съда относно понятията за преки и непреки жертви съгласно член 34 от Конвенцията (§§ 67-77 от решението). Съдът припомня по-специално, че когато пряката жертва е починала преди подаването на жалбата в Съда, подходът на Съда към признаването на качеството на жертва като цяло е рестриктивен. Що се отнася до жалбите по член 6, наред с другото, той признава качеството на жертва на близки роднини, когато те проявяват морален интерес от това покойната жертва да бъде оневинена или да защитят собствената си репутация и тази на семейството си, или когато претендират материален интерес въз основа на прякото въздействие върху техните имуществени права. Наличието на общ интерес, който е налагал продължаване на разглеждането на жалбите, също е взето предвид (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu срещу Румъния*²⁴).

Изчерпване на вътрешноправните средства за защита (член 35 § 1)

Решението по делото *Beizaras u Levickas срещу Литва*²⁵ заслужава да бъде отбелязано, тъй като в него се изяснява дали може да се счита, че жалбоподателите са изчерпали вътрешноправните средства за защита, доколкото неправителствена организация (НПО) е подала жалби в наказателни дела в защита на интересите на жалбоподателите.

Жалбоподателите, двама млади мъже, публикуват своя снимка, на която се целуват, във Facebook. Снимката получава стотици сериозни хомофобски

22. *Slovenia срещу Хърватия* (dec.) [GC], №. 54155/16, 18 ноември 2020 г. Вж. също член 33 (Междудържавни дела) по-долу.

23. *Akbaу и други срещу Германия*, № 40495/15 и 2 други, 15 октомври 2020 г. Вж. също член 6 § 1 (Право на справедлив процес в наказателното производство — Справедливост на производството) по-долу.

24. *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu срещу Румъния* [GC], № 47848/08, § 100, ЕСПЧ 2014.

25. *Beizaras u Levickas срещу Литва*, № 41288/15, 14 януари 2020 г. Вж. също член 13 (Право на ефективни правни средства за защита) и член 14 във връзка с член 8 по-долу.

коментари (например призови жалбоподателите да бъдат „кастрирани“, „убити“ и „изгорени“). По молба на жалбоподателите неправителствена организация (в която те членуват и която защитава интересите на хомосексуалните лица) иска от прокурор да образува наказателно производство за подбуждане към омраза и насилие срещу хомосексуални лица (по чл. 170 от Наказателния кодекс, който предвижда наказателна отговорност за подбуждане към дискриминация, *включително* въз основа на сексуалната ориентация). Прокурорът и съдът отказват. Двамата мъже са единствените жалбоподатели по делото пред Съда.

Съдът подчертава, че правните постъпки, извършени НПО в защита на интересите на жалбоподателите, не са *actio popularis*, тъй като НПО е действала в отговор на конкретни факти, засягащи правата на двамата жалбоподатели, които са били членове на НПО. Правното положение на НПО никога не е било поставяно под въпрос или оспорван на национално равнище. Съдът взема предвид и изявлението на жалбоподателите, че са предпочитали НПО да инициира наказателно производство, тъй като са се страхували, че ако го направят самите те, коментаторите в интернет ще им навредят. Предвид сериозния характер на обвиненията, НПО е имала възможност да действа като представител на интересите на жалбоподателите в националното наказателно производство. Да се приеме обратното би означавало да се попречи на разглеждането на национално равнище на такива сериозни твърдения за нарушение на Конвенцията, като се има предвид, че в съвременните общества обръщането към организации е едно от достъпните средства, понякога единственото, с което разполагат гражданите, за да защитят ефективно своите конкретни интереси *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu срещу Румъния*²⁶ и *Gorraiz Lizarraga и други срещу Испания*²⁷). Съдът също така отбелязва, че жалба до него е подадена от жалбоподателите, действащи от свое име, след като националните съдилища са приели решения по делото, които се отнасят до тяхното конкретно положение. Поради това възражението на правителството за неизчерпване на средствата е отхвърлено.

Въпрос, който вече е представен пред друг международен орган (член 35 § 2 (б))

Решението по дело *Selahattin Demirtaş срещу Турция (№ 2)*²⁸ заслужава да се отбележи, защото Съдът доразвива критериите за определяне на това дали

26. *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu срещу Румъния* [GC], № 47848/08, ЕСПЧ 2014.

27. *Gorraiz Lizarraga и други срещу Испания*, № 62543/00, ЕСПЧ 2004-III.

28. *Selahattin Demirtaş срещу Турция (№ 2)* [GC], № 14305/17, 22 декември 2020 г. Вж. също член 10 (Свобода на изразяване на мнение), член 3 от Протокол № 1 (Право на свободни избори — Свободно изразяване на мнението на хората) и член 18 (Ограничения, които не са уредени в Конвенцията) по-долу.

14 Преглед на практиката на Съда

процедура пред даден международен орган е подобна на механизма по Конвенцията по смисъла на член 35 § 2 (б) от Конвенцията.

По-специално Съдът отхвърля аргумента на правителството, че жалбата, подадена до определен Комитет от името на жалбоподателя, представлява процедура за международно разглеждане или решаване на спорове по смисъла на член 35 § 2 (б) от Конвенцията. По този начин Съдът разработва критериите, на които трябва да отговаря даден международен орган, за да бъде разглеждан като „друга процедура на международно разглеждане или решаване“ по смисъла на тази разпоредба. Изискването за съдебно или квазисъдебно производство, подобно на механизма на Конвенцията, означава, че проверката трябва да бъде ясно определена по обхват и ограничена до определени права въз основа на правен инструмент, чрез който съответният орган е упълномощен да определи отговорността на държавата и да предостави правна защита, способна да сложи край на твърдяното нарушение. Той трябва да предоставя и институционални и процедурни гаранции, като независимост, безпристрастност и състезателна процедура.

„ОСНОВНИ“ ПРАВА

Право на живот (член 2)

Задължение на защита на живота

Делото *Makuchyan u Minasyan срещу Азербайджан и Унгария*²⁹ касае прага на отговорността на държавата за деяние, което иначе не може да се вмени на държавата, и до задълженията на договарящите държави в контекста на трансфера на осъдени лица. То касае още дискриминационния характер на неизпълнението на присъда за лишаване от свобода, наложена в чужбина за престъпление, основано на етнически произход.

По време на участие в спонсориран от НАТО курс в Будапеща азербайджански служител (Р.С.) убива арменски служител (племенник на втория жалбоподател) и заплашва да убие друг арменски войник, първия жалбоподател. Р.С. е осъден на доживотен затвор в Унгария. След като излежава осем години от присъдата си там, той е прехвърлен в Азербайджан съгласно [Конвенцията на Съвета на Европа за трансфер на осъдени лица](#)³⁰. След завръщането си в Азербайджан той е освободен, помилван и повишен в длъжност на публична церемония. Освен това му е изплатено възнаграждение за времето, прекарано в затвора, и му е предоставен за ползване апартамент. Коментари, одобряващи поведението на Р.С. и неговото помилване, са направени от различни високопоставени азербайджански служители.

29. *Makuchyan u Minasyan срещу Азербайджан и Унгария*, № 17247/13, 26 май 2020 г. Вж. също член 14 във връзка с член 2 (Забрана на дискриминацията) по-долу.

30. Конвенция за трансфер на осъдени лица, ETS 112.

Жалбоподателите излагат оплаквания по член 2 от Конвенцията, разглеждан самостоятелно и във връзка с член 14. Съдът намира, че явното „одобрение“ и „приемане“ от страна на Азербайджан на престъпленията, извършени от член на въоръжените сили в частно качество, не ангажира отговорността на тази държава по материалноправния аспект на член 2 от Конвенцията. Въпреки това неоправданото изпълнение от страна на Азербайджан на наложената в Унгария присъда за лишаване от свобода, съчетано с „посрещането на героя“ и различните привилегии, предоставени на Р.С. без никакво правно основание, е счетено за несъвместимо с процесуалното задължение по член 2 и освен това представлява етнически мотивирана дискриминация по смисъла на член 14 във връзка с процесуално правния аспект на член 2. Съдът не намира нарушение на процесуално правния аспект на член 2 по отношение на Унгария, като отбелязва, че тя е спазила докрай процедурата по Конвенцията за трансфер, за да гарантира, че Р.С. ще изтърпи наказанието си в Азербайджан.

В това решение Съдът развива някои нови и важни принципи относно прага на отговорността на държавата за деяние, което иначе не може да се вмени във вина на държавата, и задълженията на договарящите държави в контекста на трансфера на осъдени лица.

(i) Първият въпрос, който Съдът разглежда, е дали Азербайджан може да носи отговорност за въпросните престъпления и следователно за материално нарушение на член 2 от Конвенцията. Съдът отдава решаващо значение на факта, че Р.С. не е действал при изпълнение на служебните си задължения или по нареждане на началниците си. Той също така отхвърля аргумента на жалбоподателите, основан на член 11 от [Проекта на ООН За отговорността на държавите за международни неправомерни действия](#)³¹. Съдът отбелязва, че в този контекст член 11 поставя много висок праг за отговорност на държавата — праг, който не се ограничава до простото „одобрение“ и „приемане“ на съответното деяние, а изисква да бъдат изпълнени две кумулативни условия: ясно и недвусмислено „признаване“ и „припознаване“ на въпросното деяние като извършено от самата държава. Въпреки че мерките, предприети от азербайджанското правителство, явно показват неговото „одобрение“ и „приемане“ на престъпните действия на Р.С., не е доказано по убедителен начин (въз основа на много строгите стандарти на международното право), че държавата Азербайджан „ясно и недвусмислено“ е „признала“ и „припознала“ действията на Р.С. „като свои“, като по този начин пряко и категорично е поела отговорността за действителното убийство на една жертва и за опита за убийство на друга. Този мерки по-скоро могат да се тълкуват като целящи

31. Проект за отговорността на държавите за международни неправомерни действия, Доклад на Комисията по международно право за работата на 53-тата ѝ сесия (2001 г.), UN Doc. A/56/10.

публичното поставяне и поправяне на неблагоприятното лично, професионално и финансово положение на Р.С., което властите неоснователно, според Съда, са възприели като последица от твърдяното опорочено наказателно производство в Унгария.

(ii) Делото също така дава възможност на Съда да приложи практика си по въпроса за компетентността (член 1) и съвместимостта *ratione loci* на жалба по член 2 (процесуалноправен аспект) срещу държава по произход (Азербайджан), когато осъден затворник е прехвърлен от осъждащата държава в държавата по произход с цел да продължи наказанието си в държавата по произход. Съдът подчертава, че изпълнението на присъда, наложена в контекста на правото на живот, трябва да се разглежда като неразделна част от процесуалното задължение на държавата по член 2. Независимо от това къде са извършени престъпленията и тъй като Азербайджан изразява съгласие и поема задълженията по Конвенцията за трансфер да продължи изпълнението на присъдата на Р.С., държавата е длъжна да направи това в съответствие с процесуалните си задължения по член 2. Следователно са налице „особености“, които обуславят наличието на юрисдикционна връзка на Азербайджан с процесуалното задължение по член 2 (*Kitanovska Stanojkovic и други срещу Бивша югославска република Македония*³², и *Güzelyurtlu и други срещу Кипър и Турция*³³). Действията на Азербайджан, които на практика са осигурили на Р.С. безнаказаност за много тежко престъпление, извършено на етническа основа, без да има убедителна причина за това, не са съвместими със задължението по член 2 за ефективно възпиране на извършването на престъпления срещу живота на хората.

(iii) Освен това Съдът за първи път разглежда обхвата на задължението на осъдилата държава (Унгария) да осигури изтърпяването на наказанието на затворник след трансфера му в друга държава, особено в светлината на защитата на правата на жертвите на престъпление или на техните близки роднини. Той констатира, че унгарските органи са предприели достатъчно мерки в това отношение, като са спазили докрай процедурата, предвидена в Конвенцията за трансфер. Те са поискали от азербайджанските власти да уточнят каква процедура ще бъде следвана в случай на завръщане на Р.С. Въпреки че отговорът на азербайджанските власти е бил непълен и формулиран по общ начин, не е имало конкретни доказателства, които да показват, че унгарските власти недвусмислено са знаели или е трябвало да знаят, че Р.С. ще бъде освободен след завръщането си в Азербайджан. Всъщност, като се има предвид времето, което Р.С. вече е излежал в унгарски

32. *Kitanovska Stanojkovic и други срещу Бивша югославска република Македония*, № 2319/14, 13 октомври 2016 г.

33. *Güzelyurtlu и други срещу Кипър и Турция* [GC], № 36925/07, 29 януари 2019 г.

затвор, Съдът не вижда как компетентните унгарски органи са могли да направят нещо друго, освен да спазят процедурата и духа на Конвенцията за трансфер и да изхождат от предположението, че другата държава — членка на Съвета на Европа, ще действа добросъвестно.

(iv) И накрая, решението заслужава внимание и заради начина, по който Съдът е разгледал въпроса дали неизпълнението от страна на държавата на присъда за лишаване от свобода, наложена в чужбина за престъпление от омраза на етническа основа, представлява дискриминационна разлика в третирането по смисъла на член 14 във връзка с процесуалния аспект на член 2, и по-специално заради начина, по който Съдът е разпределил тежестта на доказване в това отношение (*Начова и други срещу България*³⁴). С оглед на особеностите на случая (повишението на Р.С., предоставянето на редица привилегии без правно основание, възхваляването му като герой от редица високопоставени служители, както и създаването на специална страница на уебсайта на президента в знак на признателност към Р.С.) е прието, че жалбоподателите са представили достатъчно солидни, ясни и съгласувани изводи, за да докажат *prima facie*, че въпросните мерки са били расово мотивирани. Предвид трудността жалбоподателите да докажат такава пристрастност по безспорен начин, Съдът, при конкретните обстоятелства по делото, прехвърля тежестта на доказване, върху Азербайджан да опровергае спорното твърдение за дискриминация, което тя не успява да направи.

Решението по делото *A и B срещу Румъния*³⁵ касае прилагането и изпълнението на програма за защита на свидетели.

Жалбоподателите, които са били призовани като свидетели по дело за корупция, в което са участвали високопоставени служители, са били включени в програмата за защита на свидетели. След показанията, които са дали пред прокуратурата, те са получили статут на „застрашени свидетели“. Съгласно протоколите за защита, подписани от жалбоподателите, те са били задължени да се въздържат от действия, които биха компрометират мерките за защита, да разкриват своя статут или самоличността на съответните полицейски служители. Срещнати са редица трудности при прилагането и изпълнението на програмата за закрила. От една страна, има закъснения при въвеждането на някои аспекти на програмата: властите нямат съгласувана стратегия, а на място служителите по защита са зле инструктирани и проявяват небрежност в изпълнение на служебните си задължения в определени ситуации.

34. *Nachova и други срещу България* [GC], № 43577/98 и 43579/98, § 157, ЕСПЧ 2005-VII.

35. *A и B срещу Румъния*, № 48442/16 и 48831/16, 2 юни 2020 г.

От друга страна, жалбоподателите не са оказвали съдействие и са сътрудничели трудно на служителите и в изпълнение на взетите мерки. Техните искания, особено по отношение на защитата им, се смятат за непостижими. Освен това те са поддържали присъствие в социалните медии и телевизията, за да се оплакват от защитата си, като по този начин са рискували да компрометират статута си на защитени свидетели. Въпреки опитите на властите да извадят жалбоподателите от програмата за защита на свидетели, компетентният съд запазва мерките за защита. Жалбоподателите излагат оплаквания по член 2 от Конвенцията относно изпълнението на програмата за защита на свидетели и Съдът не установява нарушение на този член.

(i) Решението следва да се отбележи с това, че макар Съдът вече да е приложил принципите, изложени в *Osman срещу Обединеното Кралство*³⁶ към въпроса дали лицата е трябвало да бъдат включени в програма за защита на свидетели (в *R.R. и други срещу Унгария*³⁷), за първи път Съдът трябва да приложи тези принципи, за да разгледа изпълнението на програма за защита на свидетели.

(ii) Ключов момент в неговата оценка е намирането на баланс между задължението на държавата да защитава по член 2 от Конвенцията, от една страна, и задължението на лицата да се защитават сами и да не допринасят за увеличаване риска, от друга. По-специално:

– Съдът проверява дали властите са направили всичко, което разумно може да се очаква от тях, за да избегнат реален и непосредствен риск за живота на жалбоподателите. Веднага след като е установен рискът, са предприети редица конкретни мерки за защита на жалбоподателите, но е изминал дълъг период от време (общо повече от една година и четири месеца), преди те да бъдат официално включени в програмата. Съдът обаче подчертава, че жалбоподателите не са били оставени без защита през този период — дори ако тази защита, поне в началото, е била предимно импровизирана и е била осъществявана при липса на нормативна уредба — и че неизбежните недостатъци са били отстранени от властите. Що се отнася до другите пропуски, констатирани по отношение на дежурните полицейски служители (и по-специално липсата на ясни инструкции от техните началници относно обхвата и целта на мисията им, както и няколко пропуски по време на дежурство, които са довели до рискове за безопасността на жалбоподателите), Съдът отбелязва, че те са били разследвани и своевременно коригирани.

– Съдът също така подчертава задължението на жалбоподателите да сътрудничат на властите и да се въздържат от всякакви действия, които биха могли да компрометират безопасността на мисията, която е ясно определена

В

36. *Osman срещу Обединеното кралство*, 28 октомври 1998 г., Доклади за присъди и решения 1998-VIII.

37. *R.R. и други срещу Унгария*, № 19400/11, 4 декември 2012 г.

протоколите за защита, с които те са изразили съгласие. Съдът счита, че гореспоменатите недостатъци не оправдават провокативното поведение на жалбоподателите, многократното пренебрегване на отговорностите им за собствената им защита и неизпълнението на задълженията, които са им възложени. Те не само не са сътрудничили на екипа за защита, но и са рискували да компрометират статута си на защитени свидетели чрез присъствието си в социалните медии и по телевизията. И накрая, жалбоподателите са се изложили на сериозен риск, тъй като едностранно решават да променят местоживеенето си и да се преместят в чужбина.

Съдът подчертава усилията на властите да продължат да защитават жалбоподателите, въпреки поведението им и дори когато са били в чужбина, както и готовността им да намерят алтернативни решения, вместо да извадят жалбоподателите от програмата за защита на свидетели, което е възможност, предвидена във вътрешното право. Поради това Съдът заключава, че властите са направили това, което разумно може да се очаква от тях, за да защитят живота на жалбоподателите и че те не са нарушили задължението си по член 2 от Конвенцията да ги защитят.

Забрана на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание (член 3)

Нечовешко или унижително отношение

*Hudorovič и други срещу Словения*³⁸ касае условията за достъп до безопасна питейна вода. Жалбоподателите принадлежат към ромски общности, живеещи в две незаконни и необслужвани селища. Те се оплакват, че властите не са предприели достатъчно мерки, за да им осигурят достъп до безопасна питейна вода и канализация.

Интерес представлява фактът, че Съдът заявява, че не изключва приложимостта на член 3 в такъв контекст (*O'Rourke срещу Обединеното Кралство*³⁹ и *Budina срещу Русия*⁴⁰). В случая обаче националните власти са предприели позитивни мерки - предоставили са на жалбоподателите възможност за достъп до безопасна питейна вода, и макар че начинът, по който те са имали достъп, и дали действително са имали такъв, е оспорено, това не е било решаващо. Съдът намира, че дори да се приеме, че твърдяното страдание е достигнало минималния праг и че член 3 е приложим, няма нарушение на тази разпоредба.

38. *Hudorovič и други срещу Словения*, № 24816/14 и 25140/14, 10 март 2020 г. Вж. също член 8 (Позитивни задължения) по-долу.

39. *O'Rourke срещу Обединеното Кралство* (dec.), № 39022/97, 26 юни 2001 г.

40. *Budina срещу Русия* (dec.), № 45603/05, 18 юни 2009 г.

Унизително отношение

*N.H. и други срещу Франция*⁴¹ касае невъзможността пълнолетни лица, търсеци убежище, да се възползват от условията за приемане, предвидени в националното право и правото на ЕС.

Жалбоподателите, сред които четирима млади, пълнолетни мъже в добро здраве, пристигат във Франция независимо един от друг през 2013 г. и 2014 г. с намерението да потърсят убежище. За тази цел те подават своите молби в префектурата. По онова време търсецът убежище има право да получи *временно разрешение за пребиваване (authorisation provisoire de séjour — APS)* в рамките на петнадесет дни, въпреки че времето за чакане по онова време е било значително по-дълго. След издаването на APS, молбата за убежище се регистрира и лицето получава разписка (*récépissé*), която потвърждава това. APS служи като доказателство, че получателят има право на настаняване, и осигурява защита срещу извеждане, а *récépissé* осигурява достъп до финансова помощ. На практика всеки от тези документи удостоверява статута на търсец убежище съгласно националното законодателство. Всички жалбоподатели по настоящото дело са получили такива документи и статут, но трима от тях е трябвало да чакат няколко месеца. Преди това те са живели в страх от експулсиране и не са могли да се възползват от условията за приемане (настаняване и финансова помощ), предвидени за търсеците убежище от националното законодателство (и от [Директивата на ЕС за условията за приемане](#)⁴²). След като получават документите, удостоверяващи статута им на лица, търсеци убежище, те все още не са настанени в приемни центрове (поради липса на свободни места), а финансовите обезщетения, които имат право да получат, се получават със значително закъснение или изобщо не се получават. Позовавайки се на член 3, жалбоподателите се оплакват, наред с другото, че не са могли да се възползват от условията за прием, предвидени от националното законодателство, и че са били принудени да живеят на улицата в нечовешки и унижителни условия в продължение на няколко месеца.

Съдът установява нарушение на член 3 по отношение на трима от жалбоподателите, като счита, че положението на четвъртия не отговаря на прага за приложимост на тази разпоредба. Съдът отхвърля искането им по член 4б за набелязване на мерки, които да бъдат предприети от държавата по отношение на условията за приемане на лица, търсеци убежище: след подаването на молбите вътрешното право се е развило така, че значително е съкратен срокът за регистрация на молбите за убежище и е реформирана рамката за настаняване и финансова помощ за лицата, търсеци убежище.

41. *N.H. и други срещу Франция*, № 28820/13 и 2 други, 02 юли 2020 г.

42. Директива 2013/33/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 г. за определяне на стандарти относно приемането на кандидати за международна закрила.

Решението заслужава да се отбележи, тъй като едва за втори път — след решението по делото *M.S.S. срещу Белгия срещу Гърция*⁴³ последвалите дела срещу Гърция — Съдът установява нарушение на член 3 по отношение на условията на живот на пълнолетни лица, търсеци убежище, без специфични уязвимости, които поради действия или бездействия на властите, не са могли да получат достъп до жилище или достойни условия на живот или да осигурят задоволяване на основните си нужди. Макар да отбелязва, че събитията по настоящото дело са се развили по време на прогресивно нарастване на броя на молбите за убежище във Франция, Съдът отбелязва, че те не са се случили по време на извънредна хуманитарна ситуация, предизвикана от голяма миграционна криза.

(i) Съдът отбелязва, че лицата, търсеци убежище, се считат за „особено непривилегирована и уязвима група от населението, която се нуждае от специална закрила“, като в това отношение съществува широк консенсус на международно и европейско равнище (пак там, § 251). Следователно въпросът е дали, предвид присъщата на търсеците убежище уязвимост, положението на настоящите жалбоподатели (млади, неженени, в добро здраве и без деца) може да се счита за такова на „крайна материална бедност“, което поставя въпроса по член 3 от Конвенцията.

(ii) В тази връзка Съдът отбелязва, че на жалбоподателите не е било разрешено да работят по време на процедурата за предоставяне на убежище и са били изцяло зависими от властите по отношение на настаняването и материалните условия на живот. Те са били принудени да живеят на улицата в продължение на месеци, без средства или достъп до санитарни помещения, без никакви средства за задоволяване на основните си нужди, в страх от нападение от трети лица и от експулсиране (преди да получат документ, удостоверяващ статута им на лица, търсеци убежище, що се отнася до страха им от експулсиране). Жалбоподателите, които в редки случаи са се възползвали от спешно настаняване, не могат да бъдат упрекнати, че не са се обръщали по-често към приютите за спешно настаняване: предвид недостатъчния капацитет на тези приюти и профила на жалбоподателите, те биха получили отказ, като приоритет се дава на търсеците убежище, които са особено уязвими (предвид възраст, здравословно или семейно положение). Съответно Съдът намира, че трима от жалбоподателите са били поставени в ситуация, противоречаща на член 3, предвид условията на живот, в които са се намирали, в съчетание с липсата на адекватна реакция от страна на органите, които те многократно са предупреждавали за положението си, и тъй като националните съдилища системно са им отказвали средствата, с които са разполагали компетентните органи, тъй като те са били неженени пълнолетни мъже в добро здраве. По отношение на четвъртия жалбоподател не е установено нарушение на член 3:

43. *M.S.S. срещу Белгия срещу Гърция* [GC], № 30696/09, §§ 235-64, ЕСПЧ 2011.

въпреки че също е живял в палатка в продължение на месеци, той е получил документи, удостоверяващи статута му на търсец убежище, и финансова помощ в сравнително по-кратък срок.

(iii) Настоящото съдебно решение може да бъде полезно да се сравни с това по делото *N.T.P. и други срещу Франция*⁴⁴. Жалбоподателите (жена и трите ѝ деца) са били настанени (с оглед на тяхната уязвимост) в частно управляван, но финансиран от властите приют, докато са чакали дата за подаване на молба за убежище, осигурени са им били храна и медицински грижи, а децата са били обучавани, като тези фактори са дали основание на Съда да приеме, че те не са се намирали в ситуация на „крайна материална бедност“, която да представлява проблем по член 3 от Конвенцията.

Позитивни задължения

Решението *Buturugă срещу Румъния*⁴⁵ заслужава да бъде отбелязано с това, че Съдът за първи път разглежда явлението кибертормоз като аспект на насилието срещу жени. Във връзка с това той намира, че държавата не е изпълнила позитивните си задължения по членове 3 и 8 от Конвенцията.

Решението *Association Innocence en Danger u Association Enfance et Partage срещу Франция*⁴⁶ касае непредприемането от страна на държавата на необходимите и подходящи мерки за защита на дете от малтретиране от страна на родителите му, довело до неговата смърт.

Осемгодишното дете М. е било подложено на многократни варварски действия от страна на родителите си, довели до смъртта му през август 2009 г. След неговата смърт се оказва, че родителите са имали такова господство над детето, че насилието не е могло да бъде разкрито. Въпреки това през юни 2008 г. властите вече са били предупредени с доклад от директор на училище, че учителите са забелязали рани по тялото и лицето на М. След полицейско разследване през октомври 2008 г. прокуратурата прекратява делото. Жалбоподателите, две сдружения за защита на децата, завеждат граждански иск срещу държавата за редица пропуски и небрежност. Делото им е прекратено.

44. *N.T.P. и други срещу Франция*, № 68862/13, 24 май 2018 г.

45. *Buturugă срещу Румъния*, № 56867/15, 11 февруари 2020 г. Вж. също член 8 Позитивни задължения) по-долу.

46. *Association Innocence en Danger and Association Enfance et Partage срещу Франция*, № 15343/15 и 16806/15, 04 юни 2020 г. Вж. също член 13 (Право на ефективни правни средства за защита) по-долу.

В производството по Конвенцията сдруженията жалбоподатели излагат оплаквания основно по материалноправния аспект на членове 2 и 3 от Конвенцията, поради неизпълнението от страна на френските власти на позитивните им задължения да защитят детето от родителско насилие. Освен това излагат оплаквания по член 13 от Конвенцията, че не е имало ефективно вътрешноправно средство за защита поради необходимостта да се докаже „груба небрежност“ (*faute lourde*), за да бъде призната отговорността на държавата.

Съдът установява, че е налице нарушение на член 3, тъй като националната система не е успяла да защити М. от тежкото насилие, на което е била подложена от родителите си. Той също така установява, че не е имало нарушение на член 13.

(i) Интересът към решението се състои, първо, в това, че Съдът квалифицира фактите по делото като попадащи в обхвата на член 3 и член 13 във връзка с член 3, въпреки че жертвата е починала в резултат на отношението спрямо нея. Съдът е на мнение, че предметът на спора се състои във въпроса дали националните власти е трябвало да знаят за малтретирането и дали е трябвало да я предпазят от насилието, довело до смъртта ѝ.

(ii) На второ място, Съдът затвърждава практиката си относно позитивното задължение на държавата по член 3 да предприеме конкретни мерки за защита на децата или други уязвими лица от престъпни посегателства, извършени от трети лица. Във връзка с това той подчертава необходимостта да се осигурят права, които са практически приложими и ефективни, както и необходимостта реакцията на властите да бъде съобразена със ситуацията, за да се изпълни това задължение, както е обяснено в *Opuz срещу Турция*⁴⁷.

В настоящия случай, като признава трудностите, с които са се сблъскали националните органи, Съдът изтъква по-специално следното: макар че прокуратурата е реагирала незабавно (още в деня на доклада), случаят е бил поверен на полицейски следовател едва тринадесет дни по-късно; не са били проведени никакви действия по разследване с конкретна цел да се хвърли светлина върху семейната среда на М. (особено предвид честото местене на семейството); не са били разпитани учителите, които са съобщили за своите подозрения; и, макар че това не било задължително, не е била ползвана друга подходяща мярка - участието на психолог при прегледа на М. Освен това Съдът констатира, че комбинацията от прекратяването на делото (през 2008 г.) и липсата на каквото и да е механизъм за централизиране на информацията е намалила сериозно шансовете за специално наблюдение на детето и е възпрепятствала всякакъв полезен обмен на информация между съдебната система и социалните служби. Освен това, макар че тези служби със сигурност са предприели някои стъпки (домашни посещения), те не са предприели

47. *Opuz срещу Турция*, № 33401/02, ЕСПЧ 2009.

никакви наистина значими действия, за да установят действителното състояние на детето.

(iii) На трето място, що се отнася до специфичния въпрос за насилието над деца от страна на родителите, Съдът изглежда затвърждава подхода си, който се състои в характеризирането на такива действия като „домашно насилие“, като се позовава на обхвата на това понятие, определен в [Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence](#)⁴⁸ (*М. и М. срещу Хърватия*⁴⁹, и *D.M.D. срещу Румъния*⁵⁰).

Експулсиране

*М.К. и други срещу Полша*⁵¹ касае отказа на служители на граничната охрана да регистрират молбите за убежище на жалбоподателите, както и незабавното им извеждане в трета държава и риска от връщане в държавата им по произход.

Жалбоподателите са руски граждани от чеченски произход. През 2017 г. те многократно отиват до контролно-пропускателните пунктове на полско-беларуската граница. Твърдят, че всеки път са изразявали желанието си да подадат молба за убежище, като са заявявали, че са изложени на риск от малтретиране в Руската федерация и са посочвали на граничните служители, че не могат да останат в Беларус, тъй като визите им са изтекли, и на практика е невъзможно да получат международна закрила там. Всеки път спрямо жалбоподателите са издавани административни актове, с които им е отказвано влизане в държавата, и те са били връщани с мотива, че не притежават документи за влизане в Полша, не са изразили желание да подадат молба за убежище, нито са изтъкнали, че има риск от малтретиране. Съдът постановява временни мерки съгласно правило 39 от Правилника на Съда, като указва на правителството, че молбите за убежище на жалбоподателите трябва да бъдат заведени и че до разглеждането им властите трябва да се въздържат от действия по връщането на лицата в Беларус. Жалбоподателите обаче са върнати в Беларус. При следващи случаи те отново не са допуснати през граничните контролно-пропускателни пунктове. В крайна сметка молбите за убежище на някои от тях са заведени от полските власти и лицата са настанени в приемен център.

Жалбоподателите излагат оплаквания по член 3 от Конвенцията и Член 4 от Протокол № 4 (самостоятелно и във връзка с член 13), както и член 34 от Конвенцията.

48. Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие, CETS 210.

49. *М. и М. срещу Хърватия*, № 10161/13, ЕСПЧ 2015 (извадки).

50. *D.M.D. срещу Румъния*, № 23022/13, 3 октомври 2017 г.

51. *М.К. и други срещу Полша*, № 40503/17 и 2 други, 23 юли 2020 г. Вж. също член 4 от Протокол № 4 (Забрана за колективно експулсиране на чужденци) по-долу.

Съдът установява, наред с другото, нарушение на член 3 поради това, че на жалбоподателите е отказан достъп до процедурата за предоставяне на убежище и са върнати в Беларус, нарушение на член 4 от Протокол № 4 и нарушение на член 13 във връзка с горепосочените членове поради липсата на средство за защита с автоматично суспензивно действие. Той също така констатира, че държавата ответник не е изпълнила задълженията си по член 34: тя или изобщо не е изпълнила посочените от Съда привременни мерки, или ги е изпълнила със значително закъснение.

(i) Макар че решението не развива практиката на Съда, то заслужава внимание, тъй като в него задълбочено се разглеждат оплаквания по няколко разпоредби на Конвенцията, които обикновено възникват, когато лица, които имат вероятно основателно оплакване по член 2 или 3, че са изложени на риск, ако бъдат върнати в държавата си по произход, се явяват на граничен контролно-пропускателен пункт, за да подадат молба за убежище, но тази възможност им е отказана и са върнати в третата държава, от която са пристигнали, с риск от *връщане* в държавата им по произход.

Важно е да се отбележи, че за да определи дали жалбоподателите са изразили желание да подадат молба за убежище, когато са се представили на граничните контролно-пропускателни пунктове, Съдът приема, че версията на жалбоподателите за събитията е по-убедителна (за разлика от *Asady u други срещу Словакия*⁵²). Съдът установява, че техните версии се потвърждават от голям брой становища, подадени от националните институции за правата на човека, чиито доклади показват съществуването на практика на неправилно отразяване на изявленията на лицата, търсещи убежище, в официалните бележки на граничната охрана на контролно-пропускателните пунктове между Полша и Беларус, както и от документите, представени от тях пред Съда на всички етапи от разглеждането на молбите им, включително копия от молбите за убежище, които са носили със себе си, когато са се явявали на граничните контролно-пропускателни пунктове, както и от многобройните им опити да преминат границата и да потърсят правна помощ. Освен това властите са знаели за опасенията на жалбоподателите от връщане, тъй като молбите им за убежище са били споделяни по електронен път с властите от представителите на жалбоподателите и от Съда (по-специално при налагането на временни мерки съгласно правило 39).

(ii) Що се отнася до констатацията по член 3, решението може да се сравни с това по делото *Ilias u Ahmed срещу Унгария*⁵³. Жалбоподателите по това дело са имали възможност да подадат молби за убежище на границата, които обаче не са били разгледани по същество, тъй като третата държава, от която са пристигнали (Сърбия), е считана за сигурна трета държава, в която молбите им

52. *Asady u други срещу Словакия*, № 24917/15, 24 март 2020 г.

53. *Ilias u Ahmed срещу Унгария* [GC], № 47287/15, 21 ноември 2019 г.

за убежище е можело да бъдат разгледани. В новия казус, от друга страна, властите са отказали да регистрират молбите за убежище на жалбоподателите. И в двата случая Съдът стига до заключението, че властите на ответните държави не са изпълнили задълженията си по член 3, който, в случаите на извеждане в трета държава, изисква да се прецени дали съществува реален риск на търсеция убежище да бъде отказан достъп до адекватна процедура за убежище, която да го защити от *връщане* (а именно да бъде изведен, пряко или непряко, в държавата си по произход без подходяща оценка на рисковете, пред които е изправен от гледна точка на член 3). Ако гаранциите в това отношение са недостатъчни, член 3 задължава държавата да не извежда търсеция убежище в съответната трета държава. За да бъде ефективно изпълнено задължението на държавата по член 3, тя не може да откаже достъп до своята територия на лице, което се явява на граничен контролно-пропускателен пункт, твърдейки, че може да бъде подложено на малтретиране, ако остане на територията на съседната държава, освен ако не са предприети адекватни мерки за премахване на този риск.

*В и С срещу Швейцария*⁵⁴ касае невъзможността да се изисква от хомосексуално лице да прикрива сексуалната си ориентация, за да избегне лошо отношение при връщане в държавата по произход, както и разпределението на тежестта на доказване.

Първият жалбоподател, гражданин на Гамбия, пристига в Швейцария през 2008 г. и неуспешно подава молба за убежище. През 2014 г. той и втория жалбоподател, швейцарски гражданин, регистрират еднополово партньорство. Двата живеят заедно до смъртта на втория жалбоподател през 2019 г. На 12 август 2014 г. вторият жалбоподател подава молба за събиране на семейството, а именно за издаване на разрешение за пребиваване на първия жалбоподател с оглед на регистрираното им партньорство. Това искане е отхвърлено от компетентния орган и на първия жалбоподател е наредено да напусне държавата и да изчака в чужбина резултата от започнатото от него производство по обжалване. На 2 август 2016 г. Съдът уважава искането му за привременни мерки съгласно правило 39 от Правилника на Съда, като указва, че първият жалбоподател не трябва да бъде депортиран, докато производството пред него е висящо. След това националните съдилища отхвърлят жалбата, като намират, че първият жалбоподател няма право на разрешение за пребиваване, наред с другото, поради криминалното му минало и факта, че не се е интегрирал добре. Що се отнася до твърденията за риск от малтретиране в нарушение на член 3 в Гамбия, те считат, че той не е изложил

54. *В и С срещу Швейцария*, № 889/19 и 43987/16, 17 ноември 2020 г.

сериозни основания да се смята, че е изложен на такъв реален риск: положението на хомосексуалистите се е подобрило след смяната на правителството, няма причина да се предполага, че гамбийските власти са знаели за неговата сексуална ориентация и никакви хомосексуални действия няма да станат достояние на лица или на властите в Гамбия, а жалбоподателите могат да реализират връзката си по време на посещения в Швейцария.

Съдът констатира, че националните съдилища не са оценили в достатъчна степен нито рисковете от малтретиране на първия жалбоподател като хомосексуално лице в Гамбия, нито наличието на държавна защита срещу евентуално малтретиране от страна на недържавни субекти. Депортирането на първия жалбоподател в Гамбия без нова оценка на тези аспекти би довело до нарушение на член 3 от Конвенцията.

(i) Решението заслужава внимание, тъй като за първи път Съдът установява, че депортирането би било в нарушение на член 3 от Конвенцията с оглед на риска от малтретиране в държавата по произход въз основа на сексуалната ориентация, дори ако това нарушение е от процесуално естество.

Съдът:

(а) потвърждава, че сексуалната ориентация на дадено лице представлява основна част от неговата идентичност, така че никой не може да бъде задължен да крие сексуалната си ориентация, за да избегне преследване (потвърждавайки подхода, възприет в *I.K. срещу Швейцария*⁵⁵ и в съответствие с практиката на Съда на Европейския съюз (СЕС) и позицията на UNHCR [бел ред. Върховен комисариат на ООН за бежанците]);

(b) счита, като не се съгласява с констатацията на националните органи в обратния смисъл, че сексуалната ориентация на първия жалбоподател, истинността на която не се оспорва - може да бъде разкрита впоследствие в Гамбия, ако той бъде върнат там;

(c) е на мнение, че в съответствие с подхода, който е възприел в *I.I.N. срещу Нидерландия*⁵⁶ и с практиката на СЕС, самото съществуване на закони, криминализиращи хомосексуалните действия в държавата по местоназначение, не прави връщането на дадено лице в тази държава в противоречие с член 3 от Конвенцията: решаващо е дали съществува реален риск тези закони да бъдат приложени на практика, което според наличната информация не е така в Гамбия към момента; и

(d) отбелязва, че първият жалбоподател твърди, че е изложен на реален риск от малтретиране от страна на недържавни субекти; че последните данни за държавата сочат широко разпространена хомофобия и дискриминация срещу ЛГБТИ лица; че гамбийските власти като цяло не са склонни да

55. *I.K. срещу Швейцария* (дес.), № 21417/17, § 24, 19 декември 2017 г.

56. *I.I.N. срещу Нидерландия* (дес.), № 2035/04, 9 декември 2004 г.

предоставят закрила на ЛГБТИ лица; и че UNHCR е на мнение, че законите, криминализиращи еднополовите отношения, обикновено са знак, че държавата не предоставя закрила на ЛГБТИ лица. Той стига до заключението, че националните съдилища, като са приели, че не е вероятно сексуалната ориентация на първия жалбоподател да стане достояние на гамбийските власти или на други лица, не са извършили оценка на наличието на държавна защита срещу вреди, произтичащи от недържавни субекти, и не са оценили в достатъчна степен рисковете от малтретиране спрямо него като хомосексуално лице в Гамбия.

(ii) В решението са приложени и принципите, изложени в делото *J.K. и други срещу Швеция*⁵⁷, относно разпределението на тежестта на доказване в случаите на извеждане по член 3, когато рискът от малтретиране произтича от недържавни субекти. В такива случаи тежестта на доказване на личните обстоятелства (в настоящия случай — сексуалната ориентация) се носи от жалбоподателя, но властите са длъжни да установят *proprio motu* общото положение в държавата по произход, включително наличието на държавна защита срещу малтретиране от страна на недържавни субекти.

Забрана на робството и принудителния труд (член 4)

*S.M. срещу Хърватия*⁵⁸ касае трафик на хора и експлоатация с цел проституция.

Жалбоподателката подава жалба за образуване на наказателно производство срещу Т.М., бивш полицаи, като твърди, че той я е принуждавал физически и психологически да проституира. Наказателният съд го оправдава с мотива, че макар да е установено, че той е организиран мрежа за проституция, в която е наел жалбоподателката, не е установено, че я е принудил да проституира. Наказателният съд е приел, че тъй като той е обвинен само в принуждаване на други лица да проституират, т.е. в тежкото престъпление организиране на проституция, той не може да бъде осъден за по-леката версия на същото престъпление.

Голямата камера констатира, че жалбоподателката е изложила вероятно основателно оплакване, подкрепено с *prima facie* доказателства, че е била подложена на отношение, противоречащо на член 4, а именно трафик на хора и/или принудителна проституция. Следователно предварителното възражение на правителството относно приложимостта на член 4 е отхвърлено. Като отбелязва, че оплакването на жалбоподателката повдига проблем за

57. *J.K. и други срещу Швеция* [GC], № 59166/12, §§ 91-98, 23 август 2016 г.

58. *S.M. срещу Хърватия* [GC], № 60561/14, 25 юни 2020 г.

безнаказаност и по същество е от процесуално естество, голямата камера се съсредоточава върху спазването на процесуалните задължения от страна на националните органи и установява нарушение на член 4 в това отношение.

Въпросът за трафика на хора вече е разгледан в няколко решения на Съда (например, *Rantsev срещу Кипър и Русия*⁵⁹ и *Chowdury и други срещу Гърция*⁶⁰). По това дело голямата камера има възможност за първи път да разгледа приложимостта на член 4 конкретно към трафика и експлоатацията на жени с цел проституция. Решението заслужава внимание, тъй като Съдът изяснява как понятията „трафик на хора“ и „експлоатация за проституция“ са включени в материалния обхват на член 4 и как тези две понятия са свързани помежду си. Съдът също така изяснява дали принципите относно позитивните, и по-специално процесуалните, задължения на държавите в областта на трафика на хора са приложими към случаите на принудителна проституция.

(i) По делото *Rantsev* (цитирано по-горе, § 282) Съдът счита, че не е необходимо да определя дали процесното третиране е равнозначно на „робство“, „принудително подчинение“ или „принудителен или задължителен труд“, като вместо това заключава, че самият *трафик* по смисъла на съответните международни инструменти попада в обхвата на член 4 от Конвенцията. Въз основа на това и в съответствие с принципа за хармонично тълкуване на Конвенцията и други инструменти на международното право, голямата камера пояснява в новото си решение, че поведението или ситуацията ще доведат до проблем с трафика на хора съгласно член 4 от Конвенцията само ако са налице и трите съставни елемента на международното определение за трафик на хора, както е определен в *Конвенцията за борба с- трафика на хора*⁶¹ и *Протокола от Палермо*⁶²: (1) действие (набиране, транспортиране, трансфер, укриване или приемане на лица); (2) средство (заплаха или използване на сила или други форми на принуда, отвличане, измама, заблуда, злоупотреба с власт или с уязвимо положение или даване или получаване на плащания или облаги за постигане на съгласието на лице, което има контрол над друго лице); (3) експлоататорска цел (включително, като минимум, експлоатация на проституцията на други лица или други форми на сексуална експлоатация, насилствен труд или услуги, робство или практики, подобни на робство,

59. *Rantsev срещу Кипър и Русия*, № 25965/04, ЕСПЧ 2010 (извадки).

60. *Chowdury и други срещу Гърция*, № 21884/15, 30 март 2017 г.

61. Конвенция на Съвета на Европа за борба с трафика на хора, CETS 197.

62. Протокол за предотвратяване, възспиране и наказване на трафика на хора, особено на жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност.

принудително подчинение или отнемане на органи). Тъй като има разлика между Протокола от Палермо и Конвенцията за борба с трафика на хора по отношение на обхвата на тяхното прилагане, голямата камара следва подхода на Конвенцията за борба с трафика на хора и допълнително пояснява, че от гледна точка на член 4 понятието за трафик на хора се отнася до всички форми на трафик на хора, независимо дали са национални или транснационални и дали са свързани с организираната престъпност или не. И накрая, макар че трафикът на хора попада в обхвата на член 4, това не изключва възможността при конкретните обстоятелства по делото определена форма на поведение, свързана с трафика на хора, да повдигне въпрос по друга разпоредба на Конвенцията.

(ii) Що се отнася до „експлоатацията за проституция“, от решението на голямата камара следва, че това понятие не се включва в понятието „трафик на хора“. След като анализира релевантната практика, голямата камара стига до заключението, че понятието „принудителен или задължителен труд“ по член 4 има за цел да защитава от случаи на сериозна експлоатация, като например принудителна проституция, независимо дали при конкретните обстоятелства по делото те са свързани със специфичния контекст на трафика на хора. Всяко такова поведение може да има елементи, които го определят като „робство“ или „принудително подчинение“ по член 4, или да повдигне въпрос по друга разпоредба на Конвенцията. В този контекст „сила“ би могла да включва меките форми на принудително поведение, посочени в практиката на Съда по член 4, както и от Международната организация на труда (МОТ) и в други международни документи (например концепцията за „наказание“, което „може да стигне до физическо насилие или ограничаване на движението, но може да приеме и по-меки форми от психологическо естество“). Според голямата камара въпросът дали конкретна ситуация включва всички елементи на „трафика на хора“ и/или води до отделен въпрос за принудителна проституция е фактически въпрос, който трябва да се разгледа в светлината на всички релевантни обстоятелства по делото.

(iii) Като взема предвид *обхвата на позитивните задължения на държавите* в тази област, голямата камара пояснява, че предвид концептуалната близост на двете явления съответните принципи, свързани с трафика на хора, са приложими в случаите на принудителна проституция. По-специално, що се отнася до обхвата на процесуалното задължение, голямата камара не намира причина да преразгледа подхода на Съда, утвърден още от решението по дело *Siliadin срещу Франция*⁶³, съгласно който сближаването на принципите на процесуалното задължение по членове 2 и 3 от Конвенцията

63. *Siliadin срещу Франция*, № 73316/01, ЕСПЧ 2005-VII.

информира за конкретното съдържание на процесуалното задължение по член 4 от Конвенцията. Освен това тя счита, че тези принципи са приложими и към случаите на принудителна проституция. Когато оценява спазването на процесуалното задължение на държавата в този контекст, голямата камера потвърждава, че не отдава внимание на твърдения за грешки или изолирани пропуски, а само от съществени недостатъци, а именно такива, които са в състояние да подкопаят способността на разследването да установи обстоятелствата по делото или отговорното лице.

Разглеждайки фактите по делото с оглед на трите съставни елемента на трафика на хора, Съдът отбелязва „набирането“ на жалбоподателката чрез Facebook, употребата на сила срещу нея, както и евентуалното ѝ укриване и обвързване с дългове. Освен това Т.М., бивш полицай, е бил в състояние да злоупотреби с нейната уязвимост. Така Съдът приема, че жалбоподателката е имала вероятно основателно оплакване, подкрепено с *prima facie* доказателства, че е била подложена на трафик на хора и/или насилствена проституция. Съдът счита, че вътрешнопроцесуалният отговор на тази жалба е страдал от съществени недостатъци, като например пропуск да се следват очевидни насоки на разследване, които могат да изяснят истинското естество на отношенията между двете страни, и силно разчитане на показанията на жалбоподателката, без да се вземе предвид възможното въздействие на психологическата травма върху способността ѝ да разкаже последователно и ясно обстоятелствата на нейната експлоатация.

Право на свобода и сигурност (член 5)⁶⁴

Екстрадиция/експулсиране (член 5 § 1 (e))

*Shiksaitov срещу Словакия*⁶⁵ касае задържането в държава — членка на ЕС, на жалбоподателя, който вече е бил признат за бежанец в друга държава — членка на ЕС, за да се разгледа допустимостта на екстрадицията му в държавата му по произход.

Жалбоподателят, руски гражданин от чеченски произход, получава убежище (и разрешение за постоянно пребиваване) в Швеция през 2011 г. поради политическите си възгледи. През януари 2015 г. той е арестуван в Словакия въз основа на международна заповед за арест, издадена срещу него през 2007 г. от съд в Чеченската република по обвинение в тероризъм, за който се твърди, че е извършен в Грозни. Словашките съдилища разглеждат допустимостта на искането за екстрадирането му в Руската федерация и той е

64. Вж. също, по член 3 от Протокол № 1 (Право на свободни избори — Свободно изразяване на мнението на хората), *Selahattin Demirtaş срещу Турция* (№ 2) [GC], № 14305/17, 22 декември 2020 г.

65. *Shiksaitov срещу Словакия*, № 56751/16 и 33762/17, 10 декември 2020 г.

е бил задържан, за да се гарантира присъствието му в това производство. На 2 ноември 2016 г. Върховният съд установява, че екстрадицията му е недопустима, и разпорежда незабавното му освобождаване: жалбоподателят е получил статут на бежанец в Швеция и следователно се ползва със закрила като бежанец на словашка територия; разпоредбите, съдържащи се в [Конвенцията за бежанците от 1951 г.](#)⁶⁶ и [Директива 2011/95/ЕС](#)⁶⁷ (предвиждащи изключване от статута на бежанец), не са приложими спрямо него; действието, послужило като първоначален стимул за наказателното му преследване, трябва да се разглежда като „политическо“ и политическите възгледи на жалбоподателя биха могли да доведат до предубеденост от страна на органите на молещата държава по смисъла на член 3 §§ 1 и 2 от [Европейската конвенция за екстрадиция](#)⁶⁸.

В производството по Конвенцията жалбоподателят излага оплаквания, че задържането му в Словакия е било незаконосъобразно, тъй като статутът му на бежанец не позволявал екстрадирането му в Руската федерация. Съдът установява нарушение, наред с другото, на член 5 § 1, тъй като основанията за задържането на жалбоподателя не са запазили действието си през целия период на задържане и тъй като властите не са провели производството с необходимото усърдие.

Решението касае нова фактическа ситуация — жалбоподателят, който е признат за бежанец в една държава — членка на ЕС, е задържан в друга държава — членка на ЕС, за да се разгледа допустимостта на екстрадицията му в държавата му по произход, където твърди, че е подложен на преследване, и следователно въпросът за екстериториалния ефект на предоставянето на убежище. По-специално:

(i) Делото касае екстериториалното действие на статута на бежанец, предоставен на жалбоподателя в Швеция, в Словакия, откъдето е поискана екстрадицията му. Подчертавайки значението на съответните норми на международното право, с които Конвенцията трябва да се тълкува, доколкото е възможно, в хармония, Съдът се позовава на [Заключение № 12 \(XXIX\) на Изпълнителния комитет на UNHCR](#)⁶⁹ и счита, че статутът на бежанец, предоставен на жалбоподателя в Швеция, може да бъде поставен под въпрос от Словакия само при изключителни обстоятелства, а именно ако се появи информация, показваща, че той попада в хипотезите на изключващите клаузи

66. Женевска конвенция за статута на бежанците от 1951 г.

67. Директива 2011/95/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила (преработена).

68. Европейска конвенция за екстрадиция, ETS 024.

69. Заключение № 12 (XXIX) Екстериториално действие на определянето на статут на бежанец, 29-та сесия на Изпълнителния комитет, 17 октомври 1978 г., UN Doc. A/33/12/Add.1.

и следователно няма право на статут на бежанец. Като отбелязват, че шведските власти не са проверили базата данни на Интерпол по време на производството за предоставяне на убежище, нито са проучили естеството на обвинението в извършване на престъпление, повдигнато срещу жалбоподателя в Руската федерация, приложимостта на изключващите клаузи не е била разгледана в производството за предоставяне на убежище в Швеция. Поради това словашките власти не могат да бъдат упреквани, че са разгледали искането за екстрадиция, въпреки че жалбоподателят е имал статут на бежанец в Швеция. Следователно задържането му не е било *ab initio* в противоречие с вътрешното право или с член 5 § 1 (е) от Конвенцията.

Ето защо настоящата фактическа ситуация може да се отграничи от тази по делото *Eminbeyli срещу Русия*⁷⁰, където Съдът установява, че задържането на жалбоподателя за целите на екстрадицията е било произволно от *самото начало* поради статута му на бежанец в държавата, от която е поискана екстрадицията, тъй като вътрешното право забранява екстрадицията на бежанец.

(ii) Задържането на жалбоподателя обаче не е останало оправдано по смисъла на член 5 § 1 (е) през цялата му продължителност (повече от една година и девет месеца). По-конкретно, информацията за статута на бежанец на жалбоподателя (която представлява основната причина за решението на Върховния съд от 2 ноември 2016 г.), както и документите, свързани с наказателното му преследване в Русия (които позволяват да се прецени политическият характер на предполагаемите престъпления), са били на разположение на словашките органи от февруари 2015 г. Следователно не е установено, че словашките власти са действали активно и добросъвестно, както се изисква от член 5 § 1 (е) от Конвенцията.

ПРОЦЕСУАЛНИ ПРАВА

Право на справедлив съдебен процес в гражданското производство (член 6 § 1)

Справедливост на производството ⁷¹

Решението по делото *Sanofi Pasteur/France*⁷² касае началния момент на давностния срок за иск за обезщетение за телесни увреждания.

След инжектиране на ваксина, произведена от дружеството жалбоподател, едно лице се разболява от различни заболявания, включително множествена склероза. Тя завежда дело на деликтно основание срещу дружеството жалбоподател и ѝ е присъдено обезщетение. Дружеството жалбоподател твърди, че законовият давностен срок (десет години) е започнал да тече от

70. *Eminbeyli срещу Русия*, № 42443/02, 26 февруари 2009 г.

71. Вж. също, по член 8 (приложимост), *Evers срещу Германия*, № 17895/14, 28 май 2020 г.

72. *Sanofi Pasteur срещу Франция*, № 25137/16, 13 февруари 2020 г.

на закупуване на ваксината. Апелативният съд обаче констатира, че въпросният период е започнал да тече от датата, на която заболяването се е стабилизирало. В конкретния случай обаче, като се има предвид, че стабилизирането на заболяването е било невъзможно, тъй като въпросната патология е била прогресивна, производството не е било погасено по давност. В подкрепа на касационната си жалбата дружеството жалбоподател иска поспециално делото да бъде отнесено до Съда на Европейския съюз (ЕС). Касационният съд отхвърля жалбата по същество и посочва, че не е необходимо да се отправя преюдициално запитване до ЕС.

В производството по Конвенцията дружеството жалбоподател твърди поспециално, че с определянето на началния момент на давностния срок за производството към датата, на която вредата се е стабилизирала — въпреки че основното заболяване не е подлежало на стабилизиране — искът на практика е станал непогасяем по давност, което е в нарушение на принципа на правна сигурност, защитен от Конвенцията. Съдът не споделя това мнение и не установява нарушение на член 6 § 1. Интересно е да се отбележи, че Съдът приема, че е налице нарушение на член 6 § 1 поради липсата на мотиви за отказа да се отправи преюдициално запитване.

Решението е интересно, доколкото се отнася до началния момент, от който следва да се определи давностният срок по отношение на иск за обезщетение за вреди от телесна повреда, което според дружеството жалбоподател означава, че по отношение този иск всъщност не може да се приложи давност.

В този казус Съдът не разглежда жалба, подадена от жертва, която иска обезщетение (*Howald Moor и други срещу Швейцария*⁷³; *Eşim срещу Турция*⁷⁴; и *Stubbings и други срещу Обединеното Кралство*⁷⁵), а вместо това жалба, подадена от ответника по иска (вж. в друг контекст *Oleksandr Volkov срещу Украйна*⁷⁶). Т.е. казусът касае конфликт между право, произтичащо за едно лице от Конвенцията, и право на друго лице, също произтичащо от Конвенцията: от една страна, правото на жертвата на достъп до съд; от друга страна, правото на дружеството жалбоподател на правна сигурност. Това предполага балансиране на конкуриращите се интереси. Съдът предоставя на държавата широка свобода на преценка при това трудно балансиране. В новия казус, той

73. *Howald Moor и други срещу Швейцария*, № 52067/10 и 41072/11, 11 март 2014 г.

74. *Eşim срещу Турция*, № 59601/09, 17 септември 2013 г.

75. *Stubbings и други срещу Обединеното Кралство*, 22 октомври 1996 г., Доклади за присъди и решения 1996-IV.

76. *Oleksandr Volkov срещу Украйна*, № 21722/11, §§ 138-40, ЕСПЧ 2013.

отбелязва, че френското законодателство има за цел да даде възможност на жертвата да получи пълно обезщетение за претърпените телесни увреждания, чийто размер може да бъде установен едва след стабилизиране на състоянието ѝ. Съдът констатира, че не може да постави под въпрос като такъв избора, направен в националното законодателство, да се придаде по-голяма тежест на правото на достъп до съд на лицата, които са претърпели телесни увреждания, спрямо правото на правна сигурност на лицата, които са отговорни за тези вреди. Във връзка с това той припомня значението, което Конвенцията придава на защитата на физическата неприкосновеност, която е обхваната от членове 3 и 8 от Конвенцията. Въпросният подход също така позволява да се вземат предвид нуждите на лица, страдащи от прогресивно заболяване, като например множествена склероза.

Право на справедлив съдебен процес в наказателното производство (член 6 § 1)

Приложимост⁷⁷

В решението си по дело *Gestur Jónsson u Ragnar Halldór Hall срещу Исландия*⁷⁸ голямата камера се произнася относно приложимостта на наказателноправния аспект на член 6 § 1 във връзка с глоба, без законова горна граница, за неявяване на защитник на съдебно заседание.

Жалбоподателите са адвокати. Въпреки че окръжният съд отхвърля искането им за отмяна на акта, с който са били назначени като защитници на подсъдимите в наказателен процес, те решават да не се явяват на процеса и впоследствие са осъдени в тяхно отсъствие за неуважение към съда и за забавяне на производството. На всеки от тях е наложена глоба в размер на около 6 200 EUR. Върховният съд потвърждава глобите: процесните глоби са „по естеството си“ санкции, като се имат предвид липсата в съответните законови разпоредби на изрична горна граница на такива глоби и размерът на наложените глоби в конкретния случай.

В производството по Конвенцията жалбоподателите се оплакват, че *задочният* им процес и наложеното наказание са в нарушение на членове 6 и 7 от Конвенцията. През октомври 2018 г. камера на Съда, придавайки тежест на горните мотиви на Върховния съд, установява, че член 6 е приложим в наказателния си аспект, но че не е налице нарушение нито на член 6, нито на член 7 от Конвенцията. Голямата камера не е съгласна с камерата по въпроса за приложимостта на член 6, като счита, че процесното производство не е

77. Вж. също, по член 6 § 2 (Презумпция за невиновност) по-долу, *Farzaliyev срещу Азербайджан*, № 29620/07, 28 май 2020 г.

78. *Gestur Jónsson u Ragnar Halldór Hall срещу Исландия* [GC], № 68273/14 и 68271/14, 22 декември 2020 г. Вж. също член 7 (Няма наказание без закон) по-долу.

свързано с определянето на „наказателно обвинение“ в автономното му значение и следователно отхвърля оплакванията на жалбоподателите по членове 6 и 7 като несъвместими *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията.

Това решение заслужава да бъде отбелязано в три аспекта. На първо място, в него се разглежда прилагането на критериите по *Engel и други срещу Нидерландия*⁷⁹ за определяне на това дали производствата за неуважение към съда или производствата, свързани с неправомерно поведение на адвокати, могат да се считат за „наказателни“. На второ място, що се отнася до третия критерий Engel (естеството и степента на тежест на наказанието, което жалбоподателите рискуват да понесат), в решението се пояснява, че липсата на горна законова граница на размера на глобата сама по себе си не решава въпроса за приложимостта на член 6 в неговия наказателноправен аспект и че Съдът взема предвид някои други фактори (описани по-долу). На трето място, като приема, че член 7 е неприложим само поради неприложимостта на член 6, голямата камера признава връзката между понятието „наказателен“ в член 6 и член 7 от Конвенцията.

(i) По отношение на фактите Съдът установява, че не са изпълнени първият и вторият критерий на Engel: не е доказано, че деянието е квалифицирано като „наказателно“ съгласно националното право; нито пък е ясно, въпреки сериозността на въпросното нарушение на професионалните задължения, дали деянието на жалбоподателите трябва да се счита за наказателно или дисциплинарно по своя характер.

(ii) Следователно третият критерий на Engel се явява от ключово значение за определянето на приложимостта на член 6 от Конвенцията. При разглеждането на естеството и степента на строгост на наказанието, Съдът не се счита обвързан със заключението на Върховния съд на Исландия в това отношение, като отбелязва обаче, че договарящите държави могат да приемат по-широко тълкуване, което води до по-силна защита на въпросните права и свободи. Съдът продължава да разграничава процесния случай от другите относими казуси, преди да установи, че член 6 не е приложим в наказателноправния му аспект.

На първо място, за разлика от предишни дела за неуважение към съда, по които е установено, че член 6 е приложим, по-специално поради третия критерий (*Kyprianou срещу Кипър*⁸⁰ и *Zaicevs срещу Латвия*⁸¹), видът на деянието, за което жалбоподателите са били подведени под отговорност, не е било наказуемо с лишаване от свобода.

На второ място, въпросните глоби не могат да се превърнат в лишаване от свобода в случай на неплащане, за разлика от други предходни казуси.

79. *Engel и други срещу Нидерландия*, 8 юни 1976 г., Серия А № 22.

80. *Kyprianou срещу Кипър* [GC], № 73797/01, ЕСПЧ 2005-XIII.

81. *Zaicevs срещу Латвия*, № 65022/01, 31 юли 2007 г.

Например по делата *Ravnsborg срещу Швеция*⁸² и *Putz срещу Австрия*⁸³ наличието на такава възможност, при определени гаранции за справедливо изслушване, е важно съображение, дори и да не е достатъчно при тези обстоятелства, за да привлече прилагането на член 6 в неговия наказателен аспект. В делото *T. срещу Австрия*⁸⁴ наказателният характер и високият размер на санкцията (наложената глоба възлиза на около 2 000 EUR, а максималната глоба е около 30 000 евро), заедно с възможността тя да бъде заменена с лишаване от свобода без гаранция като изслушване, дават основание въпросът да се разглежда като „наказателен“.

На трето място, глобите не са били вписани в свидетелството за съдимост на жалбоподателите, както в други случаи, в които е прието, че не се прилага член 6 в неговия наказателен аспект (*Ravnsborg* и *Putz*, и двете цитирани по-горе, и *Žugić срещу Хърватия*⁸⁵).

На четвърто място, Съдът сравнява размера на грозящата лицата санкция по това дело с тези по други релевантни дела⁸⁶, преди да заключи, че размерът на настоящите глоби (6 200 евро) и липсата на горна законова граница за техния размер не са достатъчни, за да може Съдът да счита тежестта и естеството на санкцията за „наказателна“ в автономния смисъл на член 6 от Конвенцията.

(iii) И накрая, след като е приел, че въпросното производство не се отнася до определяне на „наказателно обвинение“ по смисъла на член 6, голямата камера продължава анализа, „от съображения за последователност при тълкуването на Конвенцията като цяло“, и намира, че процесните глоби не могат да се считат за „наказание“ по смисъла на член 7 от Конвенцията (позовавайки се на *Kafkaris срещу Кипър*⁸⁷; *Del Río Prada срещу Испания*⁸⁸; и *Ilseher срещу Германия*⁸⁹). Следователно оплакването по член 7 също е намерено за несъвместимо *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията.

82. *Ravnsborg срещу Швеция*, 23 март 1994 г, Серия А № 283-В.

83. *Putz срещу Австрия*, 22 февруари 1996 г., Доклади за присъди и решения 1996-I.

84. *T. срещу Австрия*, № 27783/95, ЕСПЧ 2000-XI.

85. *Žugić срещу Хърватия*, № 3699/08, 31 май 2011 г.

86. Например, в *Müller-Hartburg срещу Австрия* (№ 47195/06, 19 февруари 2013 г.), размерът на потенциалната глоба (приблизително 36 000 EUR), въпреки че има наказателен ефект, не е толкова тежък, че да постави въпроса в „наказателната“ сфера. По същия начин в *Ramos Nunes de Carvalho e Sá срещу Португалия* ([GC], № 55391/13 и 2 други, 6 ноември 2018 г.), максималната санкция (деветдесет дневна глоба) и наложената на жалбоподателя глоба (двадесет дневна глоба, за която се твърди, че съответства на 43 750 EUR) не правят член 6 приложим в неговия наказателен аспект. Освен това Съдът взема предвид размера на въпросните глоби по делата, по които наложените санкции са били считани за наказателни по своя характер: глобата, наложена в *Mamidakis срещу Гърция* (№ 35533/04, 11 януари 2007 г.) е над 3 000 000 EUR; в *Grande Stevens и други срещу Италия* (№ 18640/10 и 4 други, 4 март 2014 г.), глобите варират от 500 000 EUR до 3 000 000 EUR, като максималният размер на глобата е до 5 000 000 евро; в *Produkcija Plus Storitveno podjetje d.o.o. срещу Словения* (№ 47072/15, 23 октомври 2018 г.) на дружеството жалбоподател е наложена глоба в размер на 105 000 EUR, като максималният размер на глобата рискува да надхвърли 500 000 EUR.

87. *Kafkaris срещу Кипър* [GC], № 21906/04, §§ 137-42, ЕСПЧ 2008.

Справедливост на производството

Решението *Akbaу и други срещу Германия*⁹⁰ касае лица, осъдени в резултат на подбуждане от страна на полицията към извършване на престъпления.

Н. А. (съпругът на първата жалбоподателка) и вторият и третият жалбоподател са осъдени за престъпления, свързани с наркотици, в контекста на операция за контрабанда. Националните съдилища установяват, че Н.А. и косвено чрез него вторият, но не и третият жалбоподател, са били подбудени от държавните органи да извършат престъпленията. Поради това те значително намаляват присъдите на Н.А. и на втория жалбоподател, а също така вземат предвид повлияването от страна на държавата като общ смекчаващ фактор при налагането на присъдата на третия жалбоподател.

В производството по Конвенцията жалбоподателите твърдят по-специално, че правото им на справедлив съдебен процес по член 6 § 1 е било нарушено, тъй като Н. А. и вторият и третият жалбоподател са били осъдени за престъпления, извършени след подбуждане от страна на полицията. Съдът установява нарушение на член 6 § 1 по отношение на жалбите на първата и втория жалбоподател и не установява нарушение на тази разпоредба по отношение на третия жалбоподател.

Решението заслужава внимание, тъй като Съдът (i) разяснява практика си относно възможността за прехвърляне [*бел ред.* на друго лице] на оплакване по член 6 относно въвеждане в заблуждение [*бел. ред.* на свързано с него лице]; (ii) определя теста по Конвенцията, който трябва да се прилага по отношение на непрякото полицейско подбудителство; и (iii) потвърждава методологията си за разглеждане на случаи на въвеждане в заблуждение.

(i) Що се отнася до възможността за прехвърляне на оплакването по член 6 по делото на първата жалбоподателка, решението съдържа изчерпателен преглед на практиката относно понятията за преки и непреки жертви по член 34 от Конвенцията (§§ 67-77 от решението). Съдът припомня по-специално, че когато пряката жертва е починала преди подаването на жалбата в Съда, подходът на Съда към признаването качеството на жертва като цяло е рестриктивен. Що се отнася до жалбите по член 6, наред с другото, той признава качеството на жертва на близки роднини, когато те проявяват морален интерес покойната жертва да бъде оневинена или да защитят собствената си репутация и тази на семейството си, или когато претендират материален интерес въз основа на пряко въздействие върху техните имуществени права.

88. *Del Río Prada срещу Испания* [GC], № 42750/09, § 81, ЕСПЧ 2013.

89. *Ilseher срещу Германия* [GC], № 10211/12 и 27505/14, § 203, 04 декември 2018 г.

90. *Akbaу и други срещу Германия*, № 40495/15 и 2 други, 15 октомври 2020 г. Вж. също членове 34 и 35 (Приложимост — статут на жертва) по-горе.

Наличието на общ интерес, който налага разглеждането на жалбите, също е взето предвид (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu срещу Румъния*⁹¹).

В този случай Съдът намира, че потенциалното нарушение на член 6, основано на незаконно подбуждане към престъпление, което иначе не би било извършено, повдига въпроси, които надхвърлят чисто процесуалните недостатъци, което води до заключението, че въпросното производство е било несправедливо. Като се има предвид, че съгласно установената практика на Съда установяването на подбудителство трябва да доведе до изключване на всички получени по този начин доказателства или до подобни последици (*Furcht срещу Германия*⁹²), намирането от страна на Съда на нарушение на член 6 на това основание, ще позволи на засегнатото лице да оспори по същество на национално равнище валидността на самата присъда, която се основава на такива доказателства. При тези обстоятелства Съдът приема, че първата жалбоподателка би могла да има законен интерес да се стреми чрез настоящото производство в крайна сметка да постигне отмяна на присъдата на Н. А., постановена въз основа на такива доказателства. Освен това той отбелязва, че Н. А. е близък роднина на първата жалбоподателка, който е осъден за тежко престъпление, свързано с наркотици, и е починал скоро след това, малко преди подаването на жалбата: поради това може да се счита, че първата жалбоподателка има определен *морален* интерес по смисъла на член 34 (§§ 81-82 от решението). Въпреки това първата жалбоподателка не е имала изискуемия *материален* интерес по член 34, за да подаде жалба: потенциалното присъждане на справедливо обезщетение по член 41 от Конвенцията не може да представлява такъв материален интерес (§§ 83-85 от решението). Накрая Съдът счита, че основният въпрос, повдигнат от делото, заведено от първата жалбоподателка, надхвърля нейните интереси, тъй като засяга правната система и практика на държавата ответник (§§ 86-88 от решението). В обобщение, въз основа на цялостна преценка Съдът намира, че първата жалбоподателка е имала необходимата процесуална легитимация по член 34 от Конвенцията (§§ 89-90 от решението).

(ii) Що се отнася до въпроса за непрякото подбуждане — а именно ситуация, при която лицето не е било в пряк контакт с полицейските служители, работещи под прикритие, но е било привлечено в престъплението от съучастник (в настоящия случай Н. А.), който е бил пряко подбуден да извърши престъпление от полицията — въз основа на подробен анализ на предходната си практика

91. *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu срещу Румъния* [GC], № 47848/08, § 100, ЕСПЧ 2014.

92. *Furcht срещу Германия*, № 54648/09, § 64, 23 октомври 2014 г.

Съдът определя следния критерий за оценка:

(а) дали полицията е могла да предвиди, че лицето, което пряко е подбудено да извърши престъплението, е вероятно да се свърже и привлече други лица в престъплението; (б) дали действията на това лице са били обусловени и от поведението на полицейските служители; и (в) дали участващите лица са били сметени за съучастници в престъплението от националните съдилища (§ 117 от решението).

(iii) Накрая Съдът потвърждава и прилага методологията си при разглеждане на случаи на въвеждане в заблуждение (*Bannikova срещу Русия*⁹³ и *Matanović срещу Хърватия*⁹⁴). Съответно, когато е изправен пред възражение за подбудителство, Съдът прави опит да установи на първо място дали е имало такова подбудителство (материалноправен тест за подбудителство). Когато при материалноправния тест за подбудителство, въз основа на наличната информация, Съдът може да установи с достатъчна степен на сигурност, че националните власти са разследвали дейността на жалбоподателя по пасивен по съществото си начин и не са го подбуждали към извършване на престъпление, това обикновено е достатъчно, за да заключи, че последващото използване в наказателното производство по отношение на жалбоподателя на доказателствата, получени чрез мярката под прикритие, не повдига въпрос по член 6 § 1 от Конвенцията. Ако констатациите на Съда в рамките на теста по същество са неубедителни (поради липса на информация по делото или поради непредоставяне на информация или противоречия в тълкуванията на страните на събитията) или потвърждават, че жалбоподателят е бил подбуден, тогава ще бъде необходимо да се пристъпи като втора стъпка към процесуалният тест на подбудителството, т.е. Съдът ще прецени дали националните съдилища са направили съответните изводи в съответствие с Конвенцията. Това включва, както вече е установено по цитираното по-горе дело *Furcht*, изключването на всички доказателства, получени в резултат на подбудителство или прилагане на процедура с подобни последици (§§ 111—24 от решението).

Прилагайки тази методология към жалбите на първата и втория жалбоподател, Съдът се съгласява с националните съдилища, че Н.А. (пряко) и вторият жалбоподател (непряко) са били обект на полицейско подстрекателство да извършат престъпленията, за които по-късно са осъдени. Въпреки това простото намаляване на присъдите — без да се изключат всички доказателства, получени в резултат на подбудителството от страна на органите на реда, или без да се приложи процедура с подобни последици — не отговаря на изискванията на теста за подбудителство и Съдът стига до заключението, че е налице нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията. Напротив, въз основа на

93. *Bannikova срещу Русия*, № 18757/06, §§ 37-65, 4 ноември 2010 г.

94. *Matanović срещу Хърватия*, № 2742/12, §§ 131-35, 4 април 2017 г.

наличните доказателства Съдът се съгласява с националните съдилища, че третият жалбоподател не е бил подбуджан и следователно по отношение на него не е имало нарушение на член 6 § 1.

Приемането на показания, получени чрез малтретиране от частни лица, е предмет на решението по делото *Ćwik срещу Полша*⁹⁵.

Жалбоподателят и К.Г. са били част от престъпна група, занимаваща се с трафик на наркотици. К.Г. е отвлечен и измъчван от конкурентна банда, за да получи информация, а показанията му са записани. Полицията освобождава К.Г. и изземва записа. Няколко години по-късно жалбоподателят е осъден за престъпления, свързани с трафик на наркотици. Първоинстанционният съд се позовава, наред с другото, на записа на изявленията, направени от К.Г. по време на малтретирането му от членовете на бандата. Жалбоподателят неуспешно оспорва допустимостта на записа. Апелативният съд установява, че записът е получен законно от полицията и че правилото за изключване на доказателства, получени чрез принуда, се отнася за органите, провеждащи разследването, а не за частни лица. Върховният съд отхвърля касационната жалба на жалбоподателя като явно необоснована, без да изложи каквито и да било мотиви.

В производството по Конвенцията жалбоподателят повдига оплаквания по член 6 § 1, че процесът срещу него е бил несправедлив. Съдът установява нарушение на тази разпоредба.

Решението заслужава внимание, тъй като Съдът за първи път разглежда допускането като доказателство в наказателно производство на изявления, получени в резултат на малтретиране, упражнено от частни лица, без участието или мълчаливото съгласие на представители на държавата.

Последователната практика на Съда показва, че използването в наказателно производство на показания, получени от обвиняем или свидетел чрез каквато и да е форма на третиране в нарушение на член 3, автоматично прави наказателното производство несправедливо като цяло (вж., наред с много други органи, *Gäfgen срещу Германия*⁹⁶). Това е така, независимо дали това третиране е класифицирано като изтезание или нечовешко или унизително отношение, както и независимо от доказателствената стойност на показанията и от това дали използването им е било решаващо за осъждането на лицето (допустимостта на веществени доказателства не е била предмет на спора по настоящото дело; вж. в тази връзка *Gäfgen*, цитирано по-горе, § 178).

95. *Ćwik срещу Полша*, № 31454/10, 5 ноември 2020 г.

96. *Gäfgen срещу Германия* [GC], № 22978/05, §§ 165-66, ЕСПЧ 2010.

Тези принципи, разработени по казуси, в които представители на държавата са участвали в получаването на показания, са счетени от Съда по това дело за еднакво приложими към приемането на изявления, получени в резултат на малтретиране, причинено от частни лица.

Прилагайки тези принципи, Съдът установява въз основа на наличните материали, че отношението, упражнено върху К. Г. от частни лица, е достигнало прага на суровост, необходим, за да попадне то в приложното поле на член 3 и да породи позитивно задължение на държавата по тази разпоредба да защитава лицата от малтретиране от страна на частни лица. Съдът не намира за необходимо да определя дали това малтретиране може да се квалифицира като изтезание. След като се уверява, че националните съдилища действително са се позовали на изявления, направени от К. Г. по време на това малтретиране, Съдът намира, че приемането на изявленията като доказателство е направило наказателното производство като цяло несправедливо и е нарушило член 6 § 1 от Конвенцията.

Съд, създаден в съответствие със закона

*Guðmundur Andri Ástráðsson срещу Исландия*⁹⁷ касае участието на съдия, чието назначение е било опорочено от неправомерна преценка на изпълнителната власт, и спазването на изискването за „създаден в съответствие със закон“.

Апелативният съд отхвърля жалбата на жалбоподателя срещу присъдата му. Той се оплаква, че един от съдиите в състава на този съд е бил назначен в нарушение на националните процедури. Върховният съд признава, че назначаването на съдията е било нередовно в две отношения. На първо място, министърът на правосъдието е заменил четирима от кандидатите (от петнадесетте, които оценителна комисия е счела за най-квалифицирани) с други четирима (включително оспорвания съдия, който не е попаднал в първите петнадесет), без да извърши независима оценка и без да изложи достатъчно мотиви за решението си. На второ място, Парламентът не е провел отделно гласуване за всеки отделен кандидат, както изисква националното законодателство, а е гласувал за списъка на министъра *en bloc*. Въпреки това Върховният съд намира, че тези пороци не могат да се считат за водещи до недействителност на назначението и че жалбоподателят е получил справедлив процес. Голямата камера установява, че е нарушено правото на съд, „създаден в съответствие със закона“.

Това решение на голямата камера следва да се отбележи в две отношения. На първо място, в него се изяснява обхвата и значението, което трябва да се придава на концепцията за „съд, създаден в съответствие със закона“ и се

97. *Guðmundur Andri Ástráðsson срещу Исландия* [GC], № 26374/18, 1 декември 2020 г.

анализира връзката му с други „институционални изисквания“ (а именно независимост и безпристрастност). На второ място, макар че голямата камара приема логиката на теста за „флагрантно нарушение“ на камарата, тя го доразвива в тристепенен прагов тест.

(i) Голямата камара анализира как трябва да се тълкува всеки от трите компонента на понятието „съд, създаден в съответствие със закона“, за да се отрази най-добре неговата цел и да се гарантира, че предлаганата от него защита е наистина ефективна. Що се отнася до „съда“, в допълнение към съдебната функция и приложимите изисквания за независимост, безпристрастност и т.н., в самото му понятие е заложено той да се състои от съдии, избрани въз основа на качествата им чрез строга процедура, за да се гарантира, че се назначават най-квалифицираните кандидати — както по отношение на техническата компетентност, така и на моралните качества: колкото по-високо в йерархия е съдът, толкова по-строги трябва да бъдат приложимите критерии за подбор. Що се отнася до понятието „създаден“, голямата камара отбелязва, че целта му е да защитава съдебната власт от незаконно външно влияние, по-специално от страна на изпълнителната власт. В тази светлина процесът на назначаване на съдиите по необходимост представлява присъщ елемент от изискването за „създаден в съответствие със закона“, в резултат на което нарушенията на закона, уреждащ този процес, могат да доведат до „нередовно“ участие на съответния съдия в разглеждането на дадено дело. Голямата камара пояснява още, че третият компонент — „със закон“ — означава също „в съответствие със закона“, така че разпоредбите относно съдебните назначения трябва да бъдат формулирани по недвусмислен начин, доколкото е възможно, за да се предотврати произволна намеса, включително от страна на изпълнителната власт. В същото време самият факт, че изпълнителната власт има решаващо влияние върху назначенията, не може да се счита за проблематичен. И накрая, с оглед на много тясната взаимовръзка и общата цел, която споделят изискванията за независимост/безпристрастност и „съд, създаден в съответствие със закона“, проверката по последното трябва систематично да изследва дали твърденият порок по дадено дело е бил толкова сериозен, че да подкопае основните принципи на правовата държава и разделението на властите и да компрометира независимостта на съответния съд.

(ii) Въз основа на гореизложеното голямата камара разработва следните три кумулативни критерия, които да се прилагат при преценката дали е налице нарушение на правото на „съд, създаден в съответствие със закона“, в светлината на предмета и целта на това понятие (а именно да се гарантира възможността на съдебната власт да изпълнява задълженията си без неоправдана намеса). На първо място, по принцип трябва да е налице *явно* нарушение на националното право в смисъл, че това трябва да може да се

идентифицира обективно и реално. Липсата на такова нарушение обаче не изключва възможността за нарушение, тъй като процедура, която на пръв поглед е в съответствие с правилата, може въпреки това да доведе до резултати, които са несъвместими с горепосочените предмет и цел. На второ място, само онези нарушения, които са свързани с *основните правила на процедурата за назначаване на съдии* (т.е. нарушения, които засягат същността на въпросното право), могат да доведат до нарушение: например назначаването на лице за съдия, което не отговаря на съответните критерии за допустимост, или нарушения, които по друг начин могат да подкопаят целта и ефекта на изискването за „създаден със закон“. Следователно нарушенията от чисто техническо естество са под съответния праг. На трето място, *прегледът от националните съдилища на правните последици от нарушаването на национална норма за съдебните назначения* трябва да е извършен въз основа на съответните стандарти на Конвенцията. По-специално, трябва да се постигне справедлив и пропорционален баланс, за да се определи дали е имало неотложна нужда от съществен и убедителен характер, която да оправдае отклонението от конкуриращите се принципи на правна сигурност и несменяемост на съдиите, според случая, при конкретните обстоятелства по делото. С течение на времето запазването на правната сигурност би имало все по-голяма тежест в процеса на балансиране.

(iii) По фактите по делото голямата камера установява, че самата същност на правото на жалбоподателя на „съд, създаден в съответствие със закона“, е била накърнена поради участието в процеса на съдия, процедурата по чието назначение е била опорочена от явно и тежко нарушение на основно национално правило, целящо да ограничи влиянието на изпълнителната власт и да укрепи независимостта на съдебната власт. По този начин са изпълнени първият и вторият критерий. В тази връзка е от конкретно значение, че министърът на правосъдието не е обяснила защо е предпочела един кандидат пред друг. Като се имат предвид предполагаемите политически връзки между нея и съпруга на въпросната съдийка, действията ѝ са от такова естество, че пораждаат обективно обосновани опасения, че тя е действала по политически подбуди. Освен това министърът е член на една от политическите партии, съставляващи мнозинството в коалиционното правителство, с чиито гласове предложението ѝ е прието в Парламента. Що се отнася до процедурата пред Парламента, той не само че не е изискал от министъра да представи обективни причини за своите предложения, но и не е спазил специалните правила за гласуване, което е подкопало контролната му роля на орган за предотвратяване на упражняването на неправомерна преценка от страна на изпълнителната власт. Убедението на жалбоподателя, че решението на Парламента е било продиктувано предимно от политически съображения в този смисъл може и да с

приеме за обосновано. Това е достатъчно, за да се накърни легитимността и прозрачността на цялата процедура по назначаване. Що се отнася до третия критерий, Върховният съд на свой ред не е извършил оценка, съобразена с Конвенцията, и не е постигнал правилен баланс между съответните конкуриращи се принципи, въпреки че коментираните пороци са били установени още преди встъпването в длъжност на въпросните съдии. Той също така не е отговорил на нито един от изключително релевантните аргументи на жалбоподателя. Сдържаността, проявена от Върховния съд при разглеждането на делото на жалбоподателя, е подкопала значителната роля на съдебната власт за поддържане на контрола и баланса, присъщи на разделението на властите. Установяването на нарушение в настоящия случай обаче не може да се приеме като задължение за държавата ответник да възобнови всички подобни дела, решенията по които междувременно са придобили сила *на пресъдено нещо*.

Презумпция за невинност (член 6 § 2)

*Farzaliyev срещу Азербайджан*⁹⁸ касае наличието на „наказателно обвинение“ и приложимостта на член 6 § 2.

Жалбоподателят е бивш министър-председател на автономен район в Азербайджан, чийто мандат е приключил в началото на 90-те години. През ноември 2005 г. е образувано наказателно производство за длъжностно присвояване, свързано с периода на мандата му. Два месеца по-късно, през януари 2006 г., разследването е прекратено поради изтекла давност. През следващия месец прокурорът, който е водил разследването, образува гражданско производство срещу жалбоподателя за присвояване. Националните съдилища осъждат жалбоподателя да заплати обезщетение за — както ясно е посочено — извършеното от него „престъпление“ на присвояване. Жалбоподателят никога не е бил разпитван или обвиняван по време на краткото наказателно производство и всъщност научава, че е имало такова разследване, едва по-късно по време на гражданското производство.

Той излага оплаквания пред Съда на основание член 6 § 1 от несправедливостта на гражданското производство и на основание член 6 § 2, че националните съдилища в гражданското производство са нарушили правото му на презумпция за невинност, като са го обявили за виновен в престъплението присвояване. Съдът установява нарушение и на двете разпоредби.

Решението заслужава внимание по две причини: първо, защото потвърждава, че моментът, от който съществува „наказателно обвинение“, трябва да се тълкува по един и същи начин както по член 6 § 1, така и по член 6 § 2, и, освен това, защото потвърждава и прилага едно тясно изключение от

98. *Farzaliyev срещу Азербайджан*, № 29620/07, 28 май 2020 г.

това правило (скоро признато в *Batiashvili срещу Грузия*⁹⁹), за да приеме, че член 6 §2 е приложим при конкретните обстоятелства по делото. По-специално:

(i) Съдът потвърждава, че „обвинение в престъпление“ по смисъла на член 6 § 2 съществува от момента, в който дадено лице е официално уведомено от компетентния орган за обвинението, че е извършило престъпление, или от момента, в който положението му е било „съществено засегнато“ от действията, предприети от властите в резултат на подозрение срещу него (по отношение на член 6 § 1, вж., *Симеонови срещу България*¹⁰⁰, с допълнителни препратки, и в контекста на продължителността на производството, *Матиќ срещу Словения (№ 2)*¹⁰¹, и *Liblik и други срещу Естония*¹⁰²).

(ii) Според *Allen срещу Обединеното Кралство*¹⁰³, член 6 § 2 би бил нарушен, ако, без да е осъден в предишно наказателно производство, по-късно съдебно изявление отразява мнението, че жалбоподателят е виновен. Съгласно гореописаното определение за „наказателно обвинение“, за да се приложи член 6 § 2 към такава жалба, за да се защити жалбоподателят от изявления, направени в последващо свързано производство (гражданският иск по настоящото дело), жалбоподателят трябва да е бил преди това действително обвинен или „съществено засегнат“, като последното обикновено означава, че той или тя е знаел или знаела за разследването, когато то се е провеждало (например чрез разпит в полицията).

Нито едно от двете събития обаче не се е случило в настоящия случай: жалбоподателят никога не е бил обвинен и не е бил уведомен за разследването до неговото приключване. Като констатира — както неотдавна по делото *Batiashvili*, цитирано по-горе, при доста уникалните обстоятелства по това дело — изключение от описаните по-горе принципи относно приложимостта на член 6 §§ 1 и 2 предвид много конкретните обстоятелства по настоящото дело, Съдът все пак заключава, че жалбоподателят може да се счита за „съществено засегнат“ от поведението на разследващите органи (и следователно „обвинен в престъпление“). По-специално камарата установява, че:

48. Въпросът, който се поставя пред нея, е дали жалбоподателят е бил лице, „обвинено в извършване на престъпление“ по автономното значение на член 6 § 2 от Конвенцията. За да отговори на този въпрос, Съдът е принуден да погледне зад привидностите и да проучи реалността на ситуацията, с която се е сблъскал (виж *Batiashvili срещу Грузия*, № 8284/07, § 79, 10 октомври 2019 г.). Той отбелязва още веднъж, че е

99. *Batiashvili срещу Грузия*, № 8284/07, 10 октомври 2019 г.

100. *Симеонови срещу България* [GC], № 21980/04, §§ 110-11, 12 май 2017 г.

101. *Матиќ срещу Словения (№ 2)*, № 75778/01, § 24, ЕСПЧ 2006-X (извлечения).

102. *Liblik и други срещу Естония*, № 173/15 и 5 други, § 94, 28 май 2019 г.

103. *Allen срещу Обединеното Кралство* [GC], № 25424/09, ЕСПЧ 2013.

вярно, че жалбоподателят никога не е бил официално обвинен в извършване на престъпление в рамките на прекратеното наказателно производство и че е узнал за обвиненията, повдигнати срещу него в това производство, едва ... след като гражданският иск ... е бил предявен срещу него на 16 февруари 2006 г., по-малко от месец след прекратяването му на 21 януари 2006 г. Въпреки това, като се има предвид специфичната за случая последователност от тясно свързани събития... разглеждани в тяхната цялост, както и сравнително близкото времево съседство между въпросните релевантни събития, Съдът счита, че при конкретните обстоятелства по настоящото дело комбинираният ефект от действията на властите, предприети в резултат на подозрение срещу жалбоподателя, е бил, че положението му е било „съществено засегнато“ от поведението на властите (вж., *mutatis mutandis*, *Batiashvili*, цитирано по-горе, § 94) и че поради това за целите на настоящата жалба той трябва да се счита за лице, „обвинено в престъпление“ по автономното значение на член 6 § 2.

Други права в наказателното производство

Неналагане на наказание без закон (член 7)

В отговор на искане, подадено от Арменияския конституционен съд по Протокол № 16 към Конвенцията, на 29 май 2020 г. Съдът представя своето съвещателно мнение¹⁰⁴, в което допълнително се определя обхватът на съвещателните мнения. Становището касае член 7 и използването на определени техники за препращане в диспозицията [бел. ред. на нормата, описваща] престъпно деяние и сравняването на наказателните разпоредби, които са били в сила към момента на извършване на предполагаемото престъпление, с изменените впоследствие разпоредби.

През 2018 г. бившият президент на Армения, г-н Р. Кочарян, е обвинен в незачитане на конституционния ред, основно заради това, че е обявил извънредно положение и е използвал въоръжените сили за потушаване на протестите след изборите през февруари и март 2008 г. Към момента на повдигане на обвинението през 2018 г. разпоредбите на Наказателния кодекс са били изменени (през 2009 г.), така че диспозицията, дефинираща въпросното деяние е станала по-широка в едно отношение и по-тясна в друго, в сравнение с разпоредбата, която е била в сила към момента на извършване на предполагаемите престъпления през 2008 г. Както първоинстанционният съд, така и г-н Кочарян подават молби до Конституционния съд, който след това отправя искане до Съда да даде съвещателно мнение по следните въпроси:

104. Съвещателно мнение относно използването на техниките за „бланкетно препращане“ или „законодателство чрез препращане“ в дефиницията на престъплението и стандартите за сравнение между наказателния закон, който е бил в сила към момента на извършване на престъплението, и изменения наказателен закон [GC], искане №. P16-2019-001, Конституционен съд на Армения, 29 май 2020 г. Вж. също член 1 от Протокол № 16 (Съвещателни мнения) по-долу.

1. Има ли понятието „закон“ по член 7 от Конвенцията и това, към което се реферира други членове на Конвенцията, например в членове 8-11, същата степен на качествени изисквания (сигурност, достъпност, предвидимост и стабилност)?

2. Ако не, какви са стандартите за разграничаване?

3. Наказателният закон, който определя престъпление и съдържа препратка към определени правни разпоредби на нормативен акт с висша юридическа сила и по-високо ниво на абстрактност, отговаря ли на изискванията за сигурност, достъпност, предвидимост и стабилност?

4. В светлината на принципа за забрана на обратното действие на наказателното право (член 7 § 1 от Конвенцията) какви стандарти са установени за сравняване на наказателното право, действащо към момента на извършване на престъплението, и измененото наказателно право, за да се установят техните контекстуални (съществени) прилики или разлики?

(i) В това свое второ съвещателно мнение по Протокол № 16 Съдът, подтикнат от две специфични особености на настоящото искане, доизяснява обхвата на своите становища.

На първо място, тъй като Съдът счита, че въпросите са поне отчасти широки и общи, той повтаря, че мненията му трябва да бъдат ограничени до въпроси, пряко свързани с висящото вътрешно производство, като извежда от това правомощието да преформулира и комбинира представените въпроси с оглед на конкретните фактически и правни обстоятелства, предмет на вътрешното производство. Той също така пояснява, че решението на състава да приеме искането като цяло не може да лиши Съда от възможността да използва пълния набор от правомощия, които са му предоставени, включително във връзка с компетентността на Съда, нито да попречи на Съда сам да прецени (въз основа на искането, получените становища и всички други материали, с които разполага) дали всеки от представените въпроси отговаря на изискванията на член 1 от Протокол № 16. Въз основа на това Съдът решава да не отговаря на първия и втория въпрос, за които установява, че нямат пряка връзка с вътрешното производство и не могат да бъдат преформулирани така, че да позволят на Съда да изпълни ефективно и в съответствие с целта на съвещателната си компетентност.

На второ място, особеност на това искане е предварителният характер на производството пред Конституционния съд, т.е. фактът, че съответните факти все още не са били предмет на национална съдебна преценка. В съответствие с принципа на субсидиарност голямата камера изхожда от фактите, предоставени от Конституционния съд, и посочва, че нейното мнение следва да послужи на Конституционния съд при тълкуването на вътрешното право в светлината на

Конвенцията; това тълкуване следва да бъде приложено от първоинстанционния съд към конкретните факти по делото.

(ii) Мнението продължава с отговор на Съда на останалите въпроси (трети и четвърти) в искането и по този начин доразвива някои аспекти на практиката си по член 7 от Конвенцията.

(a) Третият въпрос се отнася до факта, че г-н Кочарян е обвинен в престъпление, което е дефинирано чрез позоваване на определени разпоредби на Конституцията. В отговор на този въпрос в светлината на изискванията за яснота и предвидимост, произтичащи от член 7, Съдът за първи път се произнася изрично по техниката за „бланкетно препращане“ или „законодателство чрез препращане“, т.е. когато материалноправни разпоредби на наказателното право („препращащи разпоредби“) препращат, когато дефинират съставите на престъпленията, към правни разпоредби извън наказателното право ("разпоредби, към които се препраща"):

Използването на техниката „бланкетно препращане“ или „законодателство чрез препращане“ при криминализирането на действия или бездействия само по себе си не е несъвместимо с изискванията на член 7 от Конвенцията. Препращащата разпоредба и разпоредбата, към която се препраща, разгледани заедно, трябва да дават възможност на съответното лице да предвиди, ако е необходимо с помощта на подходящ правен съвет, какво поведение би го направило наказателно отговорно. Това изискване се прилага и в случаите, когато разпоредбата, към която се препраща има по-висок йерархичен ранг в съответния правен ред или по-високо ниво на абстракция от препращащата разпоредбата.

Най-ефективният начин за осигуряване на яснота и предвидимост е препращането да бъде изрично и препращащата разпоредба да съдържа съставните елементи на престъплението. Освен това разпоредбите, към които се препраща, не могат да разширяват обхвата на криминализирането, закрепено в препращащата разпоредба. Във всеки случай съдът, който прилага както препращащата, така и разпоредбата, към която се препраща трябва да прецени дали наказателната отговорност е била предвидима при обстоятелствата по делото.

За да стигне до това заключение, Съдът се опира на практика, в която тази техника е била приета имплицитно (*Kuolelis u други срещу Лутва*¹⁰⁵ и *Haarde срещу Исландия*¹⁰⁶), както и на сравнителния материал, с който разполага. Той също така уточнява, че конституционните разпоредби често се доразвиват чрез актове на по-ниски йерархични нива, чрез некодифицирани конституционни обичаи и чрез съдебната практика. По този начин Съдът потвърждава предишното си заключение, че член 7 не изключва възможността доказателствата за съществуваща конституционна практика да бъдат част от цялостния анализ на националния съд относно предвидимостта на престъпление, основано на конституционна разпоредба. Освен това и в двете

105. *Kuolelis u други срещу Лутва*, № 74357/01 и 2 други, 19 февруари 2008 г.

106. *Haarde срещу Исландия*, № 66847/12, 23 ноември 2017 г.

цитирани по-горе дела, в които не е установено нарушение на член 7, е посочено, че статутът на обвиняемия е релевантно съображение, така че от професионалните политици/заемащите висши длъжности може да се изисква особено внимание при преценката дали дадено поведението може да доведе до наказателна отговорност.

(б) Накрая, четвъртият въпрос в искането се отнася до изменението на дефиницията на въпросното престъпление, която е станала по-широко в едно отношение и по-тясна в друго, в сравнение с разпоредбата, която е била в сила към момента на извършване на твърдяното престъпление. Въпреки че практиката на Съда не предлага изчерпателен набор от критерии за сравняване на последователни наказателни закони, Съдът се опира на подхода си по дела, свързани с преквалифициране на обвинения (*G. срещу Франция*¹⁰⁷; *Ould Dah срещу Франция*¹⁰⁸; *Berardi u Mularoni срещу Сан Марино*¹⁰⁹; и *Rohlena срещу Чешката република*¹¹⁰), като подчертава по-специално, че той взема предвид конкретните обстоятелства по делото, като формалната квалификация на деянията не е от значение. По този начин Съдът разширява прилагането на „принципа на конкретизация“, разработен в контекста на изменението на наказанията (*Maktouf u Damjanović срещу Босна и Херцеговина*¹¹¹), до казуси като разглеждания, включващи изменение на дефиницията на самото престъпление. Въз основа на този принцип, ако последващият закон бъде счетен за по-тежък от закона, който е бил в сила към момента на предполагаемото извършване на престъплението, той не може да бъде приложен.

В решението си по дело *Gestur Jónsson u Ragnar Halldór Hall срещу Исландия*¹¹² голямата камера се произнася относно приложимостта на наказателноправния аспект на член 6 § 1 във връзка с глоба, без законова горна граница, за неявяване на защитник на съдебно заседание.

Жалбоподателите са адвокати. Въпреки че окръжният съд отхвърля искането им за отмяна на акта, с който са били назначени като защитници на подсъдимите в наказателен процес, те решават да не се явяват на процеса и впоследствие са осъдени в тяхно отсъствие за неуважение към съда и за забавяне на

107. *G. срещу Франция*, 27 септември 1995 г., Серия А № 325-В.

108. *Ould Dah срещу Франция* (dec.), № 13113/03, ЕСПЧ 2009.

109. *Berardi u Mularoni срещу Сан Марино*, № 24705/16 и 24818/16, 10 януари 2019 г.

110. *Rohlena срещу Чешката република* [GC], № 59552/08, ЕСПЧ 2015.

111. *Maktouf u Damjanović срещу Босна и Херцеговина* [GC], № 2312/08 и 34179/08, ЕСПЧ, 2013 г. (извадки).

112. *Gestur Jónsson u Ragnar Halldór Hall срещу Исландия* [GC], № 68273/14 и 68271/14, 22 декември 2020 г. Вж. също член 6 § 1 (Право на справедлив процес в наказателното производство — приложимост) по-горе.

производството. На всеки от тях е наложена глоба в размер на около 6 200 EUR. Върховният съд потвърждава глобите: процесните глоби са „по естеството си“ санкции, като се има предвид липсата в съответните законови разпоредби на изрична горна граница на такива глоби и размерът на наложените глоби в конкретния случай.

В производството по Конвенцията жалбоподателите се оплакват, че *задочният* им процес и наложеното наказание са в нарушение на членове 6 и 7 от Конвенцията. През октомври 2018 г. камара на Съда, придавайки тежест на горните мотиви на Върховния съд, установява, че член 6 е приложим в наказателния си аспект, но че не е налице нарушение нито на член 6, нито на член 7 от Конвенцията. Голямата камара не се съгласява с камарата по въпроса за приложимостта на член 6, като счита, че въпросното производство не е включвало определяне на „наказателно обвинение“ в автономното му значение, поради което отхвърля оплакванията на жалбоподателите по членове 6 и 7 като несъвместими *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията.

Това решение заслужава да се отбележи, тъй като, намирайки член 7 за неприложим само поради неприложимостта на член 6, голямата камара признава връзката между понятието „наказателен“ в член 6 и член 7 от Конвенцията.

След като отбелязва, че въпросното производство не се отнася до определяне на „наказателно обвинение“ по смисъла на член 6, голямата камара продължава анализа, „от съображения за последователност в тълкуването на Конвенцията като цяло“, и намира, че процесните глоби също не могат да се считат за „наказание“ по смисъла на член 7 от Конвенцията (позовавайки се на *Kafkaris срещу Кипър*¹¹³; *Del Río Prada срещу Испания*¹¹⁴; и *Ilseher срещу Германия*¹¹⁵). Следователно оплакването по член 7 също е намерено за несъвместимо *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията.

*Baldassi и други срещу Франция*¹¹⁶ касае съществуването на прецедент в съдебната практика, който прави вероятността за осъждане по наказателно дело предвидима. Делото касае осъждане на активисти за палестинската кауза, които са участвали в международната кампания „Бойкот, лишаване от инвестиции и санкции“, започната от палестински НПО след

113. *Kafkaris срещу Кипър* [GC], № 21906/04, §§ 137-42, ЕСПЧ 2008.

114. *Del Río Prada срещу Испания* [GC], № 42750/09, § 81, ЕСПЧ 2013.

115. *Ilseher срещу Германия* [GC], № 10211/12 и 27505/14, § 203, 04 декември 2018 г.

116. *Baldassi и други срещу Франция*, № 15271/16 и 6 други, 11 юни 2020 г. Вж. също член 10 (Свобода на изразяване) по-долу.

публикуването от Международния съд на ООН (ICJ) на становище относно незаконността на израелската разделителна бариера, с цел оказване на натиск върху Израел да спазва международното право. Жалбоподателите са осъдени за подбуждане към икономическа дискриминация по член 24, параграф 8 от Закона от 29 юли 1881 г. за свободата на печата поради участието им в акции за бойкот на израелски продукти.

Те се оплакват пред Съда от нарушения на членове 7 и 10 от Конвенцията, като подчертават по-специално, че общият характер на думите „подбуждане към дискриминация“ в разпоредбата, по която са осъдени, противоречи на член 7, тъй като се прилага много широк термин към една амбивалентна концепция, а именно тази за дискриминацията. Съдът не установява нарушение на член 7 от Конвенцията и нарушение на член 10.

Най-интересната особеност на това решение е констатацията на Съда относно съответствието с член 7 на прилагането на Закона за свободата на печата в този случай. Макар да изразява резерви относно предвидимостта на препратките между различните законодателни текстове, на които се основава осъждането на жалбоподателите, т.е., от една страна, между различните части на Закона от 1881 г. и, от друга страна, между последния и Наказателния кодекс, Съдът заключава, че според съдебната практика към релевантния момент жалбоподателите е трябвало да знаят, че е възможно да бъдат осъдени на това основание за призоваване към бойкот на продукти, внасяни от Израел.

Право на обжалване в наказателното производство (член 2 от Протокол № 7)

В *Saqueti Iglesias срещу Испания*¹¹⁷ Съдът излага критериите за определяне на едно деяние като „маловажно“.

Делото касае невъзможността жалбоподателят да се ползва от контрола на по-горна инстанция по отношение на административно решение, с което му е наложено наказание за недеklarиране на парична сума при преминаване през митница на летище. Въпреки че испанският Закон за предотвратяване на изпирането на пари и финансирането на тероризма предвижда нарастващи санкции в зависимост от обстоятелствата, властите конфискуват почти цялата сума, т.е. 153 800 евро, без да вземат предвид конкретните обстоятелства по случая. Впоследствие националните органи налагат на жалбоподателя глоба, съответстваща на конфискуваната сума.

117. *Saqueti Iglesias срещу Испания*, № 50514/13, 30 юни 2020 г.

Жалбоподателят се оплаква пред Съда от нарушение на член 2 от Протокол № 7 към Конвенцията поради това, че не е могъл да обжалва пред Върховния съд решението, постановено от Висшия съд в Мадрид, тъй като прагът за обжалване е бил увеличен на 600 000 евро. Последната възможност - индивидуалната жалба (*amparo*) на лицето пред Конституционния съд, е била отхвърлена.

(i) Най-интересната особеност на това решение е, че то развива практиката на Съда относно приложимостта на член 2 от Протокол № 7 в светлината на „критериите Engel“ и решението по делото *A и B срещу Норвегия*¹¹⁸.

Що се отнася до първия критерий, т.е. квалификацията по националното право, испанското законодателство го счита за „тежко административно нарушение“, за което не се предвижда наказание лишаване от свобода.

Що се отнася до втория критерий, а именно естеството на деянието, Съдът подчертава, че Законът за предотвратяване на изпирането на пари и финансирането на тероризма е с общ обхват, че вече е имал повод да се произнесе, че член 6 от Конвенцията може да бъде приложим в наказателния си аспект към митнически нарушения и че налагането на глобата необходимо е преследвало целта за възпиране и превенция в отговор на неизпълнението на задължението на жалбоподателя да подаде митническа декларация. Само това обстоятелство е било достатъчно, за да се придаде наказателен характер на въпросното деяние. Съдът също така прави разграничение между това дело и делата *Butler срещу Обединеното кралство*¹¹⁹, което се отнася до контрабанда, и *Inocêncio срещу Португалия*¹²⁰, по което наложеното наказание е било много по-леко от това по настоящото дело и което не е засягало митническата сфера.

И накрая, във връзка с третия критерий, а именно тежестта на наказанието, наложено за „тежкото“ деяние, в което е обвинен жалбоподателят, то е такова, че придава наказателен характер на производството. Като взема предвид различните аспекти на казуса, Съдът стига до заключението, че член 2 от Протокол № 7 е приложим към разглеждания случай.

(ii) На второ място, Съдът разглежда значението на изключенията, посочени в член 2 § 2 от Протокол № 7. Той иска да установи дали деянието, за което жалбоподателят е осъден, всъщност не е представлявало „маловажен случай“ и дали следователно в случая е трябвало да има възможност за обжалване.

118. *A и B срещу Норвегия* [GC], № 24130/11 и 29758/11, §§ 105 и 107, 15 ноември 2016 г.

119. *Butler срещу Обединеното кралство* (dec.) № 41661/98, ЕСПЧ 2002-VI.

120. *Inocêncio срещу Португалия* (dec.), № 43862/98, ЕСПЧ 2001-I.

В това отношение Съдът отново подчертава, че важен критерий е дали за деянието е предвидено наказание лишаване от свобода.

Съдът, като подчертава, че си дава сметка, че законодателствата на договарящите се държави се различават значително по въпроса за недекларирането на парични суми, постановява, че значението и тежестта на всеки елемент следва да се определят въз основа на конкретните обстоятелства на всеки казус, като се оставя свобода на преценка на държавите да преценят пропорционалността и евентуалните особено тежки последици в съответствие с личното положение на жалбоподателя. Поради това налагането на лишаване от свобода става важен фактор, който Съдът трябва да вземе предвид, за да определи дали дадено деяние е маловажно, въпреки че само по себе си това не може да бъде решаващ фактор.

Като взема предвид обстоятелствата по делото (почти цялата открита сума, която се равнява на всички лични спестявания на жалбоподателя, е конфискувана; парите не произхождат от практики, свързани с пране на пари, тъй като сумите са декларирани при завръщането на жалбоподателя в Испания; и факта, че жалбоподателят няма полицейско досие) и като повтаря, че наказанието трябва да съответства на тежестта на установеното нарушение, т.е. на неизпълнението на задължението за деклариране, Съдът заключава, че деянието не може да се счита за „маловажно“ по смисъла на член 2 от Протокол № 7 и че изключението не е приложимо. Съдът също така отбелязва, че националните органи не са извършили оценка на пропорционалността, въпреки че такава оценка се изисква от испанското законодателство.

(iii) Накрая, като взема предвид ограничените правомощия на Конституционния съд в рамките на жалбата *amparo*, Съдът за първи път се произнася, че той не може да се счита за „висшестоящ съд“ по смисъла на член 2 от Протокол № 7. Съдът също така отбелязва, че според обяснителния доклад към Протокол № 7 към Конвенцията апелативните и касационните съдилища могат да се считат за отговарящи на изискванията за второ ниво на компетентност и че не се споменават конституционните съдилища. Следователно жалбоподателят не е имал достъп до система за обжалване.

С оглед на всички конкретни обстоятелства по делото, включително тежестта на наложеното на жалбоподателя наказание, неизпълнението на задължението на националните власти да проучат личните му обстоятелства и липсата на достъп до съд от по-висока инстанция, Съдът намира, че е налице нарушение на член 2 от Протокол № 7 към Конвенцията.

ДРУГИ ПРАВА И СВОБОДИ

Право на зачитане на личния и семейния живот, жилището и кореспонденцията (член 8)

Приложимост ¹²¹

По делото *Evers срещу Германия*¹²² Съдът стига до заключението, че член 8 не е приложим към обжалването от страна на жалбоподателя на заповед, забраняваща контакти с жена с увреждания, която той е насилвал сексуално.

Жалбоподателят е упражнил сексуално насилие и е имал дете от умствено изостаналата дъщеря на жената, с която е живеел. Наказателното производство, образувано срещу него за сексуално насилие над неспособно да се оказва съпротива лице, е прекратено. Жената с увреждания е настанена в специализирана институция. Окръжният съд ѝ назначава настойник и издава заповед, забраняваща контакти на жалбоподателя, който желаел да продължи сексуалните си отношения с нея. Жалбата на жалбоподателя срещу ограничителната заповед е отхвърлена от окръжния съд.

Жалбоподателят излага оплаквания по член 8 по повод забраната за контакти. Той твърди също така, че са допуснати някои нарушения във националното производство, включително това, че не е бил изслушан лично, по-специално пред окръжния съд. Съдът установява, че жалбата по член 8 е недопустима и че е налице нарушение на член 6 § 1 поради отказа на окръжния съд да изслуша жалбоподателя лично.

Решението се отличава с констатацията си, че жалбата на жалбоподателя не попада в обхвата на член 8 и по-специално на „личния живот“, който по принцип се счита за широко понятие, неподлежащо на изчерпателно определение. По-специално:

На първо място, Съдът счита, че самият факт, че жалбоподателят е живял в общо домакинство с жената с увреждания и е бил биологичен баща на нейното дете, не представлява при обстоятелствата по делото семейна връзка, която да попада под закрилата на „семейния живот“.

На второ място, що се отнася до аспекта на „личния живот“ на член 8, Съдът повтаря, че макар тази разпоредба да защитава правото да се установяват и развиват отношения с други човешки същества и с външния свят (*Денисов срещу Украйна*¹²³), широкото тълкуване на член 8 не означава, че той защитава всяка дейност, с която едно лице може да се стреми да се свърже с други

121. Вж. също, по член 8 (Позитивни задължения), *Hudorovič и други срещу Словения*, № 24816/14 и 25140/14, 10 март 2020 г.

122. *Evers срещу Германия*, № 17895/14, 28 май 2020 г.

123. *Denisov срещу Украйна* [GC], № 76639/11, § 95, 25 септември 2018 г.

човешки същества, за да установят и развият такива отношения (*Friend и други срещу Обединеното кралство*¹²⁴ и *Gough срещу Обединеното кралство*¹²⁵). Съдът обяснява, че по принцип е приемал, че контактът с конкретно друго лице представлява основен елемент на член 8 главно в рамките на семейния живот (вж. например *Elsholz срещу Германия*¹²⁶ (относно родители и деца); *Kruškić срещу Хърватия*¹²⁷ (относно баби и дядовци и техните внуци); и *Messina срещу Италия (№ 2)*¹²⁸ (относно затворници и близки членове на техните семейства). Въпреки това Съдът подчертава, че личният живот по правило не влиза в действие в ситуации, в които жалбоподателят не е имал семеен живот по смисъла на член 8 по отношение на лице, с което иска да установи контакт, и когато това лице не споделя желанието за контакт. Това важи с още по-голяма сила, ако това лице е било жертва на поведение, което е било признато за вредно от националните съдилища.

Освен това, тъй като не е възможно позоваване на член 8 във връзка с оплакване, *inter alia*, от лична или психологическа загуба, която е предвидима последица от собствените действия, като например престъпно деяние или друго непозволено деяние, водещо до правна отговорност, с предвидими негативни последици за личния живот (*Denisov*, цитирано по-горе, § 98), Съдът заключава, че жалбата на жалбоподателя срещу ограничителната заповед не попада в обхвата на аспекта „личен живот“ на член 8 и следователно е несъвместима *ratione materiae* с тази разпоредба на Конвенцията.

Личен живот ¹²⁹

Националното правно задължение на доставчиците на услуги да съхраняват личните данни на потребителите на техните предплатени SIM карти за мобилни телефони беше разгледано по делото *Breyer срещу Германия*¹³⁰.

През юни 2004 г. с измененията на Закона за далекосъобщенията е въведено законово задължение за доставчиците на далекосъобщителни услуги да получават и съхраняват личните данни на всички свои клиенти, включително и на клиентите, чиито данни не са необходими за целите на фактурирането или по други договорни причини, като например тези, които са закупили предплатени SIM карти за мобилни телефони. Тези изменения са счестени за

124. *Friend и други срещу Обединеното Кралство* (dec.), № 16072/06 и 27809/08, § 41, 24 ноември 2009 г.

125. *Gough срещу Обединеното Кралство*, № 49327/11, § 183, 28 октомври 2014 г.

126. *Elsholz срещу Германия* [GC], № 25735/94, § 43, ЕСПЧ 2000-VIII.

127. *Kruškić срещу Хърватия* (dec.), № 10140/13, § 111, 25 ноември 2014 г.

128. *Messina срещу Италия (№ 2)*, № 25498/94, § 61, ЕСПЧ 2000-X.

129. Вж. също, по член 8 (Позитивни задължения), *Hudorovič и други срещу Словения*, № 24816/14 и 25140/14, 10 март 2020 г.

130. *Breyer срещу Германия*, № 50001/12, 30 януари 2020 г.

необходими от националните органи, за да се спазят задълженията, произтичащи от правото на ЕС. Жалбоподателите са закупили SIM карти за предплатени мобилни телефони и при активирането на тези SIM карти е трябвало да регистрират определени лични данни (включително телефонния номер и своето име, адрес и дата на раждане) при съответните доставчици на услуги. Жалбоподателите оспорват това задължение пред Федералния конституционен съд, който установява, че такова задължение не е несъвместимо с Основния закон. Съдът намира, че правното задължение по чл. 111 от Закона за далекосъобщенията не противоречи на член 8 от Конвенцията.

Решението заслужава да бъде отбелязано, тъй като се отнася до нов въпрос, свързан със защитата на данните. То съдържа и изчерпателен преглед на практиката на Съда по член 8, свързана със защитата на личния живот при събирането на лични данни, по-специално по отношение на принципа на информационно самоопределяне (*Satakunnan Markkinapörssi Oy u Cand Satamedia Oy срещу Финландия*¹³¹).

(i) Що се отнася до естеството на намесата в правата по член 8, Съдът отново подчертава, че самото съхраняване на данни, свързани с личния живот на дадено лице, представлява намеса по смисъла на член 8 (*Leander срещу Швеция*¹³²). Във връзка с това Съдът взема предвид и заключението на Федералния конституционен съд, че степента на защита на правото на информационно самоопределение съгласно националното право не се ограничава до информация, която по своето естество е чувствителна, и че с оглед на възможностите за обработване няма лични данни, които сами по себе си (а именно независимо от контекста на използването им) да са незначителни.

(ii) Що се отнася до законосъобразността на намесата, Съдът констатира, че самото съхраняване на данни е имало законово основание (член 111 от Закона за далекосъобщенията), което е било достатъчно ясно и предвидимо. Освен това продължителността на съхранението е ясно регламентирана, а техническата страна на съхранението е ясно описана. Що се отнася до защитата, достъпа на трети лица и по-нататъшното използване на съхраняваните данни, член 111 трябва да се тълкува във връзка с други разпоредби на този закон, които Съдът намира за по-подходящи за разглеждане при оценката на пропорционалността.

(iii) При оценката на пропорционалността Съдът разглежда редица въпроси от значение за него.

131. *Satakunnan Markkinapörssi Oy u Satamedia Oy срещу Финландия* [GC], № 931/13, § 137, 27 юни 2017 г.

132. *Leander срещу Швеция*, 26 март 1987 г., § 48, Серия А № 116.

Той признава, че предварителната регистрация на абонатите на мобилни телефони значително опростява и ускорява разследването от страна на правоприлагащите органи и може да допринесе за ефективното правоприлагане и предотвратяването на безредици или престъпления. Във връзка с това той също така припомня, че в контекста на националната сигурност националните органи се ползват с известна свобода на преценка при избора на средства за постигане на законна цел и че между държавите — членки на Съвета на Европа, няма консенсус по отношение на запазването на информация за абонатите на предплатени SIM карти. По този начин Съдът приема, че задължението за съхраняване на информация за абонатите съгласно член 111 от Закона за далекосъобщенията по принцип е подходящ отговор на промените в комуникационното поведение и в средствата за далекосъобщения.

Важно е, че съхраняването на въпросните данни се отнася само до ограничен набор от данни: тези данни не включват никаква изключително лична информация, не позволяват създаването на личностни профили или проследяването на движението на абонатите на мобилни телефони. Освен това не се съхраняват данни за отделни комуникационни събития. По този начин Съдът разграничава тази степен на намеса от предишни случаи, свързани със събирането на по-чувствителни данни или случаи, в които регистрацията в определена база данни води до чести проверки или допълнително събиране на лична информация. В тази връзка Съдът се позовава и на заключенията на Съда на Европейския съюз по дело *Ministerio Fiscal*¹³³. В обобщение Съдът стига до заключението, че намесата, макар и да не е незначителна, е била по-скоро от ограничен характер.

В този контекст Съдът изтъква някои гаранции.

На първо място, Съдът отбелязва, че не е имало техническа несигурност по отношение на съхранението на данните, че продължителността на съхранението е била ограничена до изтичането на календарната година, следваща годината на прекратяване на договорните отношения, и че съхранените данни са били ограничени до информацията, необходима за ясното идентифициране на съответния абонат.

На второ място, Съдът разглежда възможностите за бъдещ достъп до и използване на съхраняваните данни, и по-специално исканията за информация, които могат да бъдат отправени съгласно членове 112 и 113 от Закона за далекосъобщенията. Той счита, че е важно посочените органи, които могат да поискат достъп до съхраняваните данни съгласно член 112 от Закона, да са свързани с правоприлагането или защитата на националната сигурност. Докато съгласно раздел 113 от Закона органите, които могат да поискат достъп до

133. *Ministerio Fiscal*, C-207/16, 2 октомври 2018 г., EU:C:2018:788.

данни са идентифицирани само чрез позоваване на задачите, които изпълняват, и следователно не са изрично изброени, тези органи трябва да отправят писмено искане, а формулировката на разпоредбата е достатъчно подробна, за да се предвиди ясно кои органи са оправомощени да изискват информация. Във всеки случай съхраняваните данни са допълнително защитени от прекомерни или неправомерни искания за информация поради факта, че запитващият орган изисква допълнително правно основание за извличане на данните. Освен това тези искания за информация по раздели 112 и 113 също са подложени на контрол и надзор. Съдът обяснява, че нивото на контрол и надзор е важен, но не и решаващ елемент при оценката на пропорционалността на събирането и съхранението на ограничен набор от данни, какъвто е този в настоящия случай. Що се отнася до приложимия режим, Съдът отбелязва по-специално, че Федералната агенция за мрежите е компетентна да проверява допустимостта на предаването на данни, когато това е необходимо; че всяко извличане и съответната информация относно извличането се регистрират за целите на надзора за защита на данните от съответните независими органи за защита на данните; че тези органи могат да бъдат сезирани и в случай на индивидуална жалба, свързана със събирането, обработването или използването на лични данни от публични органи; и че правна защита срещу извличането на информация може да се търси по общите правила на националното право и е достъпна срещу окончателните решения на органите.

Решението по делото *Platini срещу Швейцария*¹³⁴ касае защитата на личния живот във връзка с арбитражно решение в професионалния спорт, което е довело до спиране на дейността на жалбоподателя.

Жалбоподателят е бивш професионален футболист, който е бил капитан и треньор на националния отбор на Франция. Бил е президент на УЕФА (Съюз на европейските футболни асоциации) и вицепрезидент на ФИФА (*Международна федерация на футболните асоциации*). Срещу него е образувано дисциплинарно производство във връзка с „добавка“ към заплатата в размер на 2 милиона швейцарски франка, която му е била отпусната от бившия президент на ФИФА, срещу когото също е било образувано наказателно и дисциплинарно производство. Санкцията на ФИФА се състои в спиране на професионалната му дейност, свързана с футбола, за срок от шест години и глоба. Жалбоподателят обжалва решението пред Спортния арбитражен съд (CAS), който намалява срока на отстраняване от шест години на четири и

134. *Platini срещу Швейцария* (dec.), № 526/18, 11 февруари 2020 г.

намалява размера на глобата. Швейцарският федерален съд потвърждава това решение.

В производството по Конвенцията жалбоподателят се оплаква по-специално, че санкцията е несъвместима със свободата му да упражнява професионална дейност в нарушение на член 8. Съдът отхвърля жалбата като явно необоснована.

Решението представлява интерес, тъй като Съдът дава разяснения по член 8, първо, относно своята компетентност *ratione personae* по такива въпроси и, второ, за първи път относно приложимостта на член 8 (личен живот) към този вид професионални спорове и относно позитивните задължения на държавата и свободата на преценка.

(i) По отношение на компетентността на Съда: по делото *Mutu u Pechstein срещу Швейцария* 135 е намерено, че държавата-ответник носи отговорност по Конвенцията, когато е ставало въпрос за съответствието на производството по CAS с член 6, както е потвърдено от Федералния съд. Въпросът по това дело обаче касае отговорността на държавата по член 8 за решенията на тези органи по същество. Съдът счита, че съответните решения ангажират отговорността на държавата по две причини: първо, швейцарското право предвижда правните последици от решенията на CAS и компетентността на Федералния съд да проверява тяхната валидност; второ, този върховен съд е отхвърлил жалбата на жалбоподателя, като по този начин е придал на арбитражното решение силата на *res judicata* в швейцарския правен ред. Така Съдът установява, че е компетентен да разгледа жалбата срещу Швейцария.

(ii) Що се отнася до приложимостта на член 8 към въпросния професионален спор, Съдът прилага подхода *Denisov*, основан на последиците от професионалната санкция за личния живот на жалбоподателя (*Denisov срещу Украйна*¹³⁶). Като взема предвид конкретните и убедителни аргументи, представени от жалбоподателя, той установява, че прагът на тежест, необходим за ангажиране на член 8, е бил достигнат (пак там, § 116). Той признава, че жалбоподателят, който през цялата си кариера се е занимавал с футбол, наистина може да се чувства значително засегнат от четиригодишната забрана за всякаква дейност, свързана с футбола.

(iii) По отношение на позитивните задължения, наложени на държавата-ответник, и обхвата на нейната свобода на преценка, Съдът първо посочва, че за разлика от жалбоподателите по делата *Mutu u Pechstein* (цитирани по-горе, §§ 114 и 122) настоящият жалбоподател не е твърдял пред Съда, че е бил принуден да подпише задължителни арбитражни клаузи, изключващи възможността за отнасяне на споровете пред обикновен национален съд.

135. *Mutu u Pechstein срещу Швейцария*, № 40575/10 и 67474/10, §§ 65-67, 2 октомври 2018 г.

136. *Denisov срещу Украйна* [GC], № 76639/11, §§ 115-17, 25 септември 2018 г.

Освен това той изрично е приел юрисдикцията на CAS. След като разглежда процедурата и решенията, Съдът установява, че в спора си с ФИФА жалбоподателят е получил адекватни институционални и процесуални гаранции в контекста на частните (CAS) и държавните (Федералния съд) правораздавателни органи, както изисква член 8. Накрая, той взема предвид значителната свобода на преценка на държавата в разглеждания случай.

Позитивни задължения

Решението *Buturugă срещу Румъния*¹³⁷ заслужава да се отбележи с това, че Съдът за първи път разглежда явлението кибертормоз като аспект на насилието срещу жени съгласно членове 3 и 8 от Конвенцията.

Жалбоподателката се оплаква на властите от насилственото поведение на бившия си съпруг. Наложена му е административна глоба. Наказателното производство срещу него е прекратено основно на основание, че поведението му не е било достатъчно сериозно, за да бъде квалифицирано като престъпление. Освен това властите не са разгледали въпросните актове от гледна точка на домашното насилие. В рамките на производството жалбоподателката иска претърсване на семейния компютър, като твърди, че бившият ѝ съпруг неправомерно е влизал в електронните ѝ акаунти, включително в акаунта ѝ във Facebook, и е копирал личните ѝ разговори, документи и снимки. Това искане е отхвърлено с мотива, че доказателствата, които биха могли да бъдат събрани при такова претърсване, не са свързани с престъпленията, за които се твърди, че са извършени от бившия ѝ съпруг. Друга жалба на жалбоподателката, в която се твърди, че бившият ѝ съпруг е нарушил тайната на кореспонденцията, е отхвърлена, без да бъде разгледана по същество. Във връзка с това Съдът постановява, че е налице неизпълнение на позитивните задължения, произтичащи от членове 3 и 8 от Конвенцията.

Решението се отличава с това, че Съдът за първи път разглежда явлението кибертормоз като аспект на насилието срещу жени.

В този контекст Съдът повтаря, че явлението домашно насилие не се възприема като ограничено само до случаи на физическо насилие, а че включва, наред с други форми, психологическо насилие или тормоз (вж. *Opuz срещу Турция*¹³⁸; *T.M. и С.М. срещу*

137. *Buturugă срещу Румъния*, № 56867/15, 11 февруари 2020 г. Вж. също член 3 (Позитивни задължения) по-горе.

138. *Opuz срещу Турция*, № 33401/02, §§ 132 и 138, ЕСПЧ 2009 г.

*Република Молдова*¹³⁹; и *Talpis срещу Италия*¹⁴⁰). Освен това кибертормозът понастоящем се признава за един от аспектите на насилието срещу жени и момичета и може да приеме различни форми, включително нарушаване на неприкосновеността на личния живот в киберпространството, проникване в компютъра на жертвата и прихващане, споделяне и манипулиране на данни и изображения, включително лични данни. В контекста на домашното насилие кибернаблюдението често се извършва от интимния партньор на лицето. Поради това Съдът приема, че действия като незаконно следене, достъп или запазване на кореспонденцията на партньора могат да бъдат взети предвид от националните органи при разследването на случаи на домашно насилие.

Съдът също така подчертава необходимостта от цялостно разглеждане на явлението домашно насилие във всичките му форми (вж. *Talpis*, цитирано по-горе, § 129), което е от особено значение в настоящия случай. При разглеждането на твърденията на жалбоподателката за кибертормоз и на искането ѝ за претърсване на семейния компютър националните органи твърде формално са отхвърлили всякаква връзка с домашното насилие, за което тя вече ги е информирала. Поради това по-късно жалбоподателката е била принудена да подаде нова жалба, в която твърди, че е нарушена поверителността на нейната кореспонденция. При отделното ѝ разглеждане властите не са взели предвид различните форми, които може да приеме домашното насилие.

За разлика от това Съдът възприема цялостен подход, като разглежда, съгласно членове 3 и 8 от Конвенцията, твърденията за физическо насилие и кибертормоз в тяхната съвкупност.

*Hudorovič и други срещу Словения*¹⁴¹ определя критериите за определяне на наличието на позитивно задължение на държавата по член 8 за осигуряване на достъп до безопасна питейна вода.

Жалбоподателите принадлежат към ромски общности, живеещи в незаконни и необслужвани селища. Те се оплакват, че не им е бил осигурен достъп до основни комунални услуги, и по-специално до безопасна питейна вода и канализация. Общинските власти са предприели някои стъпки, за да осигурят на жалбоподателите възможност за достъп до безопасна питейна вода. В едно от населените места е монтиран и напълнен с питейна вода поне един резервоар за вода, съфинансиран от общината. В друго селище общината е инсталирала и финансирала обществена водоснабдителна точка, към която

139. *T.M. и С.М. срещу Република Молдова*, № 26608/11, § 47, 28 януари 2014 г.

140. *Talpis срещу Италия*, № 41237/14, §§ 129-30, 2 март 2017 г.

141. *Hudorovič и други срещу Словения*, № 24816/14 и 25140/14, 10 март 2020 г. Вж. също член 3 (Нечовешко или унизително отношение) по-горе.

могат да се инсталират индивидуални връзки. Жалбоподателите считат тези мерки за недостатъчни. Съдът намира, че дори да се приеме, че членове 8 и 3 от Конвенцията са приложими, не е налице нарушение на някой от тях, взет самостоятелно и във връзка с член 14.

Решението следва да се отбележи с това, че Съдът за първи път изяснява условията, които могат да доведат до приложимостта на член 8 по отношение на осигуряването от страна на държавата на основни комунални услуги, по-специално безопасна питейна вода. Съдът разработва и критерии за определяне на съществуването на позитивно задължение на държавата по тази разпоредба и евентуалното му съдържание.

(i) Разчитайки на подхода, основан на последствията, описан в *Denisov срещу Украйна*¹⁴², Съдът определя следния праг на тежест, който може да доведе до прилагането на член 8 в този контекст: „постоянна и дълготрайна липса на достъп до безопасна питейна вода“ с „неблагоприятни последици за здравето и човешкото достойнство, които ефективно подкопават същността на личния живот и ползването на дом“.

(ii) Съществуването на позитивно задължение в това отношение и евентуалното му съдържание се определят от конкретните обстоятелства на засегнатите лица, от правната рамка и от икономическото и социалното положение на съответната държава. Според Съда на държавите трябва да се предостави широка свобода на преценка по тези въпроси, включително по отношение на конкретните мерки за осигуряване на адекватен достъп на всеки до вода.

– Що се отнася до икономическото и социалното положение в Словения, Съдът отбелязва, че немалка част от словенското население, живеещо в отдалечени райони, няма достъп до обществени водоснабдителни и канализационни системи;

– Що се отнася до съществуващата цялостна регулаторна рамка, Съдът счита за разумно държавата или нейните местни органи да поемат отговорността за предоставянето на тази услуга, докато на собствениците е оставено да инсталират индивидуални домашни връзки за своя сметка. По същия начин изглежда разумно да се предложат алтернативни решения, като например инсталиране на индивидуални резервоари за вода или системи за събиране на дъждовна вода в онези райони, които все още не са обхванати от обществена система за водоснабдяване.

– Що се отнася до конкретните обстоятелства на жалбоподателите, основното съображение за Съда е фактът, че те принадлежат към група в неравностойно социално положение, която е изправена пред по-големи пречки от мнозинството при достъпа до основни комунални услуги.

142. *Denisov срещу Украйна* [GC], № 76639/11, 25 септември 2018 г.

На първо място, Съдът отбелязва всички позитивни мерки, които вече са предприети от националните власти с оглед подобряване на условията на живот на ромската общност, включително конкретни действия за предоставяне на жалбоподателите на възможност за достъп до безопасна питейна вода. Макар и да не са идеално или трайно решение, тези позитивни стъпки показват, че властите са признали неравностойното положение, в което се намират жалбоподателите като членове на уязвима общност, и са проявили известна активност по отношение на техните специфични нужди.

Второ, жалбоподателите, които са останали в съответните си селища по свой избор, не са живели в крайна бедност. Те са получавали социални помощи, които са могли да използват за подобряване на условията си на живот, например чрез инсталиране на лични резервоари за вода и септични ями, системи за събиране на дъждовна вода или други алтернативни решения. В обобщение Съдът приема, че макар държавата да е длъжна да се справи с неравнопоставеността при осигуряването на достъп до безопасна питейна вода, която е в неравностойно положение за ромските селища, това не може да се тълкува като задължение да поеме цялата тежест за осигуряване на течаща вода в домовете на жалбоподателите.

На трето място, жалбоподателите не са доказали по убедителен начин, че твърдяното от държавата неосигуряване на достъп до безопасна питейна вода е довело до неблагоприятни последици за здравето и човешкото им достойнство, така че това действително да е накърнило основните им права по член 8. Дори да се приеме, че член 8 е приложим, и като се има предвид широката свобода на преценка на държавата по тези въпроси, Съдът намира, че мерките, приети от държавата, за да се осигури достъп до безопасна питейна вода и канализация на жалбоподателите, са взели предвид уязвимото им положение и са изпълнили изискванията на член 8 от Конвенцията.

Свобода на изразяване (член 10)

Свобода на изразяване

*Magyar Kétfarkú Kutya Párt срещу Унгария*¹⁴³ касае предвидимостта на ограниченията на свободата на изразяване на политическите партии в контекста на избори или референдум.

През 2016 г. в Унгария се провежда референдум, касаещ Европейския съюз. Непосредствено преди това политическата партия жалбоподател предоставя на избирателите приложение за мобилни телефони, чрез което те са могли анонимно да качват и споделят снимки на своите бюлетини. Вследствие на

143. *Magyar Kétfarkú Kutya Párt срещу Унгария* [GC], № 201/17, 20 януари 2020 г.

жалби на частно лице до Националната изборителна комисия (НИК) партията жалбоподател е глобена за нарушаване на принципите за честност и тайна на изборите, както и на принципа за „упражняване на правата в съответствие с тяхната цел“. Kúria [бел. ред. Върховният съд] потвърждава констатацията на НИК по отношение на последния принцип, но отхвърля заключенията ѝ относно тайната на гласуването и честността на референдума. Конституционната жалба на жалбоподателя е обявена за недопустима.

Голямата камара разглежда делото от гледна точка на законосъобразността на мярката по член 10. Съдът констатира, че законодателството, уреждащо принципа за „упражняване на правата в съответствие с тяхното предназначение“, не е формулирано достатъчно точно, за да се изключи всякакъв произвол и да се даде възможност на страната жалбоподател да регулира съответно своето поведение, и установява нарушение на член 10.

Решението заслужава да се отбележи, тъй като в него се изяснява степента на контрол на Съда върху ограниченията на свободата на изразяване на политическите партии в контекста на избори и по-специално степента на предвидимост, която се изисква за правното основание на такова ограничение.

(i) Ограниченията на свободата на изразяване на политическите партии в контекста на изборите трябва да бъдат подложени на строг контрол. Същото важи, *mutatis mutandis*, в контекста на референдум, целящ да покаже волята на изборителите по въпроси от обществен интерес.

(ii) Подобен строг контрол естествено обхваща и преценката дали правното основание, на което са се позовали властите, за да ограничат свободата на изразяване на политическа партия, е било достатъчно предвидимо, за да се изключи всякакъв произвол при прилагането му. Освен за защита на демократичните политически партии от произволна намеса на властите, строгият надзор служи и за защита на самата демокрация, тъй като всяко ограничаване на свободата на изразяване в този контекст без достатъчно предвидими разпоредби може да навреди на открития политически дебат, на легитимността на процеса на гласуване, на неговите резултати и в крайна сметка на доверието на гражданите в интегритета на демократичните институции и тяхната ангажираност към върховенството на закона.

В настоящия случай Съдът отбелязва, че партията жалбоподател се е стремяла не само да предостави на изборителите форум за изразяване на мнение, но и да предаде политическо послание относно референдума (наименованието на приложението е било „Пуснете невалидна бюлетина“). Следователно е налице намеса в свободата на изразяване и в двата аспекта: предоставяне на форум за съдържание на трети страни и разпространяване на информация и идеи.

Основният въпрос е дали партията жалбоподател — при липсата на задължителна разпоредба от националното законодателство, която изрично да регламентира фотографирането на бюлетини и анонимното качване на тези снимки в приложение за мобилни телефони с цел разпространение по време на гласуването — е знаела или е трябвало да знае, ако е необходимо след като е получила подходящ правен съвет, че поведението ѝ ще наруши действащия закон за изборния процес.

Съдът отбелязва, че неяснотата на принципа „упражняване на правата в съответствие с тяхната цел“, на който се позовават властите, е констатирана от Конституционния съд. Съответното законодателство не определя какво представлява нарушение на този принцип, не установява никакви критерии за определяне на ситуацията, която представлява нарушение, и не дава никакви примери. Съответната национална нормативна уредба позволява ограничаване на изразителното поведение, свързано с гласуването, за всеки отделен случай и следователно предоставя много широка свобода на преценка на изборните органи и на националните съдилища, които са призвани да я тълкуват и прилагат. Макар че Конституционният съд е ограничил обхвата на посочения принцип до поведение, свързано с гласуването, което води до „негативни последици“, не е установено как въпросното ограничение „е свързано с и се отнася до конкретна „негативна последица“, било то потенциална или действителна“, още повече че не е установено партията жалбоподател да е нарушила честността на референдума или тайната на гласуването.

Като взема предвид особеното значение на предвидимостта на закона, когато става въпрос за ограничаване на свободата на изразяване на политическа партия в контекста на избори или референдум, Съдът заключава, че значителната несигурност относно потенциалните последици от въпросните законови разпоредби е надхвърлила допустимото по член 10 § 2 от Конвенцията.

В *Selahattin Demirtaş срещу Турция (№ 2)*¹⁴⁴ Съдът разглежда свалянето на имунитета и продължителното задържане в досъдебното производство на опозиционен член на парламента (депутат) поради негови политически изказвания.

Жалбоподателят е избран за депутат и за един от съпредседателите на Демократичната партия на народите (HDP) — лява прокурдска политическа партия. На 20 май 2016 г. е прието изменение на Конституцията, по силата на

144. *Selahattin Demirtaş срещу Турция (№ 2)* [GC], № 14305/17, 22 декември 2020 г. Вж. също член 35 § 2 (b) (Въпрос, който вече е предаден на друг международен орган) по-горе и член 3 от Протокол № 1 (Право на свободни избори — Свободно изразяване на мнението на хората) и член 18 (Ограничения, които не са уредени в Конвенцията) по-долу.

което парламентарният имунитет следва да се сваля във всички случаи, когато исканията са били подадени в Народното събрание преди датата на приемане на изменението. Тази реформа се заражда по повод сблъсъците в Сирия между ДАЕШ и силите, свързани с ПКК, както и на сериозното насилие в Турция през 2014 г. и 2015 г. след провала на преговорите, целящи да разрешат „кюрдския въпрос“. Жалбоподателят, който активно участва в тези въпроси чрез своите речи и изказвания, е един от 154-те депутати (включително 55 членове на НДР), засегнати от изменението на Конституцията. През ноември 2016 г. е арестуван по подозрение в членство във въоръжена терористична организация и в подстрекателство на други лица към извършване на престъпление. В резултат на допълнително разследване (относно горепосоченото насилие) жалбоподателят остава в ареста в очакване на съдебен процес. Мандатът му в парламента изтича през юни 2018 г.

Голямата камера установява нарушение на член 10.

Това решение заслужава внимание, тъй като в него се разглежда съвместимостта на процесната конституционна поправка с изискването за предвидимост на член 10 и се обяснява въздействието на намирането на нарушение на член 10 върху разглеждането на жалба по член 3 от Протокол № 1.

По-специално:

(i) Когато дадена държава предвижда парламентарен имунитет срещу наказателно преследване/лишаване от свобода, националните съдилища трябва да се уверят дали съответният депутат има право на имунитет за деянията, в които е обвинен. Когато обвиненията/задържането в досъдебното производство са свързани с изказване, задачата на националните съдилища е да определят дали това изказване е обхванато от принципа на „ненаказуемост“ на депутатите. В конкретния случай националните съдилища не са спазили това процесуално задължение, произтичащо както от член 10, така и от член 3 от Протокол № 1.

(ii) Съдът напълно споделя констатацията на Венецианската комисия, че процесната безпрецедентна и еднократна конституционна поправка е била насочена изрично към конкретни изявления на депутати, особено на опозицията, и че по този начин е представлявала „злоупотреба с процедурата за конституционна поправка“. Депутатите не са могли разумно да очакват, че такава процедура ще бъде въведена по време на техния мандат. Следователно намесата в свободата на изразяване не е била предвидима, което е нарушение на член 10 от Конвенцията.

(iii) Съдът подчертава, че значението на свободата на изразяване на депутатите (особено на опозиционните) е такова, че когато задържането на депутат не е съвместимо с член 10, ще се счита, че то нарушава и член 3 от Протокол № 1.

*Baldassi и други срещу Франция*¹⁴⁵ касае правото да се призовава към бойкот като специфична форма на изразяване.

Делото касае наказателното осъждане на активисти на палестинската кауза, които са участвали в международната кампания „Бойкот, лишаване от инвестиции и санкции“, започната от палестински неправителствени организации след публикуването от Международния съд на ООН на становище относно незаконността на израелската разделителна бариера, с цел оказване на натиск върху Израел да спазва международното право. Жалбоподателите са осъдени за подбуждане към икономическа дискриминация по член 24, параграф 8 от Закона от 29 юли 1881 г. за свободата на печата поради участието им в акции за бойкот на израелски продукти.

Те се оплакват пред Съда от нарушения на членове 7 и 10 от Конвенцията, като подчертават по-специално, че общият характер на думите „подбуждане към дискриминация“ в разпоредбата, по която са осъдени, противоречи на член 7, тъй като се прилага много широк термин към една амбивалентна концепция, а именно дискриминацията. Съдът не установява нарушение на член 7 от Конвенцията и нарушение на член 10.

Съдът рядко е имал повод да разглежда въпроса за съвместимостта на призив към бойкот с член 10 от Конвенцията, като едно от предишните дела е *Willem срещу Франция*¹⁴⁶. Решението по настоящото дело е първият случай, в който Съдът определя бойкота като средство за изразяване на протестно мнение, като същевременно повтаря границите, които не бива да се преминават в рамките на член 10 от Конвенцията:

63. Бойкотът е преди всичко средство за изразяване на публичен протест. Следователно призивът към бойкот, който има за цел да изрази протестно мнение, като същевременно призовава към конкретни свързани с това действия, по принцип е защитен от член 10 от Конвенцията.

64. Въпреки това призивът към бойкот е особен начин на упражняване на свободата на изразяване, тъй като съчетава изразяването на протестно мнение с подбуждателство към различно третиране, така че в зависимост от конкретните обстоятелства може да се превърне в призив за дискриминация спрямо други лица. Подбуждането към дискриминация е форма на подбуждане към нетолерантност, която, заедно с подбуждането към насилие и омраза, е една от границите, които никога не трябва да се преминават в рамките на упражняването на свободата на изразяване (вж. например *Perinçek*, цитирано по-горе, § 240). Въпреки това,

145. *Baldassi и други срещу Франция*, № 15271/16 и 6 други, 11 юни 2020 г. Вж. също член 7 (Неналагане на наказание без закон) по-горе.

146. *Willem срещу Франция*, № 10883/05, 16 юли 2009 г.

подбуждане към различно третиране не е непременно същото като подбуждане към дискриминация."

При анализа на необходимостта от намесата (осъждането на жалбоподателите) Съдът възприема триетапен подход:

(i) На първо място, той решава, че решението по делото *Willem* (цитирано по-горе), в което не е установено нарушение на член 10 от Конвенцията, не може да служи като прецедент при настоящата преценка, като отбелязва, че г-н Willem не е осъден въз основа на политическите си възгледи, а за подбуждане към дискриминационен акт.

По това дело жалбоподателят е бил кмет, който през 2002 г. на заседание на общинския съвет с участието на журналисти, а впоследствие и на интернет страницата на общината, е обявил, че е поискал от общинските служби за обществено хранене да бойкотират израелски хранителни продукти в знак на протест срещу политиката на израелския министър-председател *спрямо* палестинците. При обявяването на решението си жалбоподателят е действал в качеството си на кмет и е използвал правомощията си на кмет, като не е спазил свързаните с това задължения за неутралност и дискретност. Той е направил съобщението без предварително обсъждане или гласуване в общинския съвет и следователно не може да твърди, че е насърчил свободното обсъждане на тема от обществен интерес.

Съдът прави следните разграничения между обстоятелствата по това дело и тези по делото *Willem*: жалбоподателите са обикновени граждани, които не са обвързани от задълженията и отговорностите, произтичащи от кметския мандат, и чието влияние върху потребителите не е сравнимо с това на кмета върху услугите в неговата община; жалбоподателите очевидно са отправили призивите за бойкот, довели до наказателното производство, във връзка с което се оплакват пред Съда, с цел да предизвикат или стимулират дебат сред клиентите на супермаркети.

(ii) Като припомня границите, които никога не трябва да се преминават в рамките на упражняването на свободата на изразяване (вж. по-горе), Съдът подчертава, че жалбоподателите не са били осъдени за отправяне на расистки или антисемитски забележки или за подбуждане към омраза или насилие; те не са били осъдени и за участие в насилие или причиняване на вреди.

(iii) Без да поставя под въпрос тълкуването на закона, на който се основава присъдата на жалбоподателите, а именно подбуждане към икономическа дискриминация, Съдът оценява по-специално мотивите на националния съд за осъждането на жалбоподателите. Той отбелязва, че френското право, както е тълкувано и приложено в настоящия случай, забранява всеки призив за бойкот на продукти поради техния географски произход, независимо от характера, основанията и обстоятелствата на такъв призив.

Съдът отбелязва, че като се е произнесъл по това правно основание, националният съд не е изложил подробни мотиви, които биха били още по-важни в този случай, тъй като се касае за ситуация, в която член 10 от Конвенцията изисква висока степен на защита на правото на свобода на изразяване. Всъщност, от една страна, действията и изказванията, които се приписват на жалбоподателите, се отнасят до тема от обществен интерес, а именно спазването от страна на държавата Израел на международното публично право и положението с правата на човека в окупираните палестински територии, и са част от актуален дебат във Франция и в цялата международна общност. От друга страна, действията и думите са попадали в обхвата на политическите или войнствените прояви.

Съдът прави извод, че осъждането на жалбоподателите не се основава на релевантни и достатъчни основания, като прилага правила в съответствие с принципите, изложени в член 10, и като се основава на целесъобразна оценка на фактите. Той установява, че е налице нарушение на член 10 от Конвенцията.

По делото *Miljević срещу Хърватия*¹⁴⁷ Съдът разглежда присъда за клевета във връзка с изявления, съдържащи се в защитна реч в рамките на наказателно производство, и отнасящи се за лице, което не е участвало в производство.

По време на процес за военни престъпления срещу жалбоподателя, той прави изявления в своя защита, като обвинява И. П. (който не е участвал в делото) за подстрекателство към наказателно преследване, неправомерно влияние върху свидетели и ръководене на престъпно предприятие, целящо осъждането му. Жалбоподателят е оправдан по обвинението за военни престъпления, но по-късно е осъден в наказателно производство за клевета, заведено срещу него от И. П. заради процесните изявления. Съдът установява нарушение на член 10 от Конвенцията.

(i) Решението заслужава да бъде отбелязано, тъй като дава на Съда възможността за първи път да балансира между правото на свобода на изразяване на обвиняемия в наказателното производство (член 10) и правото на зачитане на репутацията (член 8) в един нов контекст, в който обидните изявления са направени срещу трето лице, което няма официално качество в съответното производство (сравнете с предишни дела, касаещи или обвиняем – неюрис, който прави унижаващи изявления срещу съдии или прокурори (напр, *Lešník срещу Словакия*¹⁴⁸, и *Skafka срещу Полша*¹⁴⁹) или адвокат на защитата, който прави такива изявления срещу съдии,

147. *Miljević срещу Хърватия*, № 68317/13, 25 юни 2020 г.

148. *Lešník срещу Словакия*, № 35640/97, ЕСПЧ 2003-IV.

149. *Skafka срещу Полша*, № 43425/98, 27 май 2003 г.

прокурори, свидетели или полицейски служители (например, *Nikula срещу Финландия*¹⁵⁰, и *Kyprianou срещу Кипър*¹⁵¹).

(ii) Съдът отбелязва, че членове 8 и 10 обикновено се ползват с еднаква защита, така че резултатът от жалбата по принцип не трябва да варира в зависимост от това дали тя е подадена по член 8 от лицето, което е било обект на обидното изявление, или по член 10 от автора на въпросното изявление. Въпреки това, в случаите, когато правото на свобода на изразяване трябва да се разглежда в светлината на правото на обвиняемия на справедлив съдебен процес по член 6, свободата на преценка, предоставена на националните органи по член 10, трябва да бъде по-тясна. Важно е да се отбележи, че Съдът излага следните принципи за балансиране на съответните конкуриращи се права в този контекст:

По-специално, според Съда, като се има предвид правото на обвиняемия на свобода на изразяване и обществения интерес, свързан с правилното правораздаване по наказателни дела, трябва да се даде приоритет на възможността обвиняемият да говори свободно, без да се страхува, че ще бъде съден за клевета, когато изказването му се отнася до изявленията и аргументите, направени във връзка със защитата му. От друга страна, колкото повече изявленията на обвиняемия са външни за делото и неговата защита и включват неуместни или безпричинни нападки срещу участник в производството или трето лице, толкова по-легитимно става ограничаването на неговата свобода на изразяване, като се вземат предвид правата на третото лице съгласно член 8 от Конвенцията.

Съдът подчертава, че изявленията и доводите на обвиняемия са защитени, доколкото те не представляват злонамерени обвинения срещу участник в производството или трето лице. Както следва от практиката на Съда, свободата на изразяване на мнение на обвиняемия съществува дотолкова, доколкото той или тя не прави изявления, които умишлено порождават неверни подозрения за наказуемо поведение по отношение на участник в производството или трето лице ... На практика, когато прави тази преценка, Съдът счита, че е важно да се разгледа по-специално сериозността или тежестта на последиците за засегнатото лице от тези изявления ... Колкото по-тежки са последиците, толкова по-солидна трябва да е фактическата основа на направените изявления...

(iii) Прилагайки изложените принципи към този казус, Съдът установява, че националните органи не са успели да постигнат справедлив баланс между конкуриращите се права поради следните причини.

150. *Nikula срещу Финландия*, № 31611/96, 21 март 2002 г.

151. *Kyprianou срещу Кипър* [GC], № 73797/01, ЕСПЧ 2005-XIII.

Като взема предвид на първо място *естеството и контекста на* процесните изявления, Съдът намира, че те са имали достатъчно релевантно значение за защитата на жалбоподателя по време на наказателния процес и следователно са заслужавали повишено ниво на защита по Конвенцията. Ако жалбоподателят беше успял да убеди първоинстанционния съд в своите доводи, това би поставило под сериозно съмнение достоверността и надеждността на свидетелските показания и цялостния характер и контекст на обвинението. По принцип подсъдимият е трябвало да има възможност да говори свободно за впечатленията си от евентуално неправомерно влияние върху свидетели и неправомерната мотивация на прокуратурата, без да се страхува, че впоследствие ще бъде съден за клевета. Освен това И. П., който е известен общественик и активист по отношение на наказателното преследване на престъпленията, извършени по време на войната, е влязъл в публичното пространство по темата и следователно по принцип е трябвало да прояви по-високо ниво на толерантност към приемлива критика, отколкото друго частно лице.

На второ място, Съдът не успява да установи, че твърденията на жалбоподателя срещу И. П. нямат никаква *фактическа основа*. И. П. е присъствал на откритите заседания по делото на жалбоподателя и е признал, че се е срещал с някои от свидетелите, включително със свидетеля, който е подал жалба срещу жалбоподателя по обвинения във военни престъпления. Освен това, И. П. е консултирал редакторите на телевизионно предаване при подготовката на няколко репортажа за войната в Хърватия, без обаче да участва в предаването, засягащо жалбоподателя. Националните съдилища не са взели предвид тези фактически елементи.

На трето място, Съдът разглежда *последниците от* процесните изявления за И. П. и установява, че те са ограничени. Въпреки че жалбоподателят е обвинил И. П. в неправомерно влияние върху свидетели, което е наказуемо по националното законодателство, компетентните органи никога не са разследвали И. П. за това престъпление. Макар и прекомерни, въпросните изявления не са злонамерени обвинения. Освен това няма убедителни доказателства, че И. П. е претърпял или обективно е могъл да претърпи някакви дълбоки или дълготрайни последици за здравето или други последици.

На четвърто място, що се отнася до *тежестта на наложената санкция*, Съдът отбелязва, че макар жалбоподателят да е осъден да плати минималната възможна глоба съгласно националното законодателство, тази санкция все пак е равностойна на присъда, която в този контекст може да се приеме за необходима в едно демократично общество само при изключителни обстоятелства.

Право на ефективни средства за защита (член 13)¹⁵²

По делото *Beizaras u Levickas срещу Литва*¹⁵³ Съдът решава да разгледа отделно оплакването на жалбоподателите по член 13, след като установява нарушение на член 14 от Конвенцията във връзка с член 8.

Въпросът, който поставен за разглеждане, е дали оплакване по член 13, основано на дискриминационно отношение, влияещо върху ефективността на средствата за защита при прилагането на националното право, води до отделен въпрос от този, който вече е разгледан по член 14 от Конвенцията и който вече е довел до нарушение по този член. В тази връзка Съдът отбелязва, че по дела, включващи жалби по член 13, основани на такива твърдения, Съдът обикновено не счита за необходимо да разглежда отделно жалбите по тази разпоредба, ако вече е било установено нарушение на член 14 във връзка с други разпоредби на Конвенцията (*Opuz срещу Турция*¹⁵⁴). Въпреки това, като взема предвид естеството и същността на нарушението, установено в делото на жалбоподателите въз основа на член 14 във връзка с член 8, Съдът счита, че е оправдано отделно разглеждане. Съдът установява нарушение на член 13, тъй като на жалбоподателите е било отказано ефективно вътрешноправно средство за защита по отношение на оплакването им за нарушение на правото им на личен живот, поради това, че са били дискриминирани заради сексуалната си ориентация.

Решението *Association Innocence en Danger u Association Enfance et Partage срещу Франция*¹⁵⁵ касае непредприемането от страна на държавата на необходимите и подходящи мерки за защита на дете от малтретиране от страна на родителите му, което е довело до неговата смърт.

Осемгодишното дете М. е било подложено на многократни варварски действия от страна на родителите, довели до смъртта му през август 2009 г. След полицейско разследване, прокуратурата е прекратила делото през

152. Вж. също член 4 от Протокол № 4 (Забрана за колективно експулсиране на чужденци), *N.D. u N.T. срещу Испания* [GC], № 8675/15 и 8697/15, 13 февруари 2020 г., и по член 3 от Протокол № 1 (Право на свободни избори — Кандидатстване за избори), *Mugemangango срещу Белгия* [GC], № 310/15, 10 юли 2020 г.

153. *Beizaras u Levickas срещу Литва*, № 41288/15, 14 януари 2020 г. Вж. също член 35 § 1 (изчерпване на вътрешноправните средства за защита) по-горе и член 14 във връзка с член 8 по-долу.

154. *Opuz срещу Турция*, № 33401/02, § 205, ЕСПЧ 2009.

155. *Association Innocence en Danger u Association Enfance et Partage срещу Франция*, № 15343/15 и 16806/15, 04 юни 2020 г. Вж. също член 3 (позитивни задължения) по-горе.

октомври 2008 г. Жалбоподателите, две сдружения за защита на децата, завеждат граждански иск срещу държавата за редица пропуски и небрежност. Делото им е прекратено.

В производството по Конвенцията сдруженията жалбоподатели излагат оплаквания, основно свързани с материалноправния аспект на членове 2 и 3 от Конвенцията, относно неизпълнението от страна на френските власти на позитивните им задължения да защитят детето от родителско насилие. Освен това, излагат оплаквания по член 13 от Конвенцията, че не е имало ефективно вътрешноправно средство за защита поради необходимостта да се докаже „груба небрежност“ (*faute lourde*), за да бъде призната отговорността на държавата.

Съдът установява, че е налице нарушение на член 3, тъй като националната система не е успяла да защити М. от тежкото насилие, на което е била подложена от родителите си. Той също така установява, че не е имало нарушение на член 13.

Интересът към решението се състои, първо, в това, че Съдът квалифицира фактите по делото като попадащи в обхвата на член 3 и член 13 във връзка с член 3, въпреки че жертвата умира в резултат на отношението спрямо нея. Съдът е на мнение, че предметът на спора се състои във въпроса дали националните власти е трябвало да знаят за малтретирането и дали е трябвало да я предпазят от насилието, довело до смъртта ѝ.

На второ място, решението представлява интерес по отношение на оценката на свободата на преценка, която трябва да се предостави на държавите при изпълнение на задължението им по член 13 (*De Souza Ribeiro срещу Франция*¹⁵⁶, позовавайки се на *Jabari срещу Турция*¹⁵⁷), в светлината на член 3. Съдът констатира, че тълкуването от националните съдилища на минималния праг на „груба небрежност“ по смисъла на член L. 141-1 от Кодекса на съдебната организация, тъй като това може да обхваща в себе си поредица от по-незначителни действия на небрежност, водещи до недостатъци в съдебната система, попада в рамките на тяхната свобода на преценка. Съдът намира, че фактът, че сдруженията жалбоподатели не са изпълнили условията, предвидени в член L. 141-1 от този кодекс, не е достатъчен, за да се заключи, че средството за защита, взето като цяло, е неефективно. Изискването за доказване на „груба небрежност“ не е намалило ефективността на това средство за защита, което е било на разположение на сдруженията жалбоподатели.

156. *De Souza Ribeiro срещу Франция* [GC], № 22689/07, §§ 77-78, ЕСПЧ 2012.

157. *Jabari срещу Турция*, № 40035/98, § 48, ЕСПЧ 2000-VIII.

Забрана на дискриминацията (член 14)

Член 14 във връзка с член 2

Решението по делото *Makuchyan u Minasyan срещу Азербайджан и Унгария*¹⁵⁸ е интересно с начина, по който Съдът разглежда въпроса дали неизпълнението от страна на държавата на присъда за лишаване от свобода, наложена в чужбина за престъпление с етнически произход, може да се счита за дискриминационна разлика в третирането по смисъла на член 14 във връзка с процесуалния аспект на член 2.

Член 14 във връзка с член 8

В *Beizaras u Levickas срещу Литва*¹⁵⁹ Съдът подчертава необходимостта от наказателноправна реакция спрямо пряка вербална агресия и физически заплахи, основани на хомофобски нагласи.

Жалбоподателите, двама млади мъже, публикуват своя снимка, на която се целуват, във Facebook. Снимката получава стотици сериозни хомофобски коментари (например призови жалбоподателите да бъдат „кастрирани“, „убити“ и „изгорени“). По молба на жалбоподателите неправителствена организация (НПО), в която те членуват и която защитава интересите на хомосексуалните лица, иска от прокурор да образува наказателно производство за подбуждане към омраза и насилие срещу хомосексуални лица (по член 170 от Наказателния кодекс, който предвижда наказателна отговорност за подбуждане към дискриминация, *inter alia* въз основа на сексуалната ориентация). Прокурорът и съдилищата отказват, като приемат, че поведението на жалбоподателите е било „ексцентрично“ и не е съответствало на „традиционните семейни ценности“ в Литва и че въпросните коментари не са достигнали прага, който може да се счита за престъпен. Съдът приема за установено, че жалбоподателите са претърпели дискриминация на основата на сексуалната си ориентация в нарушение на член 14 във връзка с член 8. Съдът установява и нарушение на член 13, тъй като на жалбоподателите е било отказано ефективно вътрешноправно средство за защита по отношение на оплакването им за нарушаване на правото им на личен живот поради това, че са били дискриминирани заради сексуалната си ориентация.

Решението заслужава да бъде отбелязано с това, че в него се изясняват следните два въпроса:

158. *Makuchyan u Minasyan срещу Азербайджан и Унгария*, № 17247/13, 26 май 2020 г. Вж. също член 2 (Право на живот — задължение за защита на живота) по-горе.

159. *Beizaras u Levickas срещу Литва*, № 41288/15, 14 януари 2020 г. Вж. също в член 35 § 1 (изчерпване на вътрешноправните средства за защита) и чл. 13 (Право на ефективно средство за защита) по-горе.

i) Необходими ли са наказателноправни мерки по отношение на пряка вербална агресия и физически заплахи, мотивирани от дискриминационни нагласи (*R. V. срещу Унгария*¹⁶⁰; *Király u Dömötör срещу Унгария*¹⁶¹; и *Alković срещу Черна гора*¹⁶²);

ii) Дали оплакване, основано на член 13, за дискриминационни нагласи, влияещи върху ефективността на средствата за защита при прилагането на вътрешното право, поражда отделен въпрос от този, повдигнат по член 14 от Конвенцията.

(i) По отношение на необходимостта от наказателноправни мерки в този контекст Съдът подчертава, че наказателните санкции, включително срещу лица, отговорни за най-сериозните прояви на омраза, подбуждащи други към насилие, могат да бъдат приложени само като *ultima ratio* мярка. Това се отнася и за речта на омразата по отношение на сексуалната ориентация и сексуалния живот на дадено лице. В конкретния случай обаче става въпрос за неприкрити призови за посегателство върху физическата и психическата неприкосновеност на жалбоподателите, които изискват защита от наказателното право. Макар че литовският Наказателен кодекс действително предвижда такава защита, тя не е била предоставена на жалбоподателите поради дискриминационното отношение на властите, което е в основата на неизпълнението на позитивното им задължение да разследват по ефективен начин дали въпросните коментари са представлявали подбуждане към омраза и насилие. Съдът отхвърля възражението на правителството, че жалбоподателите са могли да използват други (гражданскоправни) средства за защита, когато националните съдилища са отказали да квалифицират коментарите като наказателни, като счита, че при тези обстоятелства би било явно неразумно да се изисква от жалбоподателите да изчерпят други средства за защита и би омаловажило сериозността на коментарите.

(ii) Съдът също така проучва дали член 13 може да бъде нарушен в ситуации, в които се счита, че общовалидните средства за защита не са действали ефективно в конкретен случай поради дискриминационно отношение, което влияе отрицателно върху прилагането на националното право. В тази връзка Съдът отбелязва, че по дела, включващи жалби по член 13, основани на такива твърдения, Съдът обикновено не смята за необходимо да разглежда отделно жалбите по тази разпоредба, ако вече е било установено нарушение на член 14 във връзка с други разпоредби на Конвенцията (*Opuz срещу Турция*¹⁶³). Въпреки това, като се има предвид

160. *R.V. срещу Унгария*, № 64602/12, §§ 80 и 84-85, 12 април 2016 г.

161. *Király u Dömötör срещу Унгария*, № 10851/13, § 76, 17 януари 2017 г.

162. *Alković срещу Черна гора*, № 66895/10, §§ 8, 11, 65 и 69, 5 декември 2017 г.

163. *Opuz срещу Турция*, № 33401/02, § 205, ЕСПЧ 2009.

естеството и същността на нарушението, установено по казуса на жалбоподателите въз основа на член 14 във връзка с член 8, Съдът счита, че е оправдано отделно разглеждане на жалбата на жалбоподателите. Като взема предвид общото развитие на практиката на националните съдилища, заключенията на международните контролни органи и предоставената статистическа информация, Съдът стига до заключението, че е налице нарушение на член 13 главно поради следните причини:

- не изглежда, че Върховният съд е имал възможност да даде по-голяма яснота относно стандартите, които трябва да се прилагат в случаи на реч на омразата със сходна тежест: начинът, по който се прилага неговата практика, не осигурява ефективно вътрешноправно средство за защита при жалби за хомофобска дискриминация;
- нарастващото ниво на нетърпимост към сексуалните малцинства в голяма степен не е било адресирано;
- непризнаването от страна на правоприлагащите институции на хомофобските подбуди като мотив за такива престъпления и невъзприемането на подход, адекватен на сериозността на ситуацията; и
- липсата на цялостна стратегия на властите за справяне с проблема с хомофобската реч на омраза.

Обща забрана на дискриминацията (член 1 от Протокол № 12)

*Napotnik срещу Румъния*¹⁶⁴ касае прекратяването на назначението на дипломат поради бременност

Докато работи като консулски служител в румънското посолство в Словения, жалбоподателката забременява и ражда дете. Назначението ѝ е прекратено, когато тя обявява, че е бременна отново малко след раждането на първото си дете. Сметнато е, че отсъствията ѝ за медицински прегледи и отпуск по майчинство биха застрашили функционалния капацитет на консулския отдел: по време на първата ѝ бременност, когато е отсъствала от службата, консулските услуги са били преустановени и молбите за съдействие са били пренасочени към съседни държави.

Позовавайки се на член 1 от Протокол № 12, в производството по Конвенцията жалбоподателката се оплаква, че е била дискриминирана на работното си място. Съдът не установява нарушение на тази разпоредба.

Решението следва да се отбележи, тъй като в него Съдът за първи път разглежда твърдения за дискриминация на работното място поради бременност и по-специално Съдът трябва да балансира, от една страна,

164. *Napotnik срещу Румъния*, № 33139/13, 20 октомври 2020 г.

78 Преглед на практиката на Съда

правото на бременна жена да не бъде дискриминирана и, от друга страна, законната цел да се поддържа функционалният капацитет на обществената услуга.

Като се позовава на подобен подход, възприет от Съда на Европейския съюз, Съдът отбелязва, че само жените могат да бъдат третирани различно на основание бременност и поради тази причина всяка подобна разлика в третирането би представлявала пряка дискриминация на основание пол, ако не е оправдана. След като установява, че жалбоподателката е била третирана различно на основание пол, и независимо от ограничената свобода на преценка, която се предоставя на държавите в такива случаи, Съдът установява, че националните органи са предоставили релевантни и достатъчни причини, за да оправдаят мярката.

На първо място, като се има предвид естеството на работата на жалбоподателката и спешността на молбите, които е трябвало да разглежда, отсъствието ѝ от службата е засегнало сериозно консулските услуги. Поради това предсрочното прекратяване на назначението ѝ в чужбина е било необходимо, за да се осигури и поддържа функционалният капацитет на дипломатическата мисия и в крайна сметка да се защитят правата на други лица, по-специално на румънски граждани, които се нуждаят от консулска помощ в Словения.

На второ място, въпреки че процесното решение е мотивирано от бременността на жалбоподателката, то не е имало за цел да я постави в неблагоприятно положение и следователно е било пропорционално на горепосочената законна цел. По-специално, произтичащата от това промяна в условията на работа не може да се приравни към загуба на работа или дисциплинарна мярка. Последниците за жалбоподателката не са били от същото естество като тези, които са изрично забранени от националните закони за равни възможности и международните ангажименти на държавата в областта на защитата на бременността и майчинството. Важно е да се отбележи, че не изглежда жалбоподателката да е претърпяла дългосрочни пречки в дипломатическата си кариера, тъй като е била повишена както по време на първата си бременност, така и година след втората, въпреки продължителното си отсъствие.

Право на свободни избори (член 3 от Протокол № 1)

Свободно изразяване на мнението на хората

В *Selahattin Demirtaş срещу Турция (№ 2)*¹⁶⁵ Съдът разглежда свалянето на имунитета и продължителното задържане в досъдебното производство на опозиционен член на парламента (депутат) поради негови политически изказвания.

165. *Selahattin Demirtaş срещу Турция (№ 2)* [GC], № 14305/17, 22 декември 2020 г. Вж. също член 35 § 2 (б) (Въпрос, който вече е представен пред друг международен орган) и

Жалбоподателят е избран за депутат и един от съпредседателите на Демократичната партия на народите (HDP) — лява прокурдска политическа партия. На 20 май 2016 г. е прието изменение на Конституцията, по силата на което парламентарният имунитет следва да се сваля във всички случаи, когато исканията са били подадени в Народното събрание преди датата на приемане на изменението. Тази реформа се заражда по повод сблъсъците в Сирия между ДАЕШ и силите, свързани с ПКК, както и на сериозното насилие в Турция през 2014 г. и 2015 г. след провала на преговорите, целящи да разрешат „кюрдския въпрос“. Жалбоподателят, който активно участва в тези въпроси чрез своите речи и изказвания, е един от 154-те депутати (включително 55 членове на HDP), засегнати от изменението на Конституцията. През ноември 2016 г. е арестуван по подозрение в членство във въоръжена терористична организация и в подстрекателство на други лица към извършване на престъпление. В резултат на допълнително разследване (относно горепосоченото насилие) жалбоподателят остава в ареста в очакване на съдебен процес. Мандатът му в парламента изтича през юни 2018 г.

През ноември 2018 г. камарата намира, *inter alia*, че е налице нарушение на член 5 § 3, член 18 (във връзка с член 5 § 3) и член 3 от Протокол № 1. Той не намира нарушение на член 5 §§ 1 и 4 и не счита за необходимо да разглежда делото по член 10 от Конвенцията. Голямата камара се придържа към заключението на камарата за липса на нарушение на член 5 § 4 и за нарушение на член 3 от Протокол № 1. Въпреки това тя разглежда отделно оплакването по член 10, като установява нарушение на тази разпоредба, и счита, че са налице нарушения на член 5 §§ 1 и 3 поради липсата на обосновано подозрение, че жалбоподателят е извършил престъпление. Тя също така счита, че предварителното задържане на жалбоподателя е преследвало скрит мотив, а именно задушаване на плурализма и ограничаване на свободата на политическия дебат, в нарушение на член 18 от Конвенцията във връзка с член 5. Накрая Съдът посочва, че съгласно член 46 Турция трябва да предприеме всички необходими мерки, за да осигури незабавното освобождаване на жалбоподателя.

Това решение на голямата камара се отличава в четири аспекта:

(i) като подчертава връзката между депутатския имунитет (и необходимостта от повишена защита на парламентарните изказвания, особено на опозицията) и гаранцията за участие в изборите за народни представители, Съдът идентифицира процесуално задължение на националните съдилища, разглеждащи обвинения срещу народни представители; (ii) Съдът разглежда съвместимостта на процесното конституционно изменение с изискването за

Член 10 (Свобода на изразяване на мнение) по-горе и член 18 (Ограничения, които не са уредени в Конвенцията) по-долу.

предвидимост по член 10. (iii) Съдът за първи път се произнася по жалба по член 3 от Протокол № 1 относно последиците от предварителното задържане на избрани депутати върху изпълнението на парламентарните им задължения. Съдът определя обхвата на процесуалното задължение на националните съдилища при постановяване на първоначално и/или продължаване на предварителното задържане на депутат и, когато това задържане е свързано с политическа реч на депутат, Съдът формулира въздействието на констатацията за нарушение на член 10 върху разглеждането на жалба по член 3 от Протокол № 1; и (iv) накрая, Съдът доразвива критериите за определяне дали дадена процедура пред даден международен орган е сходна с механизма на Конвенцията по смисъла на член 35 § 2 (b) от Конвенцията.

(i) Когато дадена държава предвижда парламентарен имунитет срещу наказателно преследване/лишаване от свобода, националните съдилища трябва да се уверят дали съответният депутат има право на имунитет за деянията, в които е обвинен. Когато обвиненията/задържането в досъдебното производство са свързани с изказване, задачата на националните съдилища е да определят дали това изказване е обхванато от принципа на „ненаказуемост“ на депутатите. В конкретния случай националните съдилища не са спазили това процесуално задължение, произтичащо както от член 10, така и от член 3 от Протокол № 1.

(ii) Съдът подчертава, че налагането на мярка за лишаване от свобода на депутат/кандидат в парламентарни избори не представлява автоматично нарушение на член 3 от Протокол № 1. Въпреки това процесуалното задължение по тази разпоредба изисква от националните съдилища да покажат, че при постановяване на първоначалното и/или продължаване на предварителното задържане на даден член на ЕП са преценили всички съответни интереси, по-специално тези, които са защитени от тази разпоредба. Като част от това балансиране, те трябва да защитават изразяването на политически мнения от съответния депутат. Значението на свободата на изразяване на депутатите (особено на опозиционните) е такова, че когато задържането на депутат не е съвместимо с член 10, ще се счита, че то нарушава и член 3 от Протокол № 1. Друг важен елемент е дали обвиненията са пряко свързани с политическата дейност на депутата. Освен това трябва да се предложи средство за защита, чрез което той да може ефективно да обжалва задържането си и жалбите му да бъдат разгледани по същество. Освен това продължителността на предварителното задържане на народен представител трябва да бъде възможно най-кратка, а националните съдилища трябва действително да разглеждат алтернативни на задържането мерки и да предоставят мотиви, ако по-леките мерки се считат за недостатъчни. В този контекст въпросът дали е имало основателно подозрение, че жалбоподателят е извършил престъпление, както се изисква от член 5 § 1, е също толкова важен

за целите на член 3 от Протокол № 1. Националните съдилища не са разгледали надлежно всички тези елементи и не са взели предвид факта, че жалбоподателят е не само депутат, но и лидер на опозицията, изпълнение на чиито парламентарните задължения изисква висока степен на защита. Въпреки че жалбоподателят запазва мястото си през целия си мандат, на практика му е невъзможно да участва в дейността на Народното събрание. Следователно неоправданото му задържане под стража е несъвместимо със самата същност на правото му по член 3 от Протокол № 1 да бъде избран и да участва в работата на парламента.

Кандидатиране за избори

Обхватът на процесуалните гаранции за ефективното разглеждане на изборни спорове и безпристрастността на решаващия орган са разглеждани в делото *Mugemangango срещу Белгия*¹⁶⁶.

Съгласно белгийското изборно законодателство единствено законодателните събрания са компетентни да проверяват всякакви нередности, които може да са били извършени по време на изборите, като се изключва компетентността на всеки външен съд или орган. През 2014 г. жалбоподателят се кандидатира за депутат в парламента на област Валония и губи мястото си с четиринадесет гласа. Той не поисква обявяване на изборите за недействителни или провеждане на нови избори, а повторно разглеждане на бюлетините, които са били обявени за празни, невалидни или оспорени (а те са били над 20 000), и повторно преброяване на валидно подадените гласове в неговия избиращ район. Въпреки че Комисията за проверка на пълномощията (на Валонския парламент) намира жалбата му за основателна и предлага повторно преброяване на гласовете, Парламентът (който все още не е конституиран към момента на събитието) решава с обикновено мнозинство да не се съобразява с това заключение и одобрява пълномощията на всички избрани представители. Депутатите, избрани в избиращия район на жалбоподателя, чийто избор би могъл да бъде поставен под съмнение в резултат на разглеждането на неговата жалба, също са гласували по жалбата на жалбоподателя. Жалбоподателят излага оплаквания по член 3 от Протокол № 1, както самостоятелно, така и във връзка с член 13, от процедурата за разглеждане на жалбата му.

Голямата камара установява нарушения и на двете разпоредби. Тя приема, че жалбоподателят е изложил достатъчно сериозни и аргументирани твърдения, които биха могли да доведат до промяна в разпределението на местата. Тя установява, че жалбите му не са били разглеждани в рамките на процедура, предлагаща адекватни и достатъчни гаранции за предотвратяване на произвол и за гарантиране на ефективното им разглеждане в съответствие с

166. *Mugemangango срещу Белгия* [GC], № 310/15, 10 юли 2020 г.

изискванията на член 3 от Протокол № 1. По същите причини правното средство за защита пред Валонския парламент не може да се счита за „ефективно“ по смисъла на член 13.

Решението заслужава да бъде отбелязано, тъй като изяснява обхвата на процесуалните гаранции за ефективно разглеждане на спорове, свързани с избори, по-специално по отношение на безпристрастността на органа, натоварен с тази задача, и необходимостта от достъп до съдебен контрол. Нещо повече, специфичният контекст на настоящото дело, а именно този на регионален парламент, който има изключителна компетентност да се произнася по валидността на изборните процеси, дава възможност на Съда да изясни връзката между горепосочените гаранции и принципа на парламентарна автономия (*Karácsony и други срещу Унгария*¹⁶⁷).

(i) Съдът подчертава, че парламентарната автономия може да бъде валидно упражнявана само в съответствие с принципите на правовата държава. Процедурните гаранции за ефективно разглеждане на изборните спорове служат за гарантиране на спазването на върховенството на закона в тази област, а оттам и на честността на изборите, така че да се гарантира доверието на избирателите и легитимността на парламента. В това отношение тези гаранции осигуряват правилното функциониране на ефективна политическа демокрация и по този начин представляват предварителна стъпка за всяка парламентарна автономия. Що се отнася до значението, което трябва да се придаде на парламентарната автономия в контекста на разглежданото дело, включващо оспорване на резултата от изборите, Съдът взема предвид факта, че Валонският парламент е разгледал и отхвърлил жалбата на жалбоподателя, преди членовете му да са положили клетва и пълномощията им да бъдат одобрени. Новоизбраният парламент все още не е бил конституиран и в това отношение настоящият случай се различава от споровете, които могат да възникнат по отношение на пълноправен член на парламента, след като съставът на законодателната власт е одобрен.

(ii) Съдът определя обхвата на адекватните и достатъчни процесуални гаранции за предотвратяване на произвол, изисквани от член 3 от Протокол № 1, за да се гарантира ефективното разглеждане на изборни спорове (*Podkolzina срещу Латвия*¹⁶⁸; *Kovach срещу Украйна*¹⁶⁹; *Kerimova срещу Азербейджан*¹⁷⁰; *Davydov и други срещу Русия*¹⁷¹; и *Riza и други срещу България*¹⁷²). На първо място, Съдът уточнява обхвата на

167. *Karácsony и други срещу Унгария* [GC], № 42461/13 и 44357/13, 17 май 2016 г.

168. *Podkolzina срещу Латвия*, № 46726/99, ЕСПЧ 2002-II.

169. *Kovach срещу Украйна*, № 39424/02, ЕСПЧ 2008.

170. *Kerimova срещу Азербейджан*, № 17170/04 и 5 други, 03 май 2011 г.

171. *Davydov и други срещу Русия*, № 75947/11, 30 май 2017 г.

172. *Riza и други срещу България*, № 48555/10 и 48377/10, 13 октомври 2015 г.

изискването за предоставяне на достатъчни гаранции за безпристрастност на органа за вземане на решения и значението на впечатленията в това отношение. Тези гаранции имат за цел да гарантират, че взетото решение се основава единствено на фактически и правни съображения, а не на политически. Разглеждането на жалба относно резултатите от изборите не трябва да се превръща във форум за политическа борба между различни партии. Като се има предвид, че членовете на парламента по дефиниция не могат да бъдат „политически неутрални“, в система, в която парламентът е единственият съдия по избора на своите членове, трябва да се обърне особено внимание на гаранциите за безпристрастност, предвидени във националното право, по отношение на процедурата за разглеждане на жалби срещу изборните резултати. На второ място, свободата на преценка, с която разполага съответният орган, не трябва да бъде прекомерна: тя трябва да бъде достатъчно точно ограничена от разпоредбите на националното право. На трето място, процедурата за изборни спорове трябва да гарантира справедливо, обективно и достатъчно обосновано решение. Жалбоподателите трябва да имат възможност да изложат мнението си и да представят всички аргументи, които смятат, че са от значение за защитата на техните интереси, посредством писмена процедура или, когато е уместно, на публично изслушване. По този начин се гарантира правото им на състезателна процедура. Освен това от публичното изложение на мотивите на съответния орган, вземащ решения, трябва да става ясно, че аргументите на жалбоподателите са били надлежно разгледани и им е бил даден подходящ отговор.

Във връзка с фактите по настоящото дело и като взема предвид стандартите и препоръките на европейските и международните органи, Съдът установява, че парламентът на Валония не е предоставил достатъчни гаранции за безпристрастност. Националното право не предвижда оттегляне на членове на парламента, които са били избрани в съответния изборителен район при жалба, и в действителност в казуса на жалбоподателя неговите преки опоненти са участвали в гласуването по жалбата му заедно с всички новоизбрани членове, чиито пълномощия все още не са били одобрени. Освен това правилото за гласуване с обикновено мнозинство, което се прилага без никакви корекции, не успява да предотврати риска от политическо решение и да защити жалбоподателя — кандидат от партия, която не е била представена в парламента преди въпросните избори — от партийно решение. Освен това свободата на преценка, с която се ползва този орган, не е достатъчно регулирана, предвид изключителната му компетентност по тези въпроси и липсата на национални разпоредби относно процедурата и критериите за разглеждане на жалбите, свързани с изборите, и последиците от решенията, които трябва да се вземат по тях. И накрая, на жалбоподателя са били предоставени някои процесуални гаранции по преценка *ad hoc*: въпреки това, при липса на процедура, предвидена

в националното право, те не са били нито достъпни, нито предвидими. Освен това, макар че Парламентът е мотивирал решението си, той не е обяснил защо не е последвал становището на своята комисия за проверка на пълномощията, която е приела, че жалбата на жалбоподателя е основателна. По този начин Съдът установява нарушение на член 3 от Протокол № 1.

(iii) В съответствие с член 13 от Конвенцията Съдът посочва, че „националните власти“, посочени в този член, не е задължително да бъдат съдебни в тесния смисъл на думата: този въпрос попада в рамките на широката свобода на преценка, предоставена на договарящите държави. Съдът обаче пояснява, че съдебно или подобно на съдебно средство за защита, независимо дали това се явява първа инстанция или такава, след решение на несъдебен орган, по принцип ще отговаря на горепосочените процедурни изисквания на член 3 от Протокол № 1.

Забрана за колективно експулсиране на чужденци (член 4 от Протокол № 4)

Незабавното и принудително връщане на чужденци от сухопътна граница след опит на мигранти да преминат по нелегален начин и възползвайки се от факта, че са голям брой, е разгледано по делото *N.D. и N.T. срещу Испания*¹⁷³.

През август 2014 г. група от няколкостотин мигранти от Субсахарска Африка, сред които и жалбоподателите, се опитва да влезе в Испания, като преодолява бариерите около град Мелиля — испански анклав на северноафриканското крайбрежие. След като преодоляват оградата, те са арестувани от служители на Гражданската гвардия (*Guardia Civil*), които им слагат бележници и ги връщат от другата страна на границата, без да извършат процедура по установяване на самоличността им или да им дадат възможност да обяснят личното си положение. Голямата камера не установява нарушение на член 4 от Протокол № 4 или на член 13 от Конвенцията във връзка с член 4 от Протокол № 4.

Решението следва да се отбележи в две отношения. На първо място, за първи път се разглежда приложимостта на член 4 от Протокол № 4 към незабавното и принудително връщане на чужденци от сухопътна граница. На второ място, с него се установява двустепенна проверка за оценка на степента на защита, която трябва да се предостави съгласно тази разпоредба на лица, които пресичат сухопътна граница по нелегален начин, като умишлено се възползват от големия си брой и използват сила.

(i) В контекста на приложимостта на член 4 от Протокол № 4 голямата камера за първи път е призована да провери дали понятието „експулсиране“,

173. *N.D. и N.T. срещу Испания* [GC], № 8675/15 и 8697/15, 13 февруари 2020 г.

използвано в този член, обхваща и недопускането на чужденци на държавна граница или — по отношение на държавите, принадлежащи към Шенгенското пространство — на външна граница на това пространство. Тълкувайки самостоятелно съответните термини, той счита, че закрилата по Конвенцията, по-специално член 3, който включва забраната за *върщане*, както е определена в [Конвенцията за бежанците от 1951 г.](#)¹⁷⁴, не може да бъде отказана или доведена до неефективност на основание на чисто формални съображения, например поради това, че съответните лица не могат да предявят валидна претенция за такава закрила, тъй като не са преминали границата на държавата законно. Поради това голямата камара потвърждава тълкуването на термина „експулсиране“ в общото значение, което се използва в момента („прогонване от дадено място“; вж. *Khlaifia u други срещу Италия*¹⁷⁵, и *Hirsi Jamaa u други срещу Италия*¹⁷⁶). Тя също така уточнява, че този термин се отнася до всяко принудително извеждане на чужденец от територията на дадена държава, независимо от законността на престоя на лицето, продължителността на престоя му на територията, мястото, където е било задържано, статута му на мигрант или търсещ убежище или поведението му при преминаване на границата. Интерес представлява също така фактът, че голямата камара потвърждава относимостта на неотдавнашните решения по делата *Hirsi Jamaa u други* (цитирано по-горе), *Sharifi u други срещу Италия срещу Гърция*¹⁷⁷ и *Khlaifia u други* (цитирано по-горе), касаещи жалбоподатели, които са се опитали да влязат на територията на дадена държава по море, към обстоятелствата по настоящото дело, като отказва да приеме различно тълкуване на понятието „експулсиране“ в контекста на опит за преминаване на национална граница по суша, както е в настоящия случай. От тази практика следва, че е установено, че член 3 от Конвенцията и член 4 от Протокол № 4 се прилагат към всяка ситуация, попадаща под юрисдикцията на договаряща държава, включително към ситуации или времеви моменти, в които органите на съответната държава все още не са разгледали наличието на основания, даващи право на съответните лица да поискат закрила съгласно тези разпоредби. Голямата камара заключава, че жалбоподателите, които са били под юрисдикцията на Испания, когато са били принудително изведени от нейната територия от служители на Гражданската гвардия, са били подложени на „експулсиране“ по смисъла на член 4 от Протокол № 4, която разпоредба следователно е приложима.

(ii) След това голямата камара разглежда степента на защита, която трябва да се предостави съгласно член 4 от Протокол № 4 на жалбоподатели като тези по разглежданото дело, чието поведение е създавало „явно деструктивна

174. Женевска конвенция за статута на бежанците от 1951 г.

175. *Khlaifia u други срещу Италия* [GC], № 16483/12, § 243, 15 декември 2016 г.

176. *Hirsi Jamaa u други срещу Италия* [GC], № 27765/09, § 174, ЕСПЧ 2012.

177. *Sharifi u други срещу Италия срещу Гърция*, № 16643/09, 21 октомври 2014 г.

ситуация, която е трудна за овладяване и застрашава обществената безопасност“. Тя решава да приложи принципа, извлечен от утвърдената практика на Съда, според който няма нарушение на тази разпоредба, ако липсата на индивидуално решение за експулсиране може да се отдаде на поведението на самия жалбоподател (виж *Khlaifia u други*, цитирано по-горе, § 240; *Hirsi Jamaa u други*, цитирано по-горе, § 184; *М.А. срещу Кипър*¹⁷⁸; *Berisha u Haljiti срещу Бивша югославска република Македония*¹⁷⁹; и *Dritsas u други срещу Италия*¹⁸⁰). Тя също така разработва двустепенна проверка за оценка на жалбите в този конкретен контекст. На първо място Съдът счита, че е важно да се вземе предвид дали държавата ответник в конкретния случай е осигурила реален и ефективен достъп до средства за законно влизане, по-специално до гранични процедури. Такива средства следва да позволяват на всички лица, които са подложени на преследване, да подават молба за закрила, основана по-специално на член 3, при условия, които гарантират, че молбата се разглежда по начин, който е в съответствие с международните норми, включително Конвенцията. На второ място, когато държавата ответник е предоставила такъв достъп, но жалбоподателят не се е възползвал от него, Съдът разглежда в контекста на делото и без да се засяга прилагането на членове 2 и 3, дали са съществували убедителни причини да не се предостави такъв достъп, които се основават на обективни факти, за които държавата ответник носи отговорност. Единствено липсата на такива убедителни причини, които да възпрепятстват използването на тези процедури, би могла да доведе до разглеждането на това като последица от собственото поведение на жалбоподателите, което оправдава липсата на индивидуална идентификация.

Важно е, че голямата камера подчертава, че когато съществува подходяща организация, която осигурява реално и ефективно право на искане на закрила съгласно Конвенцията, и по-специално член 3, Конвенцията не възпрепятства държавите, в изпълнение на задължението им да контролират границите, да изискват молбите за такава закрила да се подават на съществуващите гранични контролно-пропускателни пунктове. Следователно те могат да откажат влизане на тяхна територия на чужденци, включително на потенциални кандидати за убежище, които без убедителни причини (както е посочено по-горе) не са спазили тези разпоредби, като са се опитали да пресекат границата на друго място, особено, както се е случило в настоящия случай, като са се възползвали от факта, че са голям брой, и използват сила в контекста на предварително планирана операция.

178. *М.А. срещу Кипър*, № 41872/10, § 247, ЕСПЧ 2013.

179. *Berisha u Haljiti срещу Бивша югославска република Македония* (dec.), № 18670/03, ЕСПЧ 2005-VIII.

180. *Dritsas u други срещу Италия* (dec.), № 2344/02, 1 февруари 2011 г.

В конкретния случай голямата камера достига до извода, че испанското право предоставя на жалбоподателите няколко възможни начина за търсене на достъп до националната територия, по-специално на граничния пункт Beni Enzar. При тези факти тя не счита, че жалбоподателите са доказали необходимите убедителни причини за неизползването му, което само по себе си е достатъчно, за да се заключи, че няма нарушение на член 4 от Протокол № 4. Голямата камера отбелязва също така, че по необясними причини жалбоподателите не са се обърнали към испанските посолства или консулства в държавите си по произход или транзит, или в Мароко. Във всеки случай техните жалби по член 3 са обявени за недопустими от Камарата и те не са успели да посочат и най-малкото конкретно фактическо или правно основание, което би попречило на тяхното отстраняване, ако бяха регистрирани индивидуално. Следователно липсата на индивидуални решения за извеждане е следствие от поведението на самите жалбоподатели, а именно, че не са използвали официалните процедури за влизане. Голямата камера обаче подчертава, че констатацията за липса на нарушение на член 4 от Протокол № 4 в този случай не поставя под въпрос задължението и необходимостта договарящите държави да защитават границите си по начин, който е в съответствие с гаранциите на Конвенцията, и по-специално *забраната за връщане*.

*М.К. и други срещу Полша*¹⁸¹ касае отказа на служители на граничната охрана да регистрират молбите за убежище на жалбоподателите, както и незабавното им извеждане в трета държава и риска от *връщане* в държавата им по произход.

Жалбоподателите са руски граждани от чеченски произход. През 2017 г. те многократно отиват до контролно-пропускателните пунктове на полско-беларуската граница. Твърдят, че всеки път са изразявали желанието си да подадат молба за убежище, като са заявявали, че са изложени на риск от малтретиране в Руската федерация и са посочвали на граничните служители, че не могат да останат в Беларус, тъй като визите им са изтекли и на практика е невъзможно да получат международна закрила там. Всеки път спрямо жалбоподателите са издавани административни актове, с които им е отказвано влизане в държавата, и те са били връщани с мотива, че не притежават документи за влизане в Полша, не са изразили желание да подадат молба за убежище, нито са изтъкнали риск от малтретиране. Съдът налага привременни мерки съгласно член 39 от Правилника на Съда, като указва на правителството, че молбите за убежище на жалбоподателите трябва да бъдат заведени и че до

181. *М.К. и други срещу Полша*, № 40503/17 и 2 други, 23 юли 2020 г. Вж. също член 3 (Забрана на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне и наказание — експулсиране) по-горе.

Разглеждането им, властите трябва да се въздържат от връщането на лицата в Беларус до разглеждането им. Жалбоподателите обаче са върнати в Беларус. При следващи случаи те отново не са допуснати през граничните контролно-пропускателни пунктове. В крайна сметка молбите за убежище на някои от тях са заведени от полските власти и те са настанени в приемен център.

Що се отнася до член 4 от Протокол № 4, решението може да се сравни с това по делото *N.D. и N.T. срещу Испания*¹⁸². Жалбоподателите по това дело, които не са имали аргументирана претенция по член 3 от Конвенцията, не са се представили на граничен пункт, а са преминали границата по неразрешен начин, като са се покатерили по оградата. В настоящия случай, напротив, жалбоподателите, които са имали аргументирана претенция по член 3, са се представили на граничните контролно-пропускателни пунктове и са се опитали да влязат в държавата ответник по законен начин, като са използвали процедурата за подаване на молба за убежище, която е трябвало да бъде достъпна за тях съгласно вътрешното право. Въпреки че граничните служители са провели с тях индивидуални интервюта и са получили индивидуални решения, с които им е отказано влизане в Полша, Съдът счита, че изявленията им относно желанието им да подадат молба за убежище не са били взети под внимание и че издадените решения не отразяват правилно причините, посочени от жалбоподателите, за да обосноват страха си от преследване. Освен това на жалбоподателите не е било позволено да се консултират с адвокати и дори им е бил отказан достъп до адвокати, които са присъствали на граничния контролно-пропускателен пункт. Съдът стига до заключението, че решенията, с които на настоящите жалбоподатели е отказано влизане в Полша, не са взети при отчитане на индивидуалното им положение и са част от по-широка политика на отказ за разглеждане на молби за убежище на лица, които се представят на полско-беларуската граница, и на връщане на тези лица в Беларус.

Процедурни гаранции във връзка с експулсирането на чужденци (член 1 от Протокол № 7)

Решението по делото *Muhammad u Muhammad срещу Румъния*¹⁸³ касае експулсиране по съображения, свързани с националната сигурност, което се основава на класифицирана информация, която не е била разкрита на жалбоподателите.

Жалбоподателите, които са пакистански граждани, живеещи в Румъния със студентски визи, са депортирани от съображения за национална сигурност. Те не са имали достъп до класифицираните документи, на които се основава това

182. *N.D. и N.T. срещу Испания* [GC], № 8675/15 и 8697/15, 13 февруари 2020 г.

183. *Muhammad u Muhammad срещу Румъния* [GC], № 80982/12, 15 октомври 2020 г.

решение, и не им е предоставена конкретна информация относно фактите и основанията за депортиране.

Голямата камера констатира нарушение на член 1 от Протокол № 7, като заключава, че жалбоподателите са претърпели значително ограничаване на правото им да бъдат информирани за фактическите данни, представени в подкрепа на тяхното експулсиране, и за съдържанието на съответните документи, като това ограничаване не е било компенсирано във националното производство.

Решението следва да се отбележи в три аспекта. На първо място, в него се изяснява дали и до каква степен правото да бъдеш информиран за причините за експулсирането и правото на достъп до документите в преписката са защитени от член 1 от Протокол № 7. На второ място, в него се изяснява до каква степен са допустими ограниченията на тези права. На трето място, в решението се описва методологията, която трябва да се следва при оценката на тези ограничения.

(i) Що се отнася до правото да бъдеш информиран за причините за експулсиране, макар Съдът да не разглежда необходимостта от разкриване на такива причини в предишни случаи, той винаги намира вина за непредоставянето на каквато и да е информация в това отношение на съответния чужденец (*Lupsa срещу Румъния*¹⁸⁴; *Kaushal и други срещу България*¹⁸⁵; *Baltaji срещу България*¹⁸⁶; и *Ljatifii срещу Бивша югославска република Македония*¹⁸⁷). В настоящия случай Съдът уточнява, че предоставянето на такава информация е ограничено до това, което е от съществено значение за гарантиране на ефективното упражняване от страна на чужденеца на правото, залегнало в член 1 § 1 (а) от Протокол № 7, да представи аргументи срещу експулсирането си, т.е. до *релевантните фактически елементи*, които са накарали националните власти да считат, че чужденецът представлява заплаха за националната сигурност. Що се отнася до правото на достъп до документите в преписката (което не е залегнало като такова в досегашната практика), Съдът ограничава обхвата на това право, като изисква съответният чужденец да бъде информиран, за предпочитане в писмена форма и във всички случаи по начин, който позволява ефективна защита, за *съдържанието на документите и информацията в преписката*, на които се е позовал компетентният орган при вземането на решение за експулсирането му, без да се засяга възможността за налагане на надлежно обосновани ограничения на тази информация, ако е необходимо.

(ii) Тъй като горепосочените процесуални права на чужденеца не са абсолютни, Съдът определя праг, който не може да бъде надхвърлен с никакви ограничения: такива ограничения не трябва да правят неефективна

184. *Lupsa срещу Румъния*, № 10337/04, ЕСПЧ 2006-VII.

185. *Kaushal и други срещу България*, № 1537/08, 2 септември 2010 г.

186. *Baltaji срещу България*, № 12919/04, 12 юли 2011 г.

187. *Ljatifii срещу Бивша югославска република Македония*, № 19017/16, 17 май 2018 г.

процесуалната защита, гарантирана от член 1 от Протокол № 7, като накърняват самата същност на гаранциите, залегнали в него, като например правото на чужденеца да представи аргументи срещу експулсирането си и защитата срещу всякакъв произвол.

(iii) Макар че обхватът на процесуалните права на чужденеца е ограничен в сравнение с обхвата на съответните гаранции по членове 5 и 6 (*Regner срещу Чешката република*¹⁸⁸; *Jasper и Обединеното кралство*¹⁸⁹; *Schatschaschwili срещу Германия*¹⁹⁰; и *Ibrahim и други Обединеното кралство*¹⁹¹), Съдът се позовава на тази си практика, за да разработи методологията си за преценка дали ограниченията на процесуалните права са съвместими с член 1 § 1 от Протокол № 7. Поради това Съдът прилага двукомпонентен тест, за да установи на първо място дали конкретните ограничения са били сметени за надлежно обосновани от компетентния независим орган в светлината на конкретните обстоятелства по случая; и на второ място, дали произтичащите от това трудности за чужденеца са били компенсирани в достатъчна степен от балансиращи фактори, включително чрез процесуални гаранции. Съответно липсата на проверка или недостатъчната проверка на необходимостта от ограниченията няма автоматично да доведе до нарушение на член 1 от Протокол № 7, а ще изисква по-строга проверка на балансиращите фактори от страна на Съда: колкото по-повърхностна е проверката на национално ниво, толкова по-строга е проверката на Съда. От значение са и два допълнителни ръководни принципа: колкото по-ограничена е информацията, с която разполага чужденецът, толкова по-важни са гаранциите; и когато обстоятелствата по случая разкриват особено значими последици за положението на чужденеца, балансиращите гаранции трябва да бъдат съответно засилени.

(а) Що се отнася до първата част на горепосочения двукомпонентен тест, Съдът определя изискванията, на които трябва да отговаря преценка на националните органи дали ограничението е наложено по „*надлежно обосновани причини*“ (сравни например с „наложителни причини“, изисквани по делото *Ibrahim и други*, цитирано по-горе, и *Beuze срещу Белгия*¹⁹², и „основателните причини“, изисквани по дело *Schatschaschwili*, цитирано по-горе). На първо място, такава оценка следва да прецени съответните конкуриращи се интереси и да бъде съпроводена от гаранции срещу произвол, включително необходимостта съответното решение да бъде надлежно мотивирано и да има процедура, която да позволява тези мотиви да бъдат надлежно проверени, особено ако не са разкрити на съответния

188. *Regner срещу Чешката република* [GC], № 35289/11, 19 септември 2017 г.

189. *Jasper срещу Обединеното Кралство* [GC], № 27052/95, 16 февруари 2000 г.

190. *Schatschaschwili срещу Германия* [GC], № 9154/10, ЕСПЧ 2015.

191. *Ibrahim и други срещу Обединеното Кралство* [GC], № 50541/08 и 3 други, 13 септември 2016 г.

192. *Beuze срещу Белгия* [GC], № 71409/10, 9 ноември 2018 г.

чужденец. На второ място, проверката следва да бъде поверена на орган, независимо дали съдебен или не, който е независим от изпълнителния орган, който иска да наложи ограничението. В това отношение следва да се отчита обхватът на правомощията на този орган, както и предоставените му правомощия: в това отношение следва да се провери дали този орган би имал право сам да разсекрети съответните документи или да поиска това от компетентния орган.

(б) Що се отнася до втората част на горепосочения двукомпонентен тест, Съдът предоставя неизчерпателен списък с балансиращи фактори: (i) *релевантност на информацията, разкрита на чужденеца* — по-специално дали независим орган, съдебен или друг, е определил каква фактическа информация може да бъде разкрита; дали тя е била предоставена на етап от производството, когато все още е било възможно да бъде оспорена; и дали тя се отнася до същността на обвиненията (простото изброяване на броя на правните разпоредби не може да бъде достатъчно в това отношение, дори *минимално*); (ii) *информацията относно хода на производството и вътрешните механизми за противодействие* — дали необходимата информация е била предоставена поне на ключови етапи от производството, особено ако чужденците не ползват правна помощ и националните правила налагат определена експедитивност; (iii) *достъп до правна помощ в хода на производството* и дали правният представител е имал достъп до класифицирани документи и е можел да общува с чужденеца след справка с тях; (iv) *участие на независим орган в производството по приемане или контрол върху мярката за експулсиране* — по-специално дали той е имал достъп до класифицираните документи; дали е имал правомощието и дали го е упражнил надлежно, за да провери автентичността, достоверността и истинността на тези документи и, ако е необходимо, да отмени или измени решението за експулсиране; дали естеството и степента на приложената проверка са видни, поне накратко, от мотивите на решението му; дали жалбоподателят е могъл ефективно да обжалва пред него повдигнатите му обвиненията, като се има предвид, че съдебният контрол, особено от страна на висшестоящите съдилища, по принцип ще има по-голям балансиращ ефект от административния. Член 1 от Протокол № 7 не изисква непременно на всички тези въпроси да се отговори кумулативно положително.

СЪВЕЩАТЕЛНИ МНЕНИЯ (ЧЛЕН 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 16¹⁹³)

В отговор на искането, подадено от Армения конституционен съд по Протокол № 16 към Конвенцията, Съдът предостави своето съвещателно

193. Протокол № 16 към Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи.

мнение 194 на 29 май 2020 г. Мнението касае член 7 и използването на определени техники за препращане при дефинирането на престъпление и сравняването на наказателните разпоредби, които са били в сила към момента на извършване на предполагаемото престъпление, с изменените впоследствие разпоредби. Съдът доразвива някои аспекти от практиката си, свързани с член 7 от Конвенцията.

СПРАВЕДЛИВО ОБЕЗЩЕТЕНИЕ (ЧЛЕН 41)

По делото *Molla Sali срещу Гърция*¹⁹⁵ Съдът разглежда претенции, подадени от жалбоподателя по член 41, относно имущество, което не е обхванато от констатациите му в основното решение по делото и се намира в държава, която не е ответната страна.

След смъртта на съпруга си, който е гръцки мюсюлманин, жалбоподателката наследява цялото му имущество по силата на завещание, изготвено от него пред нотариус. Сестрите на починалия успешно оспорват завещанието. Касационният съд намира, че въпросите, свързани с наследството в общността на мюсюлманското малцинство, се уреждат съгласно законите на шериата, според които нотариално завещание, съставено от гръцки граждани с мюсюлманско вероизповедание, не поражда правно действие. В резултат на това жалбоподателката губи три четвърти от имуществото, завещано ѝ от съпруга ѝ. В основното си решение от 19 декември 2018 г. Съдът установява нарушение на член 14 във връзка с член 1 от Протокол № 1. По-конкретно той постановява, че различното третиране, на което е била подложена жалбоподателката, бенефициент на завещание, съставено в съответствие с Гражданския кодекс от завещател – гръцки гражданин с мюсюлманско вероизповедание, в сравнение с бенефициент на завещание, съставено в съответствие с Гражданския кодекс от завещател гръцки гражданин - немюсюлманин, не е имало обективно и разумно оправдание. По това време въпросът за прилагането на член 41 от Конвенцията е бил запазен и именно той е разгледан в настоящото решение на голямата камера.

В претенции си за имуществени вреди в контекста на решението за справедливо обезщетение жалбоподателката иска обезщетение за загубата на имущество, което се намира както в Гърция, така и в Турция. По отношение на имуществото, намиращо се в Гърция, Съдът отбелязва, че поземленият регистър все още не е бил поправен (искът на починалите сестри да бъдат

194. Съвещателно мнение относно използването на техниките за „бланкетно препращане“ или „законодателство чрез препращане“ в дефиницията на престъплението и стандартите за сравнение между наказателния закон, който е бил в сила към момента на извършване на престъплението, и изменения наказателен закон [GC], искане №. P16-2019-001, Конституционен съд на Армения, 29 май 2020 г. Вж. също член 7 (неналагане на наказание без закон) по-горе.

195. *Molla Sali срещу Гърция* (справедливо обезщетение) [GC], № 20452/14, 18 юни 2020 г.

признати за съсобственици на имота, е бил висящ) и констатира, че Гърция трябва да предприеме мерки, за да гарантира, че жалбоподателката ще запази собствеността си върху този имот или, в случай на промяна в поземления регистър, че правата ѝ на собственост ще бъдат възстановени. При непредприемане на такива мерки в срок от една година от постановяване на решението за справедливо обезщетение Гърция трябва да изплати обезщетение на жалбоподателката, а именно стойността на частта (три четвърти) от наследственото имущество, от което тя е била лишена по силата на шериатското право. Въпреки това, ако резултатът от висящото национално производство е в съответствие с основното решение на Съда и ако междуременно е било изплатено обезщетение, жалбоподателят следва да възстанови тази сума на държавата ответник. Съдът също така намира, че правните последици от завещанието на починалия, доколкото те се отнасят до имота, намиращ се в Турция, са предмет на висящи производства пред турските съдилища и че не е компетентен да се произнесе по претенциите на жалбоподателката относно този имот. Съдът присъжда и обезщетения за неимуществени вреди, както и за разходи и разноски.

Решението заслужава да бъде отбелязано с анализа на Съда относно действието на основното му решение по отношение на държава (Турция), която не е била страна по това производство, при разглеждането на претенциите на жалбоподателката по член 41 относно имущество, намиращо се в Турция. Съображенията на Съда в това отношение се основават на следните три елемента.

На първо място, турският първоинстанционен съд е постановил, че решението на гръцкия Касационен съд, с което завещанието на покойния съпруг на жалбоподателката е обявено за нищожно, е задължително за турските съдилища съгласно международното частно право, поради което не е необходимо те да разглеждат делото отново. Жалбите срещу това решение, подадени както от жалбоподателката, така и от сестрите на наследодателя, към момента са разглеждани от Апелативния съд в Истанбул. Не са съществували особени обстоятелства, които биха могли да се разглеждат като упражняване на юрисдикция от страна на Гърция по отношение на производствата, провеждани в Турция.

На второ място, макар че във въпросното завещание не се прави разлика между имущество, намиращо се в Турция и в Гърция, в нотариалния акт на жалбоподателката по приемане на завещанието се посочва и описва само имуществото на починалия в Гърция. Важно е да се отбележи, че когато Съдът намира член 1 от Протокол № 1 за приложим в основното си решение, той изрично реферира само към гръцките имоти. Само въз основа на това Съдът е започнал да разглежда въпроса за нарушение на член 14 във връзка с член 1 от Протокол № 1. Съответно в основното решение Съдът не взема становище по същество относно твърдените права на жалбоподателката във връзка с

94 Преглед на практиката на Съда

имуществото, намиращо се в Турция. Следователно това имущество бъде основа на претенции за справедливо обезщетение срещу държавата ответник в решението по отложеното производство по член 41.

На трето място, макар Съдът да повтаря, че съгласно член 46 от Конвенцията всяко решение на Съда е задължително само за държавите, които са били страни по производството, довело до неговото постановяване (в конкретния случай Гърция), следва да се отбележи, че Съдът въпреки това подчертава, че

... нищо не пречи на турските съдилища да вземат предвид решението по главното дело при постановяване на своето решение. Освен това Съдът подчертава, че жалбоподателката ще има възможност, ако е необходимо, да подаде жалба срещу Турция във връзка с окончателното решение, постановено от турските съдилища относно последиците от завещанието на съпруга ѝ върху имота в Турция, ако това решение не вземе предвид основното решение на Съда, с което Гърция е призната за отговорна за нарушение на член 14 от Конвенцията във връзка с член 1 от Протокол № 1, и ако не извлече необходимите последици, произтичащи от статута на Турция като договаряща страна по Конвенцията.

ДРУГИ РАЗПОРЕДБИ НА КОНВЕНЦИЯТА

Ограничения, които не са уредени в Конвенцията (член 18)

*Selahattin Demirtaş срещу Турция (№ 2)*¹⁹⁶ касае загубата на имунитет и продължителното задържане в досъдебното производство на опозиционен член на парламента (депутат) в резултат на негови политически речи.

Голямата камара счита, че предварителното задържане на жалбоподателя е преследвало скрит мотив, а именно задушаване на плурализма и ограничаване на свободата на политическия дебат, в нарушение на член 18 във връзка с член 5 от Конвенцията.

Междудържавни дела (член 33)

*Slovenia срещу Хърватия*¹⁹⁷ касае компетентността на Съда да разгледа междудържавна жалба, в която се твърди, че са нарушени правата по Конвенцията на юридическо лице, което не се определя като

196. *Selahattin Demirtaş срещу Турция (№ 2)* [GC], № 14305/17, 22 декември 2020 г. Вж. също член 35 § 2 (b) (Въпрос, който вече е предаден на друг международен орган), член 10 (Свобода на изразяване) и член 3 от Протокол № 1 (Право на свободни избори — Свободно изразяване на мнението хората) по-горе.

197. *Slovenia срещу Хърватия* (dec.) [GC], №. 54155/16, 18 ноември 2020 г. Вж. също членове 33 и 34 (Приложимост — статут на жертва) по-горе.

„неправителствена организация“ по смисъла на член 34 от Конвенцията.

Словенското правителство подава междудържавна жалба (член 33 от Конвенцията) срещу хърватското правителство, в която твърди, че са извършени редица нарушения на правата по Конвенцията на Люблянската банка — юридическо лице, национализирано от словенската държава след обявяването на независимостта ѝ от бивша Югославия и понастоящем контролирано от Фонда за наследство — словенска държавна агенция. В решението по допустимост по делото *Ljubljanska Banka D.D. срещу Хърватия*¹⁹⁸ камара на Съда вече е обявила за недопустима *ratione personae* индивидуална жалба, подадена от самата Люблянска банка: въпреки че е отделно юридическо лице, е установено, че тя не се ползва с достатъчна институционална и оперативна независимост от държавата, за да се счита за неправителствена за целите на член 34 от Конвенцията.

По настоящото междудържавно дело голямата камара решава в същия смисъл, че член 33 не оправомощава Съда да разглежда междудържавни молби, насочени към защита на правата на субекти, които не могат да се разглеждат като „неправителствени“. Поради това Съдът не е компетентен да се произнесе по жалбата.

Това решение по допустимост на голямата камара заслужава да бъде отбелязано в две отношения. На първо място, в него се изяснява разликата между „компетентност“ и „допустимост“ по смисъла съответно на членове 32 и 35 от Конвенцията. На второ място, голямата камара пояснява, че договаряща страна не може да използва междудържавната процедура за защита на интересите на юридическо лице, което само по себе си не би имало право да подаде индивидуална молба съгласно член 34 от Конвенцията.

(i) Преди да се произнесе дали настоящата жалба е съвместима с член 33 от Конвенцията, голямата камара трябва да провери дали може да разгледа този въпрос на етапа за допустимост на производството. Една междудържавна жалба може да бъде отхвърлена като недопустима съгласно член 35 само поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита или неспазване на шестмесечния срок: другите критерии за допустимост са запазени за етапа след допускане на жалбата, за да бъдат разгледани по същество на делото. Въпреки това, позовавайки се на общите принципи, уреждащи упражняването на компетентност от международните съдилища, голямата камара констатира, че няма пречки да установи още на етапа на допустимост дали изобщо е компетентна да разгледа поставения пред нея въпрос. С други думи, Съдът може да отхвърли междудържавна молба, без да я обявява за допустима, ако

198. *Ljubljanska Banka D.D. срещу Хърватия* (dec.), № 29003/07, 12 май 2015 г.

от самото начало е ясно, че тя е изцяло необоснована или по друг начин не отговаря на изискванията да се касае за автентично оплакване по смисъла на член 33 от Конвенцията. Голямата камера счита, че основният въпрос, който е поставен пред нея — дали Конвенцията като договор за правата на човека може да създаде субективни права за „правителствени“ субекти — не е въпрос на „допустимост“, тъй като не отговаря на нито един от критериите за допустимост, посочени в член 35 от Конвенцията, а по-скоро е въпрос, който излиза извън границите на механизма на Конвенцията и засяга общ въпрос на международното право. Следователно това е въпрос, свързан с „компетентността“ на Съда по смисъла на член 32, и като такъв може да бъде разгледан на всеки етап от производството.

(ii) Що се отнася до този конкретен ключов въпрос, голямата камера намира, че член 33 не позволява на Съда да разгледа междудържавна жалба, насочена към защита на правата на субект, който не би могъл да подаде индивидуална жалба по член 34, тъй като не може да се счита за „неправителствен“. Тя прави това основно по три причини. На първо място, голямата камера прилага общия принцип, според който Конвенцията трябва да се чете като цяло и да се тълкува по такъв начин, че да се насърчава вътрешната съгласуваност между нейните разпоредби — включително юрисдикционните и процесуалните разпоредби, като например членове 33 и 34 от Конвенцията. Това означава, че значението и обхватът на понятието „неправителствена организация“ трябва да бъдат еднакви за целите на двете разпоредби. На второ място, голямата камера взема предвид специфичния характер на Конвенцията като договор за правата на човека, всеобщо признат в международното право. Тя отбелязва, че дори при междудържавно дело винаги индивидът е този, който е пряко или косвено засегнат и основно „увреден“ от нарушение на Конвенцията. С други думи, носители на права по Конвенцията могат да бъдат само физически лица, групи от физически лица и юридически лица, които могат да се квалифицират като „неправителствени организации“, но не и договаряща се държава или принадлежащо към нея юридическо лице. На трето място, голямата камера прави логично заключение от принципа, определен в решението за справедливо обезщетение по делото *Кипър срещу Турция*¹⁹⁹, според който всяко справедливо обезщетение, предоставено по междудържавно дело, трябва винаги да бъде в полза на отделните жертви, а не в полза на държавата. Следователно, ако Съдът установи нарушение в междудържавно дело, заведено от името на „правителствена“ организация, тогава евентуалният бенефициент на всяка сума, присъдена по член 41, ще бъде само държавата жалбоподател. В разглеждания случай голямата камера не вижда причина да се отклони от констатациите на камерата по горесцитираното решение по

199. *Кипър срещу Турция* (справедливо обезщетение) [GC], № 25781/94, ЕСПЧ 2014.

допустимост по делото *Ljubljanska Banka D.D.*, според което банката не представлява „неправителствена организация“ по смисъла на член 34 от Конвенцията. Следователно правителството жалбоподател не е имало право да подаде междудържавна жалба с цел защита на своите интереси.